

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZMART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

EKOMÜZE ODAKLI SÜRDÜRÜLEBİLİR DESTİNASYON
VE
GÖKÇEADA ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
MUSTAFA DOĞAN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. H. RIDVAN YURTSEVEN

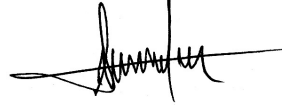
ÇANAKKALE 2010

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Ekomüze Odaklı Sürdürülebilir Destinasyon ve Gökçeada Üzerine Bir Uygulama" adlı çalışmamın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

02./07/2010

Mustafa DOĞAN

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE
MUSTAFA DOĞAN'A ait "EKOMÜZE ODAKLI SÜRDÜRÜLEBİLİR DESTİNASYON
VE GÖKÇEADA ÜZERİNE BİR UYGULAMA" adlı çalışma, jürimiz tarafından
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ/ olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Üye Doç. Dr. Nazan YELKİKALAN

Üye Doç. Dr. H. Rıdvan YURTSEVEN
(Danışman)

Üye Yrd. Doç. Dr. Dilek DÖNMEZ

Tez No : 373370
Tez Savunma Tarihi : 02.07.2010

ONAY

Doç. Dr. Yücel ACER
Enstitü Müdürü
04.08/2010

Tez Adı: Ekomüze Odaklı Sürdürülebilir Destinasyon ve Gökçeada Üzerine Bir Uygulama

ÖZET

Fiziki çevrenin korunması, doğal kaynakların optimal kullanımı ekseninde ortaya çıkan sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir gelişme kavramı, tüm dünyada bir çok ülkenin ve çeşitli sektörlerin kendine adapte ettiği ilkeler ve uygulamalarla yaygınlaşmaktadır. Sürdürülebilir gelişmeyle, doğayı tahrip eden, ne pahasına olursa olsun büyümeyi esas alan anlayış terk edilmeye başlanmıştır. Bu çerçevede hammaddesi büyük oranda doğal, tarihi ve sosyo-kültürel kaynaklar olan turizm, sürdürülebilir olması gereken en önemli sektörlerden biridir. Turizmde sürdürülebilirliği sağlamaya yönelik projelerden biri de ekomüzedir.

Bu araştırmanın amacı; sürdürülebilir turizm gelişiminin önemli araçlarından biri olan ekomüzeciliği incelemek ve Gökçeada'nın ekomüze odaklı sürdürülebilir bir destinasyon olabilme potansiyelini paydaşların görüşleri çerçevesinde ölçmektir. Bu çalışmayla Adanın turizm stratejisi ve pozisyonunun yeniden konumlandırılmasına katkı sağlanması beklenmektedir. Destinasyon yönetiminde yerel toplum, yerel girişimciler, yerel yöneticiler ve ziyaretçilerden oluşan paydaşların rolü önemlidir ve Gökçeada'nın ekomüze odaklı sürdürülebilir bir destinasyon pozisyonuna taşınabilmesinin, paydaşların yaklaşımına bağlı olduğu açıktır. Bunun için 2010 yılı Nisan ve Mayıs aylarında Gökçeada'da tüm paydaşlara yönelik anket çalışması uygulanmıştır.

Anket sonuçları bilgisayar ortamında SPSS 18.0 istatistiksel programında analiz edilmiştir. Toplam 907 denekten oluşan örneklemin 833'üne ulaşılmış ve görüşleri alınmıştır. Araştırma sonucunda Çanakkale İli Gökçeada İlçesi'nin ekomüze projesiyle sürdürülebilirliğini sağlayabilmek için paydaşların ekomüzelerin ilke ve özellikleri hakkındaki yargıları ölçülmüş; Gökçeada'nın doğal, tarihi kültürel çekiciliklerinin ekomüze unsurları olarak önem düzeyleri belirlenmiştir. Elde edilen veriler üzerinden Gökçeada'nın ekomüze odaklı sürdürülebilirliği değerlendirilmiştir.

Thesis Name: Sustainable Destination Of Focused On Ecomuseum And An Implementation Above Gokceada

ABSTRACT

With sustainable development, the understanding of growth based on “at all cost” has been abandoned. It is now common practice for various sectors of many countries worldwide to adapt their policies and practices, taking into account factors such as physical protection of the environment and optimal use of natural resources. In this context, sustainability through tourism, whose raw materials include natural, historical and socio-cultural resources, is one of the most important sectors. One of the projects of ensuring the sustainability of tourism is ecomuseum.

The purpose of this research is to examine the significance of the ecomuseum as one of the important tools of sustainable development of tourism. The research also aims to look at the potential capacity of Gokceada as a destination for ecomuze from the stakeholders’ point of view. Therefore, the findings from this research are expected to contribute towards the tourism strategy of the island. In the process of bringing the island into an ecomuze destination, agents such as the management of the local community, local entrepreneurs, local authorities, stakeholders and the visitors play a significant role. For this reason, a survey was conducted between April and May 2010 among the stakeholders of the island.

The SPSS 18.0 statistical program was used to analyse the survey results which were collected from the 833 participants of initial sample of 907. The survey measured the views of stakeholders in terms of the characteristics of the sustainability project of the town of Canakkale province Gokceada as an ekomüze destination. Consequently, the significance of historical and cultural attractiveness of Gokceada as ekomuze has been highlighted. Based on collected data, ecomuze-oriented sustainability of Gokceada has been assessed.

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans sürecimde bilgileriyle beni zenginleştiren ve gelişmemde önemli katkıları olan tüm Hocalarıma,

Değerli bilgi ve deneyimleriyle bu çalışmamın her aşamasında desteğini ve kılavuzluğunu esirgemeyen tez danışmanım, sevgili hocam, Sn. Doç. Dr. H.Rıdvan YURTSEVEN'e;

Çalışmalarım sırasında her türlü fedakarlıkla yanıbaşında olan, bana zaman, mekan ve motivasyon sağlayan, eşim Satı'ya;

Tüm eğitim hayatım boyunca arka planda sabırla bekleyen, yollarımı döşeyen ve beni inatla destekleyen annem, babam ve ablama;

sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv-vi
KISALTMALAR	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
TABLO LİSTESİ	ix
FOTOĞRAF LİSTESİ	x
GİRİŞ	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR DESTİNASYON

1.Sürdürülebilirlik	4-5
1.1 Sürdürülebilir Gelişme	6-8
1.1.1 Ortak Geleceğimiz (Bruntland) Raporu.....	8-9
1.1.2 Birleşmiş Milletler Rio Zirvesi ve Gündem 21 Belgesi.....	9-10
1.1.3 Birleşmiş Milletler “Binyıllık Gelişme” ve Johannesburg Zirveleri.....	10-12
1.1.4 Sürdürülebilir Gelişme Üzerine Tartışmalar.....	12-16
1.1.5 Sürdürülebilir Gelişmede İlke-Hedef ve Amaçlar.....	16-21
1.2 Sürdürülebilir Turizm	21-28
1.2.1 Sürdürülebilir Turizmin İlke, Hedef ve Amaçları.....	29-37
1.3. Sürdürülebilir Destinasyon	37-44
1.3.1 Sürdürülebilir Destinasyon ve İşletmeler.....	44-45

1.3.2 Sürdürülebilir Destinasyon ve Yerel Toplum.....	45-46
1.3.3 Sürdürülebilir Destinasyon ve Ziyaretçiler.....	46-47
1.3.4 Sürdürülebilir Destinasyon ve Yerel Yönetim.....	47-48

İKİNCİ BÖLÜM

EKOMÜZE

2. Ekomüze Kavramı ve Tarihsel Gelişim Süreci.....	49-51
2.1 Yeni Müzecilik Akımı.....	51-53
2.2. Ekomüze Kavramı.....	54-58
2.3. Müze – Ekomüze.....	58-63
2.4 Ekomüzelerin İlke ve Özellikleri.....	63-66
2.5. Ekomüze ve Sürdürülebilir Turizm.....	66-69
2.6 Ekomüze ve Sürdürülebilir Destinasyon.....	69-71
2.7. Ekomüzeleşme Süreci ve Ekomüze Uygulamaları.....	71-79
2.7.1 Fransa.....	79-81
2.7.2 İtalya.....	81-84
2.7.3 İsveç.....	84-85
2.7.4 Yunanistan.....	85-87
2.7.5 Çin.....	87-88
2.7.6. Japonya.....	88
2.7.7 Kanada.....	89
2.7.8 Türkiye.....	89-90

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
GÖKÇEADA: EKOMÜZE ODAKLI SÜRDÜRÜLEBİLİR
DESTİNASYON

3. Gökçada	91-93
3.1. Araştırmanın Amacı.....	93-94
3.2. Araştırmanın Yöntemi.....	94
3.3. Veri Toplama Teknikleri.....	94-95
3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklem.....	95-96
3.5. Ölçeğin Belirlenmesi.....	96
3.6. Anketin Uygulanma Süreci.....	96-97
3.7. Bulgular.....	97
3.7.1 Demografik Özelliklerin Değerlendirilmesi.....	97-104
3.7.2 Ekomüzelerin İlke ve Özelliklerinin Değerlendirilmesi.....	104-108
3.7.3 Ekomüze Unsurlarının Değerlendirilmesi.....	108-116
4. SONUÇ	117-120
KAYNAKÇA	121-127
EKLER	128-135

KISALTMALAR

BM	: Birleşmiş Milletler
ECOSOC	: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
ICOM	: Uluslararası Müzeler Birliği
UNWTO	: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü
UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
MINOM	: Uluslararası Yeni Müzecilik Hareketi
UNCSD	: Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Gelişme Komisyonu
WCED	: Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu
WTO	: Dünya Turizm Örgütü

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1: Sürdürülebilir Turizm Gelişmesinin Unsurları.....	28
Şekil 1.2: Sürdürülebilir Destinasyon Yaklaşımları.....	42
Şekil 1.3: Destinasyondaki Turizm Paydaşlarının Dinamik Döngüsü.....	43
Şekil 2.1: Ekomüze Konsepti.....	60
Şekil 2.2: Müze ve Ekomüzenin yerel çevre ve toplumla ilişkili konumu.....	61

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1:Turizmin Doğal Çevre Üzerindeki Etkileri.....	22
Tablo 1.2: Turizm Bölgelerinin Genel Özellikleri.....	38-39
Tablo:1.3: Turistlerin Yerel Normlara Uyumu.....	39-40
Tablo 2.1:Müze-Ekomüze.....	59
Tablo 2.2: Müze-Ekomüze karşılaştırması.....	62
Tablo 2.3: Müze-Ekomüze arasındaki farklılıklar.....	63
Tablo 2.4: Ekomüze Uygulamalarının Karşılaştırılması.....	73-74
Tablo 2.5: Dünyadaki Ekomüze Sayıları (2009).....	77-78
Tablo 3.1 Ankete katılanların anakütle gruplarına göre dağılımı.....	97-98
Tablo 3.2 Ankete Katılanların Demografik Özellikleri.....	98-99
Tablo 3.3 Ana Kütlenin Cinsiyete Göre Dağılımı.....	99
Tablo 3.4 Ana Kütlenin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	100
Tablo 3.5 Ana Kütlenin Medeni Durum Dağılımı.....	100
Tablo 3.6 Ana Kütlenin Yaş Durumuna Göre Dağılımı.....	101
Tablo 3.7 Ana Kütlenin Yıllık Gelir Durumuna Göre Dağılımı.....	101-102
Tablo 3.8 Ana Kütlenin Çalışma Durumuna Göre Dağılımı.....	102
Tablo 3.9 Ziyaretçi Tipine ilişkin istatistikler.....	103
Tablo 3.10 Ziyaret Sayısına İlişkin İstatistikler.....	104
Tablo 3.11 Ekomüzelerin İlke ve Özelliklerine İlişkin Betimleyici İstatistikler.....	104-106
Tablo 3.12 Anakütle grupları arasında ekomüze ilke ve özellikleri Scheffe Testi.....	108
Tablo 3.13 Doğal Ekomüze Unsurlarının Önem Düzeyine İlişkin İstatistikler.....	109
Tablo 3.14 Tarihi Ekomüze Unsurlarının Önemine İlişkin İstatistikler.....	110-111
Tablo 3.15 Anakütle grupları arasında tarihi unsurlar için Scheffe Testi	111-112
Tablo 3.16 Kültürel Ekomüze Unsurlarının Önemine İlişkin İstatistikler.....	113-114
Tablo 3.17 Anakütle Grupları Arasında Kültürel Unsurlar İçin Scheffe Testi.....	114-115

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1: Puy du Fou-Fransa.....	79
Fotoğraf 2: Ecomusee Alsace-Fransa.....	80
Fotoğraf 3: Ecomusee du Pays Rennesransa.....	81
Fotoğraf 4: Ecomuseum della Montagna Pistoiese-İtalya.....	82
Fotoğraf 5: The Ecomuseum of Prali-Val Germanasca-İtalya.....	83
Fotoğraf 6: Ecomuseo dei Terrazzamenti-Piemonte Region.....	84
Fotoğraf 7: Kristianstads Vattenrike Ecomuseum-İsveç.....	84
Fotoğraf 8: Ecomuseum Bergslagen-İsveç.....	85
Fotoğraf 9: Ecomuseum Kouretia Odos-Yunanistan.....	87
Fotoğraf 10: The Suojia Ecomuseum of the Miaos-Ecomuseu of Guizhou-Çin.....	88
Fotoğraf 11: Tamagawa Ecomuseum-Japonya.....	88
Fotoğraf 12: Kalyna Country Ecomuseum-Kanada.....	89
Fotoğraf 13: Hüsamettindere Köyü-Mudurnu-Türkiye.....	90

GİRİŞ

Yirminci yüzyılda, çalışanların gelir düzeyi ve boş zamanlarında görelî artış olmuş; ekonomik yapı sosyal rehaf devleti uygulamalarıyla yaşam koşulları iyileşmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası siyasal alandaki olumlu gelişmelerle uluslararası seyahatlerdeki bazı kısıtlamalar kalkmaya başlamış, uluslararası politik gerginlikler azalmış, kişisel hak ve özgürlüklerin genişlemesiyle seyahat özgürlüğü gelişmiştir. Ulaşım sistemi ve özellikle sivil havacılığın gelişimiyle, taşımacılık maliyetleri azalmış, alternatifler de çoğalmıştır. Önceleri Avrupa Ekonomik Topluluğu sonrasında Avrupa Birliği süreciyle birlik içine dahil olan ülkeler arasındaki vizenin kaldırılması ve geçişlerin kolaylaştırılmasıyla hem topluluğa üye ülkeler arasında Avrupa içine, hem de birlik vatandaşlarının Avrupa dışına doğru uluslararası seyahatler, oldukça yaygınlaşmıştır. Yaşanan tüm gelişmelerin etkisiyle uluslararası turizm gelişmiş ve aktif olarak turizme katılanların sayısı sürekli olarak artmıştır. Teknolojideki; özel olarak ulaştırma, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler de uluslararası turizm hareketlerini kolaylaştıran bir etki yapmıştır.

20. yüzyılda yaşanan hızlı sanayileşme sonrası oluşan stresli ve yoğun iş hayatı, kentleşme sürecinin yarattığı aşırı kalabalık, düzensiz, kirlî ve gürültülü ortamlar, insan üzerindeki baskıları arttırmıştır. Özellikle çalışan insanların kısa süreli de olsa iş yaşamından uzaklaşma isteği belirginleşmiş, bu süreç insanların turizm taleplerinin, ve buna bağılı olarak turizm hareketlerinin gelişmesine yol açmıştır. Gelişmeler kendine özgü bir ürün, organizasyon ve pazar oluşturmuştur. 1970'li yıllarda turizm sektöründe yeni bir başlangıç olarak kabul edilen kitle turizmi, çoğunlukla işçi ve orta düzey gelire sahip insanların öncülük ettiği bir turizm türü olarak ortaya çıkmıştır. Avrupalı Tur Operatörleri ve seyahat sektörü bu sürece, orta-alt gelir grubuna giren tüketiciler için cazip hale getirdikleri paket tur ürününü pazarda yaygınlaştırarak katkı koymuştur. Önemli bir turistik ürün haline gelen paket turlar, turistlerin kitleler halinde, tatil-dinlenme-eğlenme amaçlı deniz-kıyı turizmine katılmasını sağlamıştır.

Uluslararası turist sayısının önemli artışlar gösterdiği dönemlerle, küreselleşme olgusunun geliştiği süreç arasında oldukça yakın bir ilişki bulunmaktadır (Aksü 1997:43-46). Uluslararası turist rakamlarındaki artışın son 15-20 yıla denk gelmesi bu görüşü desteklemektedir. 1950'den 1975'e yalnızca 4 kat artan uluslararası turist sayısında, 1975-

1994 arasında diğer dönemle karşılaştırıldığında 19 kat artış gözlenmiştir. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü'nün (UNWTO) verilerine göre 1950'de turizme katılanların sayısı, sadece 25 milyonken 1990'lı yıllarda 400 milyon, 2008 sonunda ise uluslararası turist sayısı 924 milyona ulaşmış; uluslararası turizm gelirleri de 944 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (<http://www.unwto.org>). Bu döneme kadar istikrarlı biçimde artan uluslararası turist sayısı ve turizm gelirin 2015 yılına kadar artış eğilimini sürdürmesi, 2020 yılında ise turist sayısının 1.561 milyar kişiye çıkması tahmin edilmektedir.

Kitle Turizmi'yle ivme kazanan uluslararası turizm hareketinin hızlı büyüme sürecinde, turizmin olumlu etkilerinin yanında olumsuz etkileri de gözlemlenmeye ve tartışılmaya başlanmıştır. Özellikle küresel düzeydeki çevresel sorunlarla örtüşen bu süreç, turist kabul eden ülkelerde yaşanan çevresel bozulmaları uluslararası turizmin gündemine taşımıştır. Ozon tabakasındaki delinmeyle başlayan çevresel sorunlar ve bunlara karşı oluşan duyarlılık süreci, küresel ısınma, kutuplardaki aşırı erime, iklim değişikliği, sera gazlarının insan sağlığını tehdit eden etkileri ve biyolojik çeşitliliğin azalması çerçevesinde devam etmektedir. Konu, uluslararası platformlarda çoğunlukla ekolojiyle sürdürülebilir gelişme ilişkisi ekseninde yoğunlaşmış ve değerlendirilmiştir. Bu sürecin turizme ilişkin de birçok yansıması olmuş; bozulma, sadece doğal çevreye ilişkin değil sosyo-kültürel ve tarihsel mirasa ilişkin değerler üzerinden de dikkate alınmaya başlanmıştır.

Fiziksel, sosyo-kültürel çevrede meydana gelen turizm kaynaklı tahribat, ağırlıklı olarak kitlesel turist gruplarının paket turlarla tatil, dinlenme, eğlence amaçlı tercih ettiği, denize kıyısı olan destinasyonlarında ön plana çıkmıştır. Kitlesel turizm hareketlerinin özellikle kıyı bölgelerinde neden olduğu ekolojik, sosyo-kültürel olumsuz etkiler, turizmin alternatif modellerini de tartışmaya açmıştır. Kitle turizmi devam ederken kitle turizmine karşı alternatif olarak tanımlanan doğa, tarih, kültürel miras odaklı turizm anlayışı ve buna uygun turizm türleri de gelişmeye başlamıştır. Alternatif Turizm, destinasyonlarda kitle turizmiyle ortaya çıkan olumsuz sonuçları ortadan kaldırma ya da en aza indirme çabası olarak değerlendirilebilir (Yurtseven ve Doğan 2009:579). Yine alternatif bir yaklaşım olan Ekoturizmin de kitlesel turizmin geleneksel şekillerine bir tepki olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Avcıkurt (2007), kitle turizmine bir tepki ve alternatif olarak 1990'lı yıllarda gelişme gösteren ekoturizm kavramının, kırsal, kültürel unsurları içerdiğini; hassas doğal, kültürel alanlarda geliştirilebilecek en uygun turizm olduğunu ifade etmektedir. Ancak bazı yazarlar (Lickorish ve Jenkins 1997:85-86; Erdoğan ve Erdoğan 2005:55-77; Swarbrooke

2005:320) düzeyi ve şiddeti farklı olsa da Alternatif Turizm ya da Ekoturizm türlerinin de doğal-kültürel ve toplumsal çevrede tahribatlar yarattığını; iyi planlanmadığı takdirde bu turizm türlerinin de kitle turizminin ortaya çıkardığı olumsuz etkilere benzer sonuçlar doğurabileceğini belirtmişlerdir. Tartışmalar, doğal, sosyal, kültürel çevreye hiç zarar vermeyecek bir turizm türünün mümkün olmadığını ancak en az zararı vermek için sorumlu turizm anlayışı uygulamalarının hayata geçirilmesinin mümkün ve zorunlu olduğunu göstermektedir.

Tezin birinci bölümü sürdürülebilir destinasyondur. Bu bölümde, *sürdürülebilirlik* kavramı ekseninde, *sürdürülebilir gelişme*, *sürdürülebilir turizm*, *sürdürülebilir destinasyon* kavramları, ilke, hedef ve amaçlarıyla birlikte incelenmiştir. Bu kavramların tarihsel gelişim süreci içinde ortaya çıktığı, tartışılmaya başlandığı koşullar, birbirleriyle bağlantısı, uygulamada karşılaşılan sorunlar ve eleştirel yaklaşımlar da değerlendirilmiştir. İkinci bölüm Ekomüze'dir. Bu bölümde öncelikle ekomüze kavramı, kavramın ortaya çıktığı tarihsel koşullar ele alınmış; yeni müzecilik anlayışıyla müze-ekomüze karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Ekomüzecilik anlayışı, ekomüze tür ve uygulamaları, dünyanın çeşitli ülkelerinden örneklerle birlikte araştırılmıştır. Üçüncü bölümde Gökçeada'nın ekomüze odaklı sürdürülebilir destinasyon olabirliği araştırılmıştır. Bunun için öncelikle Gökçeada'da sürdürülebilir destinasyonun dört unsuru olan yerel halk, yerel girişimciler, yerel yöneticiler ve ziyaretçiler açısından ekomüzelerin özellikleri ve unsurları dikkate alınarak alan araştırması yapılmıştır. Paydaşların, ekomüzelerin özelliklerini oluşturan temel ilkelerle ilgili algı ve görüşleri ölçülmüştür. Gökçeada'nın sürdürülebilir yönetimi için paydaşlar açısından, ekomüzenin üç temel unsuru doğal, kültürel, tarihi değerlerin önem derecesi belirlenmiştir. Ekomüze odaklı sürdürülebilir destinasyon modelinin Gökçeada için uygulanabilirliği, paydaşların oluşturduğu anakütle üzerinden seçilen örnek kütleye yapılan anketten elde edilen bulgularla değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR DESTİNASYON

1. Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik daimi olma yeteneği olarak tanımlanabilir. Sürdürülebilirlik, ekolojide, biyolojik sistemlerin çeşitliliğinin ve üretkenliğinin devamlılığının sağlanmasıdır. Yenilenemeyen enerji kaynakları yerine yenilenebilir enerji kaynaklarının verimli kullanımıyla, doğaya karşı sorumlu davranılması ve çevresel sürdürülebilirliğin ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Sürdürülebilirlik ekonomide büyüme ve gelişmenin devamlılığının sağlanması olarak değerlendirilmektedir. Ekonomik büyüme süreçlerine girdi olan yenilenebilir doğal, beşeri kaynakların dikkatli kullanımı, sürdürülebilirliğin temel felsefesini oluşturmaktadır. Sağlıklı yapıya sahip toplumların ekonomik refah içinde yaşamını devam ettirebilmesi sosyal sürdürülebilirlik olarak adlandırılmaktadır. Ekolojik, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik sağlandığı takdirde sürdürülebilir gelişmenin de gerçekleşmesi beklenmektedir.

18 ve 19. yüzyıllarda Almanya'da karaormanlarının yok edilmesini önlemek amacıyla çıkarılan yasalarda yalnızca bugünün ihtiyaçlarını gözetmemek, tersine ormanların daha sonraki kuşaklara da hizmet etmesini sağlamak için yeniden üretilmeleri gerektiği üzerinde durulmuştur (Hill 1993:56). 1950'li yıllarda bu düşünce, balıkçılık alanında avlanma faaliyetlerinin sektörün geleceğini koruyacak düzeyde, planlı biçimde yapılması gerektiği şeklinde vurgulanmıştır (Kula 1998:151). Ekolojik anlamda sürdürülebilirlik düşüncesinin arkasındaysa 1960'lı yıllarda dünyanın gündeminde olan kalkınmacı anlayışın yolaçtığı sorunlarla, 1970'li yıllardan itibaren gelişen çevreci hareketlerin kazanımlarının bulunduğu söylenebilir (Bozlağan 2007:1014). Kalkınma olgusu, 20.yüzyılın iki farklı siyasal rejimle bölünmüş ülkeler topluluğunun, birbiriyle rekabet ettikleri temel nosyonlardan ve alanlardan biri olmuştur. Bu dönemde çevrenin tahrip edilmesine neden olan her faaliyet, eğer kalkınma adına yapılıyorsa sorgulanmıyordu. Bu yaklaşıma göre, çevre sorunları kalkınmanın doğal, katlanması gereken, kaçınılmaz sonuçları olarak görülmekte ve bu sorunların çözümü daha sonra ele alınması gereken ikincil konular olarak ertelenmekteydi.

Diğer taraftan 1962 yılında Rachel Louise Carson tarafından kaleme alınan ve çevresel kirlenmeyi konu alan *Sessiz Bahar* (Silent Spring) adlı çalışma, Batı dünyasında büyük yankılar uyandırmış, dikkatleri mevcut sanayileşme süreçlerinin çevreye verdiği zararlar üzerinde yoğunlaştırmıştır (Bozlağan 2007:1015). 1970’li yıllarda sanayileşmiş bölgelerde artan çevresel sorunlar, hızlı çarpık kentleşme, ekonomik büyümede yavaşlama ve uluslararası petrol kriziyle birlikte karşılaşılan ekonomik sorunlar, uluslararası sistemi olumsuz etkilemiştir. Kalkınma odaklı yaklaşım, ekonomik büyüme odaklı politikaların sorgulanmaya başladığı bu dönem çevresel kaynakların, kapasitenin kullanımını dikkate almaya; sürdürülebilirlik eksenli düşünmeye başlamıştır.

Ekonomik ve toplumsal yapıdaki tüketim odaklı değişmeler; aşırı ve bilinçsiz tüketimle çevre arasında bir dengenin kurulmasını zorunlu hale getirmiştir. Sürdürülebilirlik böyle bir dengenin oluşturulmasını, çevre, büyüme, gelişme arasındaki ilişkilerinden kaynaklanan olumsuz etkilerin yok edilmesini ya da en azından azaltılmasını hedefleyen bir kavram olmuştur. Gilman (1992), sürdürülebilirliği, sürekliliği olan herhangi bir sistemin, bir toplumun ya da ekosistemin, bozulmadan ya da hayati bağı olan ana kaynaklarına aşırı yüklenmeden, kendini devam ettirebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır.

Sürdürülebilirlik, ekonomide üretim sürecine girdi olarak katılan herhangi bir kaynağın miktarında azalma olmaksızın devamının sağlanabilmesidir. Ancak kaçınılmaz biçimde artan nüfusun ihtiyaç ve beklentilerine bağlı olarak, üretim ve gelişme devam ettikçe, sürece dahil edilen doğal kaynakların, insan kaynaklarının miktar ve bileşimlerinde de değişimler meydana gelecektir. Böyle bir durumda gelişmenin sürdürülebilir olması için fiziki ve beşeri sermayeye yapılan yatırımların değeri, kullanılan doğal kaynakların değerine en azından eşit olmalıdır (Fisunoğlu 1990:39). Sürdürülebilirlik, ekonomik olarak kalkınma sağlanırken, fiziki, sosyal, kültürel çevrenin de korunmasını, geliştirilmesini içerir ve hedefler. Sürdürülebilirlik ekonominin tüm sektörlerine uygulanacak bir felsefeyi öngütler. Turizm için de temel oluşturan doğal, sosyo-kültürel varlıklar ve değerlerden oluşan kaynakların sürdürülebilirliği, turizm gelişiminin devamlılığı için de vazgeçilmez unsurdur.

1.1. Sürdürülebilir Gelişme

Sürdürülebilirliğin, düşünceden kavrama geçişi, yirminci yüzyılda yaşanan ekonomik ve sosyal gelişmelerin ekosisteme verdiği büyük boyutlu tahribatın bir sonucudur

(Bozlağan 2007:1026). 1927 yılında 2 milyar olan Dünya nüfusu, 1999'da 3 kat artışla 6 milyara ulaşmış ve bu süreçte tüm zamanların en hızlı nüfus artışı yaşanmıştır. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) verilerine göre Dünya nüfusu hızla artmaya devam etmektedir. Dünya üzerinde yaşayan toplumlar, ekonomik büyüme ve kalkınma sürecinde, yaşadıkları coğrafyanın toprak, su, hava, madenler, ormanlar vb. gibi doğal kaynaklarını kullanmakta; bu süreçte hem dikkatsiz ve savurgan kullanımla doğal kaynakların tahrip olmasına hem de ortaya çıkan atıkların kontrolsüz doğaya bırakılması nedeniyle doğanın kirlenmesine neden olmaktadır.

Hızlı artan nüfusa bağlı olarak talepteki artış, varolan enerji kaynaklarına olan ihtiyacı arttırmış, bunun yanında yeni enerji kaynaklarının aranmasını da gündeme getirmiştir. Karbondioksit ve diğer bazı gazların emisyonunun artması *sera etkisine* yol açarak, küresel ısınmaya ve kutup buzullarının erimesine yol açmakta; karasal alanları sular altında kalma tehdidiyle baş başa bırakmaktadır. Tropikal ormanların hızla yok edilmesi, dünyadaki toplam yağmur miktarının azalmasına, dünyanın her geçen gün çölleşmesine ve sulardaki tuzluluk oranının artmasına yol açmaktadır. Tarımda kimyasal uygulamalar, toprağı ve yeraltı su kaynaklarıyla madenleri kirlenmiş, tarımsal verimlilik ve gıda güvenliği azalmıştır. Sanayideki gaz emisyonları, asit yağmurlarına neden olmakta ve asit yağmurları da ormanları tahrip etmektedir. Ormanların yok olması erozyona, hammadde kaybına ve yararlı bitki ve hayvan türleri neslinin tükenmesine yol açmaktadır. Üretim ve tüketim faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan bazı atıklar kontrolsüz biçimde doğaya bırakılmakta, bunun sonucunda uzun yıllar doğada kalan bazı atıklar bitki ve hayvan türleri ve popülasyonlarını azaltmakta; canlı türlerine zarar vermektedir.

Ekonomik büyüme ve kalkınmaya endeksli ekonomi politikalarının, hızlı sanayileşme ve plansız kentleşme sonrası ardında bıraktığı çevresel, sosyal ve kültürel problemlerin göz ardı edilemeyecek boyutlara ulaşmasıyla, *sürdürülebilir gelişme* kavramı gündeme alınmaya ve tartışılmaya başlanmıştır. *Sürdürülebilir Gelişme* kavramı, çevreci dünya görüşünün kalkınmacı görüşle bir uzlaşısı temeline dayanmaktadır (Bozlağan 2007:1026). Sürdürülebilir gelişme kavramının ortaya çıkışı, çevre kirliliği, yoksulluk, nüfus artışı, kaynakların adaletsiz dağılımı gibi küresel düzeydeki sorunların ve insanların sağlıklı bir geleceğe ilişkin kaygılarının bir sonucudur (Hopwood v.d. 2005:38-39). Çevresel sorunların, ulusal sınırları ve çıkarları aşp, tüm insanlığı bağlayan küresel bir boyuta ulaşması, uluslararası düzeyde çözüm arayışlarını koşullamıştır. Çevresel sorunlara

bağlı olumsuz etkiler, yaşandığı ülke sınırlarında kalmayıp etkileri, uluslararası ya da küresel bir boyuta taşan sorunlardır. Bu nedenle doğal çevre ve kaynakların kullanımına ilişkin sorunların çözümü de, tüm dünya ülkelerini bağlayan çerçeve ve platformlarda tartışılmaktadır. Birbirine zıt faaliyetleri ve uygulamaları ifade eden ekonomik kalkınmayla çevre koruma arasındaki denge arayışını ifade eden (Kahraman ve Türkay 2006: 75) sürdürülebilir gelişme, kapsam olarak hem kalkınmayı hem de korumayı içeren bir kavramdır.

Kaynakların kullanımı ve *Sürdürülebilir Gelişme* (Sustainable Development) kavramı ilk kez, 1972 yılında Stockholm'de Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevre Konferansında, ekonomik kalkınmanın durdurulamayacağı ancak doğaya uyumlu ve daha az zarar veren bir şekilde de gerçekleştirilebileceği düşüncesiyle ortaya atılmıştır. Katılımcı ülke liderlerinin çevreyle uyumlu ekonomik kalkınma konusunu tartıştıkları ilk forum olan 1972'deki Stockholm Konferansında, dünyanın ekolojik açıdan duyarlı bir şekilde yönetimi için bir dizi ilke belirlenmiştir. Stockholm Bildirgesi'nin önsözünde "insan çevresinin geliştirilmesinin ve korunmasının insanların refahını ve tüm dünyadaki ekonomik kalkınmayı etkileyen esas konu" olduğu belirtilmiştir (Turgut 2001:704). Konferans sonuç kararlarından biri olarak, çevresel konulardaki uluslararası çalışmalarda önemli rol oynayan Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) Birleşmiş Milletler örgüt şeması içinde Ekonomik ve Sosyal Konsey (ECOSOC)'e bağlı olarak kurulmuştur.

1976 yılında Kanada'nın Vancouver kentinde Habitat I İnsan Yerleşimleri Konferansı yapılmış; Birleşmiş Milletler bu konferansta, örgüte bağlı diğer kuruluşları aracılığıyla ülkeleri, çevre sorunlarının çözümünü gerçekleştirmek ve çevre projelerinin yürütülmesi için bölgesel ve uluslararası fonlar kurup bu fonlara katkıda bulunmaya çağırmıştır. Ancak konferansları izleyen yıllarda, ekonomik kalkınma politikalarına çevresel unsurların dahil edilmesi yönünde pratikte çok az bir ilerleme kaydedilmiş; buna karşın küresel çevre sorunları, doğadaki bozulma; sanayileşmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasındaki ekonomik, sosyal refah farkı ve eşitsizlik artmış; dengesizlikler büyümeye devam etmiştir. Bunun sonucunda daha ciddi adımlar atılması gerekliliği doğmuştur. Birleşmiş Milletler Örgütü düzeyinde gerçekleştirilen birçok önemli uluslararası toplantıda alınan kararlar ya da hazırlanan raporlar, bu sürecin yol haritasını oluşturmuştur.

1.1.1 Ortak Geleceğimiz (Bruntland) Raporu

Sürdürülebilir gelişme kavramının daha geniş bir çerçevede ve önemde değerlendirilmesi, 1987 yılında Birleşmiş Milletler Örgütüne bağlı *Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu* (WCED)'nin *Ortak Geleceğimiz* (Our Common Future) raporuyla gerçekleşmiştir. Komisyonun başkanlığını yürüten Norveç Başbakanı Gro Harlem Bruntland'ın adıyla da anılan raporla (Brundtland Raporu) birlikte sürdürülebilir gelişme kavramı, kullanım sahasını genişletmeye başlamıştır. Raporda, dünyadaki çevre sorunlarının, insan refahıyla, dünyanın ekolojik yaşamını tehdit ettiği, bu açıdan sürekli ve dengeli bir gelişmeye ihtiyaç olduğu ancak egemen kalkınma politikalarında bugünün ihtiyaçları karşılanırken gelecek nesillerin ihtiyaçlarından taviz verilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu da, ülkeler ve bölgeler arasında sağlanması gereken adaletin, kuşaklararası adaletle bütünleşmesi düşüncesini yansıtmaktadır. Sürdürülebilir gelişmeyi Dünya gündemine taşıyan bu rapor, ekonomi ve ekolojinin birlikte yürüyebilmesinin hem mümkün, hem de artık şart olduğunu belirtmekte; uygulanmakta olan bazı ulusal ya da uluslararası politikaların, insanın dünya üzerindeki varlığını tehdit ettiğini ancak hemen harekete geçmek koşuluyla bu tehditin önlenebileceğini vurgulamaktadır. Rapor, dünya nüfusunun bütün ihtiyaçlarının doğal kaynaklara zarar vermeyecek biçimde karşılanması için sürdürülebilir gelişme stratejisini önermektedir. *Sürdürülebilir gelişme* kavramı, Brundtland Raporuyla, gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme imkanlarını tehlikeye sokmadan, bugünkü kuşakların ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayacak gelişme, olarak tanımlanmıştır (United Nations, Our Common Future 1987:54-55).

Brundtland Raporu, endüstri devrimi, hızlı sanayileşme ve ekonomik büyüme sonrası insanlığın karşı karşıya geldiği doğa ve çevre tahribatına dikkati çekmiş; büyüme, gelişme ve çevre korumanın bir arada gerçekleştirilebilmesinin mümkün olduğunu belirterek çevrenin, doğal kaynakların etkin bir şekilde korunması gerektiğini vurgulamıştır. Rapor, genel olarak yoksulluğun ortadan kaldırılmasını, doğal kaynaklardan elde edilen faydanın adil dağılımını, nüfus kontrolünü ve çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesini sürdürülebilir gelişme ilkesiyle ilişkilendirmektedir. Özellikle geri kalmış, gelişmemiş ülkelerde, insanların yoksulluk içinde yaşadığını; gelişme için sadece ekonomik büyümenin yeterli olmayacağı, yoksulluğun ortadan kaldırılmadıkça sürdürülebilir gelişmenin gerçekleşmeyeceği ifade edilmiştir. Rapor; ne olursa olsun, çevresel, sosyal,

kültürel maliyetine ya da yan etkilerine bakmaksızın *kalkınma* odaklı paradigma yerine, bunları dikkate alan sürdürülebilir bir *gelişme* kavramını rasyonelleştirilmiştir. Aynı zamanda çevresel, sosyal, kültürel alanlarda ve genel yaşam düzeyinde iyileşme, gelişme yaşanmaksızın sürdürülebilir gelişmenin başarılı olamayacağı ifade edilmiştir (United Nations, Our Common Future 1987:54-55). Bu kavram, ekonomik temelli nicel büyüme ya da gelişmeden çok, daha geniş toplumsal bir düzlemde nitel değişimin, dönüşümün önemli olduğunun altını çizmeye başlamıştır. Ancak yine de Brundtland Raporu'nda, kavramın vizyonunun, özünde ekonomik büyüme ihtiyacını gözeten ve büyümeyi azamileştirmeyi amaçlayan politikalara yönelik bir çağrı niteliği taşıyan (Bozlağan 2007:1016) kapsamlı sınırlı kaldığı söylenebilir.

1.1.2 Birleşmiş Milletler Rio Zirvesi ve Gündem 21 Belgesi

1992 yılına gelindiğinde çevresel endişelerin artarak sürmesi, alınan kararların yeterli düzeyde uygulamaya geçirilememesi, daha geniş kapsamlı bir çalışma yapma gereğini ortaya çıkarmıştır. 1992 yılında Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde yapılan Birleşmiş Milletler Çevre ve Gelişme Konferansı'nın en önemli sonuçlarından biri, 21. yüzyıl gündeminin, (Gündem 21) belirlenmesidir. En önemli tespit, ekonomik gelişmenin çevreye rağmen sağlanamayacağı; ekonomik büyümeyi ve gelişmeyi de ihmal ederek çevrenin korunamayacağı yönündedir. Bu nedenle çevre ve ekonomik gelişme konularının birlikte, dengeli ve sürdürülebilir bir şekilde ele alınması kararlaştırılmıştır. Gündem 21 belgesi, sürdürülebilir gelişmeye giden yolda gerekli hükümet politikaları ve bireysel tercihler için bir rehber olmayı amaç edinmiştir. Bunun yanında sorunların çözümünde sadece merkezi yönetimlerin değil; yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları gibi hükümet dışındaki diğer kuruluşların da muhatap kabul edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Dört ana ve kırk alt bölümden oluşan Gündem 21'de; insanlığın tarihsel bir dönüm noktasında olduğu, hem uluslararası hem de ulusal alanda, devletlerin kendi içinde eşitsizliğin, yoksulluğun, açlığın, hastalık ve eğitimsizliğin, ekosistemlerde yarattığı kötüleşmenin giderek arttığına dikkat çekilmiş ve bu sorunların çözümünün de ulusal düzeyde olmayıp, küresel düzeyde gerçekleşebileceği belirtilmiştir.

Gündem 21 belgesiyle birlikte demokratikleşme, yerinden yönetim; yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması, toplumun kendisini ilgilendiren politika ve karar alma süreçlerine katılımının artırılması, yöneten ve yönetilenler yerine birlikte yönetimin

vurgulandığı *yönetişim* kavramının hayata geçirilmesi gibi konular etkili bir şekilde vurgulanmaya başlanmış ve gerekli mekanizmaların oluşturulması için çalışmalar hızlandırılmıştır. Rio Zirvesi sonunda BM Sürdürülebilir Gelişme Komisyonu oluşturulmuştur. Komisyon, elli üç üye ülkenin temsilciliklerinden oluşmakta, çeşitli BM kuruluşları tarafından sürdürülebilir gelişmeyle ilgili olarak yürütülen programların tutarlılığını ve koordinasyonunu sağlamaktadır. Birleşmiş Milletler Çevre ve Gelişme Konferansı'ndan bir yıl sonra 1993 yılında, Gündem 21'de belirtilen kararlara bağlı olarak Birleşmiş Milletler bünyesindeki Ekonomik ve Sosyal Konsey (Economic and Social Council-ECOSOC) içinde Sürdürülebilir Gelişme Komisyonu (The Commission on Sustainable Development-CSD) kurulmuştur.

Yerel Gündem 21 uygulamaları *Türkiye'de Yerel Gündem 21'lerin Teşviki ve Geliştirilmesi* projesiyle 1997 yılı sonunda hız kazanmıştır. Bu proje, Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği Doğu Akdeniz ve Orta Doğu Bölge Teşkilatı (IULA-EMME) tarafından geliştirilmiştir. Yerel Gündem 21 süreci, kentlerin sürdürülebilir geleceğine yönelik bir vizyon geliştirilmesini, ardından da bu vizyonun yaşama geçirilmesini sağlayacak stratejik, uzun dönemli yerel eylem planı hazırlanmasını ve uygulanmasını kapsamıştır. Sürdürülebilir gelişme için yerel, özellikle kent bazında yerel yönetimlerin öncülüğünde yürütülen çalışmalarda yereldeki çeşitli toplumsal kesimlerin de sürece katılımının sağlanması konusunda uygulamalar yürütülmüştür.

1.1.3 Birleşmiş Milletler “Binyıllık Gelişme” ve Johannesburg Zirveleri

Rio Zirvesi'nden Johannesburg'a kadar geçen sürede İstanbul'da yapılan Habitat II Kent Zirvesi de dahil olmak üzere, pek çok önemli uluslararası toplantı düzenlenmiştir. 2000 yılında New York'ta Birleşmiş Milletlerin *Binyıllık Gelişme* zirvesinde bir araya gelen Devlet ve Hükümet Başkanları yoksulluğun ortadan kaldırılması, çevrenin korunması, insan hakları, demokrasi, yönetim konularındaki sorumluluklarını bir kere daha ortaya koymuşlardır. Birleşmiş Milletlerin Eylül 2000'de toplanan Genel Kurulu'nda 147 devlet ya da hükümet başkanı (ve toplam 189 üye ülke) küresel düzeyde insan onuru, eşitlik ve esenlik ilkelerinin güçlendirilmesi için topluca taşıdıkları sorumluluğu kabul ederek *Bin Yıllık Gelişme* bildirgesini imza atmışlardır. Bildirgenin 7. maddesi çevresel sürdürülebilirlikle ilgilidir ve buna yönelik hedefleri şöyle tanımlamaktadır (<http://www.un.org.tr/index.php?ID=21&LNG=1>):

- Sürdürülebilir gelişme ilkelerinin ulusal politika ve programlarla bütünleştirilmesi; çevresel kaynakları kaybının kazanıma dönüştürülmesi
- Sağlıklı içme suyuna sürdürülebilir biçimde ulaşamayan nüfusun yarı yarıya azaltılması
- 2020 yılına kadar en az 100 milyon gecekondü sakınının yaşamının önemli ölçüde iyileştirilmesi.

2002 yılında *Birleşmiş Milletler Dünya Sürdürülebilir Gelişme Zirvesi* Güney Afrika Cumhuriyetinin Johannesburg kentinde düzenlenmiş, Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından imzalanan Johannesburg Sürdürülebilir Gelişme Siyasi Bildirisi'nde, sürdürülebilir gelişmenin üç ayağı olan; sosyo-kültürel, ekonomik, çevresel faktörler vurgulanarak, tüketim/üretim kalıplarının değiştirilmesi, yoksulluğun ortadan kaldırılması, doğal kaynakların korunması ve yönetilmesi konusunda ortak vaatler verilmiştir. Hedeflere ulaşmada karşılaşılan zorluklar arasında, zenginlerle yoksullar arasındaki uçurumun derinleşmesi, biyolojik çeşitliliğin bozulması, küreselleşmenin olumsuz etkileriyle demokratik sistemlere duyulan güvenin azalmış olması gibi faktörler gösterilmiştir. Bu doğrultuda sürdürülebilir gelişme ifadesiyle üç temel noktaya vurgu yapılmıştır: Ekonomik başarı, çevresel adalet ve sosyal eşitlik.

Johannesburg'da, sürdürülebilir gelişmenin önündeki engeller tanımlanmış; sürdürülebilir gelişmenin temel öğeleri olan yoksulluğun giderilmesi, sağlık, eğitim, tarım, suya erişim, çevrenin korunması gibi öncelikli konularda ileriye dönük hedeflerle çalışma takvimi belirlenmiştir. Ayrıca, insanlar arasındaki kökleşen zengin, fakir ayrımıyla gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki refah farkının giderek büyümesinin, küresel barış, güvenlik, istikrar için tehdit oluşturduğu teyit edilmiş; çevresel sorunlar ele alınmış; küreselleşmenin ekonomik etkilerinin eşitsiz biçimde dağıldığı kabul edilmiş ve bu küresel adaletsizliğin giderilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Sürdürülebilir Gelişme Konferansı'nda iki temel uluslararası belge kabul edilmiştir. Bunlar, *Eylem Planı* ve Johannesburg Bildirgesi'dir. Johannesburg Konferansı'nda alınan kararlar şöyle özetlenebilir (Bozlağan 2007:1025):

- Ülkelerin ulusal sürdürülebilir gelişme stratejilerinin en kısa sürede oluşturulması ve bu konuda uygulamanın 2005 yılından itibaren başlatılması.

- Kamu, sivil toplum ve özel sektörde kurumsal sorumluluk ve duyarlılığın geliştirilmesi.
- Uluslararası anlaşmaların hükümlerinin uygulanmasının sağlanması.
- Yoksulluğun önlenmesi için Dünya Dayanışma Fonu'nun kurulması ve açlık sınırında yaşayan nüfusun yarı yarıya azaltılması.
- Enerji sunumunda fosil kaynaklara olan bağımlılığın azaltılması, kaynak çeşitliliğinin sağlanması.
- Enerji kullanımının küresel ölçekte daha adil ve dengeli bir biçimde dağılımının sağlanması.
- Biyolojik çeşitliliğin korunmasının sağlanmasıyla biyolojik çeşitlilikteki azalmanın eşik düzeylere çekilmesi.

1.1.4 Sürdürülebilir Gelişme Üzerine Tartışmalar

Sürdürülebilir gelişme kavramının uluslararası belgeler ya da metinler üzerinden ve çoğunlukla siyasi liderlerin katıldığı toplantılarda şekillenen kavramsal çerçevesi, akademik ve bilimsel alanda da oldukça yoğun bir biçimde değerlendirilmiş ve tartışılmıştır. Godfrey (1996:60) sürdürülebilirlik yaklaşımında, gelişmenin her aşamasında ekonomik ve sosyal politikalarla çevre politikaların birlikte ele alınıp, entegre bir şekilde uygulanmasının zorunlu olduğunu belirtmiştir. Sarıkaya ve Kara da (2007:4) sürdürülebilirliğin sadece ekonomi ve ekoloji arasında uyum sağlamak biçiminde algılanmasının eksikli olacağını ifade ederek, sürdürülebilir gelişmenin sosyal, kültürel, siyasal, kurumsal süreçleri içeren; çeşitli göstergeleri olan çok boyutlu bir kavram olduğunu öne çıkarmıştır. Uslu (1997:43) da, ekonomi temelli bakış açısının sürdürülebilir gelişmenin, sürdürülebilir büyüme olarak algılanmasına neden olduğunu belirterek; amacın sürdürülebilir gelişme olduğunu ve bunun için de, ekolojiyi genel ekonomik çerçeve içinde bir bileşen olarak görmek yerine, tam tersi, ekonomiyi ekolojik çerçeveler içine yerleştirmek gerektiğini vurgulamıştır. Gladwin vd. (1995:877) sürdürülebilirliğin, tarım, turizm, mimari, balıkçılık, işletmecilik gibi birçok bilim dalı ya da disiplinde sık kullanılan ve farklı disiplinleri kesen bir kavram olduğuna dikkat çekmiş; uygulanması gereken ilkelerin tüm sektörlerde hayata geçirilme zorunluluğunun altını çizmiştir.

Sürdürülebilir gelişme yaklaşımı, ekonomide yeni bir paradigmaya işaret etmektedir. Klasik ekonominin üretim ve tüketim arasındaki ilişkisinde sınırsız insan ihtiyaçları için, doğaya hakim olarak, tüm kaynakların tahripkar kullanımını onaylayan anlayış, kendini; üretimin sınırlı bir ekosistem içinde oluştuğunu ve çevreyi korumanın gerekliliğini kabul eden yeni bir anlayışa bırakmıştır. Brundtland Raporunun giriş kısmında *Sosyal ve çevresel olarak sürdürülebilir nitelikte yeni bir ekonomik büyüme dönemine* gereksinim olduğuna işaret edilmiş; sürdürülebilir gelişme, ulaşılması gereken bir hedef olarak tüm çalışma boyunca işlenmiştir (Turgut 2001:705). Sürdürülebilir gelişme, bir denge arayışını, bir uzlaşmayı yansıtmaktadır. Sürdürülebilir gelişme kavramının ana temasını, çevrenin korunmasıyla ekonomik gelişme kavramlarının birbiriyle çatışmadığı, aksine birbirini tamamladığı görüşü oluşturmaktadır. Bu bağlamda, bazı radikal çevrecilerin savundukları *sıfır büyüme* görüşüyle bazı gelişmekte olan ülkelerin öncelik tanımakta ısrar ettikleri *kullanmacı* yaklaşım, iki karşıt uç olarak sürdürülebilir gelişmenin kapsamı dışında bırakılırsa (Turgut 2001:703), uzlaşmadaki ortak paydanın yaşam kalitesinin geliştirilmesi olduğu kabul edilebilir.

Sürdürülebilir gelişme kavramı üzerindeki tartışmalar hem evrensel düzeyde uygulanabilecek bir çerçeveyi ortaya çıkarmak; hem de uygulamaları kapsayan politika ve planlarda temel ilkelerinin neler olması gerektiği konusunda bir zemin sağlamaya yöneliktir. Bu çerçevenin sadece ekonomik süreçleri ve kararları içeren planlardan değil sosyal, kültürel ve toplumsal bakış açısı temeline sahip geniş tabanlı ve karmaşık süreçleri kapsayan içerikte, işlevsellikte olması zorundadır. Kavramın tarihsel gelişim sürecindeki tartışmalar, sadece ekonomik ve üretimle tüketim sürecini dikkate alan; toplumsal, sosyal ve kültürel çerçeveyi dışarıda bırakan, gelişme algılamasını değiştirmiştir. Sürdürülebilir gelişme kavramının gelişim sürecinde, doğayla ekonomi arasındaki ekonomik ilişki, insan ve toplumun sürdürülebilirliğini; sosyal, kültürel ve yaşam standartlarının gelişimini dikkate alan toplumsal bir boyuta taşınmıştır. Kavramın üzerindeki uluslararası çerçevede süren kurumsal ya da bireysel düzeydeki akademik ve bilimsel tartışmalar, yoksulluğun azaltılması, dünyanın doğal kaynaklarının adil dağılımı ve bölüşümü; insanlığın kültürel ve tarihsel birikiminin doğasıyla birlikte güvenle geleceğe taşınması konusunda politik hassasiyetlerin artmasını sağlamıştır. Brundtland Raporu (1987:2), yoksul dünyanın zorunlu ihtiyaçlarına vurgu yapmış, şimdiki ve gelecekteki dünyanın ihtiyaçlarının çevreden karşılanmasında bazı sınırlamaların getirilmesi gerektiğini öne çıkarmıştır. Yoksul ülkelerin ihtiyaçları, beslenme, barınma, giyinme ve bir iş sahibi olmayı ifade eden

zorunlu ihtiyaçlardır. Bu zorunlu ihtiyaçlar, asgari yaşam koşullarının zorunlu unsurları olarak hem şimdiki nesiller hem de gelecek kuşaklar için karşılanması zorunlu olan ihtiyaçlardır. İnsan ihtiyaçlarının ve amaçlarının tatmini, gelişmenin önemli bir unsurudur. Geri kalmış ya da gelişmekte olan ülkelerdeki insanların önemli bir kısmının yiyecek, içecek, barınma, ısınma gibi temel ihtiyaçları karşılanamamaktadır ve yaşam standardı oldukça düşük olan bu insanların standartlarının yükseltilmesi evrensel bir görev olarak tüm ülkelerin sorumluluğu kapsamında değerlendirilmiştir.

Hem Brundtland Raporunda hem de Gündem 21’de büyüme kavramı yerine gelişme kavramı tercih edilmiş ve kullanılmıştır. Büyüme kavramı daha çok ekonomik referansı olan nicel bir gelişmeyi, gelişme ise büyümenin yanında toplum odaklı, sosyo kültürel ve refah seviyesindeki nitel bir iyileşmeyi ifade ettiğinden sürdürülebilir büyüme ya da kalkınma yerine gelişme kavramı tercih edilmiştir. Ancak Brundtland raporunda sürdürülebilir gelişme kavramına, tüm ekonomik sektörleri ve sosyo-kültürel yapıyı kapsayan bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşılmışsa da ilk başlarda Butler’ın da belirttiği gibi (1993a:29) daha çok ekonomik gelişme ve fiziksel çevre üzerinde odaklanılmış, bu da sosyo-kültürel alanda belli bir ihmale neden olmuştur. Sonraki süreçte akademik ve bilimsel yazınla uluslararası toplantılarda, sürdürülebilir gelişmenin sosyal, kültürel unsurları da dikkate alan değerlendirmeleri yapılmıştır. Brundtland Raporunda genel olarak, ekonomik büyümenin çevreye karşı duyarlı olan bir perspektifle gerçekteştirilebileceği varsayımından yola çıkılarak, hem dünyadaki çevre sorunlarının üstesinden gelebilmek hem de yoksulluğu önleyebilmek için, gelişmekte olan ülkelerin önemli bir rol oynayacağı, yeniden yapılanmayı sağlayacak uzun dönemli bir büyüme çağına girilmesi gerektiği öne sürülmüştür. Buna karşın kısıtların, özellikle uygulamadaki sorunların neler olduğu raporda ayrıntılı olarak irdelenmemiş; çevre kalitesi, ekosistemin dengesi ya da biyolojik çeşitliliğe ilişkin açık belirlenmeler yer almamıştır.

Redclift ve Woodgate (1997), Brundtland raporunda belirtilen gelecek nesillerin ihtiyaçlarının zamanla değiştiğini ve bu nedenle tanımdaki şimdiki nesillerle aynı nitelikleri taşımasının mümkün olmadığını belirtmektedir. Ayrıca Brundtland raporunda, farklı kültürlerde gereksinimlerin nasıl tanımlanabileceği konusuna değinilmediği; herkes için gerekli olan sürdürülebilir gelişmenin, kültüre göre değişebileceğini ve farklı tanımlanabileceğini ifade etmektedirler. Sürdürülebilir gelişmeyle ilgili yapılan tartışmalarda önemle üzerinde durulan diğer bir nokta, neyin sürdürülmesi gerektiği

sorusunda odaklanmaktadır. Bazı çevreci ekonomistler, doğal kaynaklar stoku ya da kritik doğal sermayeye öncelik verilmesi gerektiğini ileri sürmektedirler. Bazı araştırmacılar, (Redclift ve Woodgate 1997; Sachs 1997) sürdürülmesi gerekenin, mevcut ya da gelecekteki üretimle tüketim düzeyleri olduğunu ileri sürmekte ve küresel nüfus artışının çevre üzerinde giderek artan taleplere yol açacağını, bu nedenle bireylerin tüketim alışkanlıklarını değiştirmesinin zorunlu olduğunu söylemektedirler. Sürdürülebilir gelişmenin eski alışlageldik yöntem ve uygulamalardan farklı olması gerektiğini belirten Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu'nun sürecin işletilmesine ilişkin tavsiyesi ise şöyledir (1991: 32):

“Çevre koruma ve sürdürülebilir gelişme, bütün hükümet kuruluşlarının, uluslararası kuruluşların ve belli başlı özel sektör kuruluşlarının ayrılmaz birer parçası olmalıdır. Bu kuruluşlar, politikalarının, programlarının ve bütçelerinin hem kısa hem de uzun vadede, ekonomik ve ekolojik açıdan sürdürülebilir faaliyetleri, teşvik edip desteklemesinden sorumlu ve bu konuda hesap vermekle yükümlü duruma getirilmelidir. Kamu kurumları ve özel kuruluşlar, geneksel amaçlarını, kendi ulusal toplumlarını olduğu kadar hepimizin paylaştığı küçük gezegenimizin çevresel tabanını sürekli iyileştirerek güçlendirecek şekilde revize etmelidir.”

Dünya Bankası, sürdürülebilir gelişmeyi, olabilecek, varılabilecek en son gelişme, olarak ifade ederek yapılmış olan tüm tanımları ve tartışmaları netleştirmiştir (World Bank 1992:34). Dünya Bankası (2002:8) yıllık raporunda da gelecek 30 ila 50 yıl arasında dünya nüfusundaki 2-3 milyar artışın yüzde 97'sinin gelişmekte olan ülkelerde olacağı; metropoller ve kent merkezlerindeki nüfus yoğunlunun hızla artacağı tahmin edilmiş ve dünya nüfusunun karşı karşıya kalacağı sorunlar şöyle ifade edilmiştir:

- Gelişmekte olan ülkelerdeki hızlı büyüyen kentler, metropoller, büyümenin ve sosyal modernleşmenin temel itici güçleri mi; yoksa yoksulluk, kirlilik, suç ve aşırı kalabalığın yaşam alanları mı olacak?
- Kırsal nüfus yoksulluğu yenebilecek; ortaya çıkan yeni fırsatlara uyum sağlayabilecek mi?
- Yoksul ülkeler, sosyal ve çevresel yapıya zarar vermeden ya da az tahribatla hızlı büyümelerini sürdürebilecekler mi?

- Yenilenebilir kaynaklar, özellikle ormanlar, toprak, su, biyoçeşitlilik, balıklar, tüketilip bitirilecek mi, yoksa bu kaynaklar idareli bir şekilde mi kullanılacak?

Sonraki 40 yıllık döneme ilişkin tahminler, sürdürülebilir gelişmenin kaçınılmaz olarak bu süreçte kavram ve uygulama düzeyinde önemini koruyacağını göstermektedir. Gelişmede artık koşul haline gelmiş olan sürdürülebilirlik kavramı, hem teorik düzeyde birçok bilim dalı ve disiplin için hem de buna paralel olarak ekonominin birçok sektörü ve faaliyet alanı için artık merkezi önemde yer almaktadır. Sürdürülebilirlik kavramı ve uygulamalarının tartışıldığı önemli alanlardan biri de turizmdir. Turizmin hammadde olan doğa, kültür, tarih ve insan, hemen hemen tüm turistik ürünler içerisinde yer almaktadır. Sürdürülebilirlik yaklaşımı, çoğunlukla turist memnuniyeti cepheden bakan turizmdeki eski anlayışı sorgulamış ve turist deneyimleriyle bu süreçte kullanılan kaynaklar arasındaki karşılıklı ilişkiyi sorgulamıştır.

1.1.5 Sürdürülebilir Gelişmede İlke-Hedef ve Amaçlar

Sürdürülebilir gelişmenin temel amacı insan refahı ve toplumsal yaşam standardını yükseltmektir. Refah seviyesinin dikey olarak arttırılmasının yanında yatay olarak daha geniş bir insan topluluğuna; ülkelerin ve toplumsal kesimlerin tümüne yayılacak biçimde geliştirilmesi de önemlidir. Bunun için dünya genelinde artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayacak bir yeterlilikte ve geri kalmış yada açlık-yoksulluk sınırında yaşayan ülke insanların temel ihtiyaçlarını karşılayacak adaletli dağılımın sağlanması gerekmektedir. İşsizlik, yoksulluk ve genel yaşam standartlarındaki bozukluk gibi sorunlara da çözüm bulunması sürdürülebilir gelişme çerçevesi içindeki amaçlardan biridir. Nüfus artışı nedeniyle mevcut kaynakların sadece korunması yeterli olmayıp aynı zamanda mevcut kaynakların geliştirilmesi de zorunludur. Ekolojik, biyolojik, sosyal ve kültürel çeşitliliğin korunması sürdürülebilir gelişmenin felsefesinin temel çizgisini ifade etmektedir. Sürdürülebilir gelişmenin amaçlarından bir diğeri de ekonomi ve büyüme politikalarının, hedef, kalite ve biçimini revize ederek büyümeyi devam ettirebilmektir. Üretim sürecinde kullanılan teknolojinin yeni ve çevre dostu teknolojiler olması; kaynakların optimal kullanımını sağlayacak ve minimum kirliliğe neden olacak ekonomik süreçlerin

uygulanabilmesi bu açıdan oldukça önemli sürdürülebilir gelişmeyle ekonomik büyüme arasındaki dengeyi kuracaktır.

Sürdürülebilir gelişmenin uygulanması ve yönetilmesi, ekonomik, sosyal, kültürel süreçleri içermekte; kamusal alan ve özel alandaki tüm kişi ve kurumların karar alma süreçlerinde katılımını gerektirmektedir. 1987 yılında Birleşmiş Milletler Çevre ve Gelişme Üzerine Dünya Komisyonu kararlarında sürdürülebilir gelişmenin bazı ilkeleri tanımlanmıştır (1993:5) :

- Karar alma süreçlerine vatandaşların etkin katılımını sağlayacak bir siyasal sistem,
- Kontrolsüz ve plansız gelişme sonucu artan sorunlara çözüm yolları sağlayacak bir ekonomik sistem,
- Ekonomik gelişme için temel ekolojik yükümlülüklerin korunmasına saygı gösterecek bir üretim sistemi,
- Ticaretin ve finansın sürdürülebilir örneklerini geliştirecek bir teknolojik ve uluslararası sistem,
- Kendi kendini düzeltme kapasitesine ve esnekliğine sahip bir yönetim sistemi.

Kahraman (1994:27-31) sürdürülebilir gelişme felsefesini besleyen temel ilkeleri şu başlıklar altında özetlemektedir: Toplumun gereksinimlerine karşılık verebilen, “niteliksel büyümenin” önde tutulması; doğal, kültürel, ekolojik, biyolojik tüm yenilenebilen ve yenilenemeyen kaynaklarda süreklilik sağlanması; nesiller ve uluslararası kaynak kullanımında dürüstlük üzerine gölge düşürülmemesidir. Konuyla ilgili yapılan çalışmalar; çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin sürdürülebilir gelişmenin birbirinden bağımsız ancak birbirini destekleyen bileşenleri olduğunu, sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşılabilmesi için konunun bu üç farklı yaklaşımla ancak bir bütün olarak ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur. Sosyal sürdürülebilirlik, ekolojik sürdürülebilirlik için bir ön şart iken, ekonomik sürdürülebilirlik ekolojik ve sosyo-kültürel sürdürülebilirliğin sağlanması için oldukça önemli bir gerekliliktir. Sürdürülebilir gelişme ve bileşenlerini destekleyen ve izlenen gelişmenin tam anlamıyla sürdürülebilir olmasını sağlayan en önemli faktörlerden biri de sosyo-kültürel ya da kültürel sürdürülebilirliktir.

Ekonomik sürdürülebilirlik bir toplumun üyelerinin tüm ihtiyaçlarının ya da en azından zorunlu ihtiyaçlarının karşılanması ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayacak bir ekonomik yapının oluşturulmasıdır. Büyüyen ekonomiyle birlikte toplumdaki bireylerin gelirleri artmakta, hayat standartlarında değişme olmaktadır. Ekonominin sürdürülebilirlik perspektifle bireylerin mevcut hayat standartlarını yükseltmesi, yaşam kalitesi ve refahını arttırması beklenmektedir. Nüfus artışı, sürdürülebilir gelişme sürecinde dikkate alınması gereken bir değişkendir. Artan nüfus, ihtiyaçların da artmasına neden olacaktır. Kıt kaynakların, bireyler, işletmeler ya da kurumlar tarafından bilinçsizce ve hızla tüketilmesine devam edilmesi durumunda, özellikle yenilenemeyen kaynakların yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalınacaktır. Bununla birlikte ihtiyacı olan toplumların mevcut açlık ve yoksulluk sorunlarına kayıtsız kalınması ve adil dağılımın sağlanamaması durumunda uluslararası düzlemde politik anlaşmazlıkların artmasının önüne geçilemeyecektir. Bu tehlikeler, dünya üzerinde yaşayan insanlığın küreselleşen ortak sorunları olduğunu, bunları görmezden gelmenin ya da ulus devletlerin bundan kaçmasının sorunları ötelemek ve daha da büyütmekten başka bir fayda sağlamayacağını anlaşıldığını gerektirmektedir.

Şimdiki nesiller, gelecek nesilleri düşünerek, tüketim alışkanlıklarını, değerlerini değiştirirlerse ve doğal kaynaklar, parasal kaynaklar ve bilgi birikiminden oluşan beşeri sermaye birikimini gelecek nesillere devredecek bakış açısı ve sorumluluğu oluşturabilirlerse, gelecek nesillerin hayat standardı şimdiki nesillerin hayat standardından daha yüksek seviyede ya da onlarla aynı seviyede olabilecektir. Bu nedenle şimdiki nesillerin tüketim değerleri ya da alışkanlıklarını gözden geçirip, gelecek nesilleri de düşünen sorumlu bir anlayışla yeniden kurgulamaları gerekmektedir. Ekonomik sürdürülebilirlik için şimdiki kuşakların tükettiklerinden daha fazla üretmesi, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi ve yeterli tüketim seviyelerine ulaşabilmeleri için ihtiyaç duyulan yatırımların bugünden yapılması ve planlanması gereklidir.

Ekosistemin kullanım sınırı vardır. Çevresel kaynakların tüketim fonksiyonu sınırlı olduğu gibi üretim ve tüketim süreçleri sonunda ortaya çıkan atıkların doğadaki emilim kapasitesi de sınırlıdır. Bu nedenle insan ihtiyaçları ve doğal kaynaklar arasında bir denge gözetilmeli, yenilenebilir ve yenilenemez kaynaklar tüketilirken doğal denge ve çevresel döngüler dikkate alınmalıdır. Ayrıca bazı geri dönüştürülebilir kaynaklar da en uygun bir şekilde geri kazanımla değerlendirilip, çevresel sürdürülebilirlik sağlanmaya çalışılmalıdır.

Ekolojik sürdürülebilirliği, çevrenin ve yaşam kalitesinin karşı konulmaz ve kaçınılmaz gibi gözükken hızlı bozulmasına karşı savaşım olarak tanımlamıştır. Konu üzerinde detaylı çalışmaları bulunan bazı araştırmacılar (Gilbert 2006; Stevenson 2002) çevresel sürdürülebilirlik için doğada yenilenebilen ve yenilenemeyen kaynakların üretim sürecindeki kullanımına, tüketimine dikkat edilmesini ve üretim süreçlerinin bir çıktısı olan atıkların yok edilmesi sürecinde çevreye zarar verilmemesini gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Mal ya da hizmet üretiminde temel olan doğal kaynakların kendini yenileyebilecek bir sürede tüketilmesini önermişler; doğaya atık bırakma hızının hava, su ve toprağın emme ve yeniden işleme kapasitesinin üstünde olmaması gerektiğini vurgulamışlardır. Çakılcıoğlu (2002), çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması için gerekli kuralları şöyle tanımlamaktadır:

- Yenilenebilir doğal kaynaklar için sürdürülebilir kullanım oranı kaynakların yenilenme oranından fazla olmamalıdır,
- Yenilenemez doğal kaynaklar için sürdürülebilir kullanım oranı yenilenemez doğal kaynağın yerine kullanılacak olan yenilenebilir doğal kaynağın yenilenme oranından fazla olmamalıdır,
- Kirleticiler için sürdürülebilir salınım oranı, kirleticinin yeniden kullanım, emilim ya da diğer doğal yollarla çevre tarafından ortadan kaldırılma oranından fazla olmamalıdır,
- Gelecek kuşakların en az şimdiki nesillerinkine eşit düzeyde yaşam kalitesine sahip olabilmesi için doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı çok önemlidir.

Brundtland Raporunda (1987), gelişmenin sosyo-kültürel olarak sürdürülebilir olabilmesi için; sosyal yapı, sosyal ilişkiler, gelenekler ve değerlere uygun olması gerektiği belirtilmektedir. İnsan ihtiyaçlarının karşılanmasına ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasına destek olacak sosyal ve kültürel yapıyla, koşulların korunup geliştirilmesi; şimdi ve gelecekteki nesillerin sosyo-kültürel gelişiminin güvenlik altına alınabilmesi, devamlılığının sağlanabilmesidir. Sosyal sürdürülebilir gelişme, toplumun ortak hedeflere ulaşmak için bir bütün halinde çalışmasını sağlayan ve aynı zamanda bireylerin beslenme, barınma, sağlık ve kültürel kimlik gibi temel ve günlük ihtiyaçlarını karşılayabilen gelişmedir. Sosyal sürdürülebilirlik için kaliteli bir eğitim ve her türlü bilgiye ulaşma

imkanı, mali gücüne uygun barınma imkanı, güvenli bir iş imkanı, normal ihtiyaçlarını karşılayabileceği bir ücret düzeyi, sağlık olanaklarından yararlanma, gibi bazı olanaklardan eşit bir şekilde yararlanmayı gerekli kılar (Doppelt 2005:2).

Kültürün gelişmesi insanın öğrenme, öğrendiği bilgileri gelecek nesillere başarılı bir şekilde aktarma kapasitesine bağlıdır. Kültürel uyumla değişiklik ekolojik ve çevresel değişiklikleriyle birlikte görülür. Bu durumda hiç bir zaman statik bir yapıya sahip olmayan kültürün sürdürülebilir olması gerektiğini iddia etmek onun değişen ve gelişen yapısını ihmal etmek olur. Bu nedenle kültürel sürdürülebilirlik, kültürün gelecek nesillere aktarılacak istenen yanlarının korunup geliştirilmesini kapsayabilir. Bu değerler, tarihi kentsel bölgelerin doğal ve mimari yapısı ve günümüzün değerli mimarlık örneklerini içeren *kültürel varlıklar ya da miras*; yereldeki geleneksel yaşamı, aile yaşamını, toplumsal yaşamının kültürel öğelerini oluşturan, müzik, tiyatro, folklor, sinema, zanaatlar, törenler, festivaller ve sportif etkinlikler gibi birey ve toplumun kültürel üretimlerini içeren, etkinlikler şeklinde gruplandırılabilir.

Sürdürülebilir gelişmenin ekonomik, ekolojik, sosyal, kültürel, toplumsal etkileri dikkate alan, bu bakış açısıyla sürdürülebilirliği en geniş zeminde ve bütünsel bir bakış açısıyla hayata geçirmeyi planlayan süreçteki temel ilkelerinin:

- Doğal kaynakların kapasitesinin aşılmaması, biyolojik çeşitliliğin korunması, çevrenin iyileştirilmesi, korunması,
- Mevcut nesillerin ihtiyaçlarının karşılanması sırasında gelecek nesillerin ihtiyaçlarının gözetilmesi ve onlara da benzer koşulların sağlanması,
- Demokratik, adil, toplumu kaynaştıran, ayrımcılıkla savaşılan, eşit fırsatlar yaratan bir siyasal, yönetsel gelişme
- Bilgiye dayanan, yenilikçi, rekabeti teşvik eden, yüksek yaşam standartları sunan, kaliteli istihdam sağlayan ve doğal çevreye minimum zarar verme ilkesiyle çalışan bir ekonomi,
- Temel hakların korunması, ayrımcılığın önlenmesi, yoksulluğun azaltılması
- Vatandaşların karar süreçlerine katılımının sağlanması, sürdürülebilir gelişme konusunda eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri, vatandaşların çevre üzerindeki etkileri ve konusunda bilgilendirilmesi

- Toplumun çeşitli kesimleri arasında diyalog oluşturulması, sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarına yönelik olarak şirketlerin sosyal sorumluluk programları ve bu yönde kamu-özel sektör işbirlikleri.
- Tüm paydaşların sürdürülebilir gelişme politikalarının geliştirilmesine katılımının sağlanması
- Ekonomik, sosyal ve çevresel politikaların birbiriyle uyum içerisinde ve bütünsel olarak entegre edilmesi; yerel, bölgesel ve ulusal faaliyetlerin sürdürülebilir gelişmeye olan bütünsel katkısının artırılması
- Üretim ve tüketim faaliyetlerinin gerçek maliyetlerinin topluma yansıtılması, kirletenlerin insan sağlığı ve çevre üzerindeki hasarlarının ödemelerinin sağlanması olduğu görülmektedir.

1.2 Sürdürülebilir Turizm

Turizmin geleceğine ilişkin çalışmalarda 21.yy.'da turizm talebini belirleyen en önemli etkenin çevre olması beklenmektedir. Bu gelişmeler bir taraftan turizmde sürdürülebilir gelişme kavramını gündeme taşıırken diğer taraftan turizmin yeni tür ve biçimlerini de tartışmaya açmıştır. Sürdürülebilir gelişme ve sürdürülebilirlik kavramları ekseninde değerlendirilen sürdürülebilirlik ve turizm ilişkisi akademik ve bilimsel literatür açısından en çok çalışma yapılan alanlardan biridir ve çalışmaların çoğu, ekolojik sürdürülebilirliği sağlayacak sorumlu turizm ve doğa kaynaklı turizm türlerinin sürdürülebilirliği üzerine yoğunlaşmıştır (Crouch; Ritchie 1999:150).

Ekonomiye önemli ölçüde katkı sağlayan turizm sektöründe, sürdürülebilirliğin sağlanması, turizme kaynak teşkil eden doğal, tarihi, kültürel değerlerin titizlikle korunması; ekolojik dengenin bozulmasının engellenmesi gibi bazı koşulları gerekli kılmaktadır. Bir bölgede turizmin gelişimiyle fiziksel ve sosyo-kültürel çevre arasında olumlu ve olumsuz bir takım etkileşimler olduğu gözlemlenmiştir. Turizm, çevre üzerinde olumlu etkilere neden olduğu gibi olumsuz etki ve baskılara da neden olduğu gözlemlenmiştir. Turizmin doğal çevre üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri şu şekilde sıralanabilir (Lickorish ve Jenkins 1997:88-89):

Tablo 1.1: Turizmin Doğal Çevre Üzerindeki Etkileri

Olumsuz Etkileri
Su kirliliği
Hava kirliliği
Gürültü kirliliği
Kalabalık ve izdiham
Alan kullanım problemleri
Ekolojik aksaklıklar
Çevresel tehlikeler
Tarihi ve arkeolojik alanlara verilen zarar
Uygunsuz atık yok etme
Olumlu Etkileri
Önemli doğal alanların korunması
Arkeolojik ve tarihi yerlerin korunması
Çevre kalitesinin yükseltilmesi
Çevrenin değerinin arttırılması
Altyapının geliştirilmesi

Birleşmiş Milletlere bağlı Sürdürülebilir gelişme Komisyonu, Sürdürülebilir Turizm Raporu'nda (1999:2-6) turizmin olumsuz çevresel etkilerini:

- Doğal kaynaklardaki bozulma,
- Vahşi yaşamın bozulması, türlerin azalması ve nesillerin tükenmesi,
- Kirlilik, erezyon ve çölleşme;

- Sosyal ve kültürel bozulma başlıkları altında kategorize etmiştir.

Turizmin, çevreye karşı duyarlı olması gerekliliği, günümüzde klasik turizm anlayışına göre *Alternatif Turizm*, kitle turizmine göre *Yumuşak Turizm*, çevreye karşı duyarlılığından dolayı *Eko-Turizm*, özelliklerinden dolayı *Bilinçli Turizm* (Doğaner, 1995) adları verilen bir turizm biçimi ya da yaklaşımını gündeme getirmiştir. *Ekoturizm* ya da *Alternatif Turizm*, çoğu zaman sürdürülebilir turizmi ikame eden kavramlar olarak da kullanılmaktadır. Ancak 2001 yılında Avusturya'nın Salzburg kentinde gerçekleşen Dağlık Bölgelerde Ekoturizm Konferansı'nın sonuç bildirgesinde, ekoturizme çoğu kez yanlış perspektiflerle bakıldığına dikkat çekilerek, ekoturizmin sürdürülebilir turizmle eşanlamlı olmadığı, tüm turizm türlerinin sürdürülebilirliğinden söz edilebileceği ancak ekoturizmin bunlardan biri olarak kabul edilmesi gerektiğinin tespiti yapılmıştır (Akşit 2007:444). Bu turizm yaklaşımlarının ya da türlerinin temelde sürdürülebilir turizme aracılık eden, onun birer alt bileşeni ya da aşaması olduğu görülmektedir. Sürdürülebilir turizm, bir turizm türü olmayıp, tüm turizm çeşitlerinin doğal çevreye, yerel topluma ve tarihsel kültürel birikimine duyarlı bir yapıya kavuşturulmasının sağlanacağı bir süreci ifade etmektedir. Sürdürülebilir turizm kavramının etkisinde ve ona paralel olarak ortaya çıkan bu kavramlar ya da akımlar da sürdürülebilir turizm gelişmesini hedefleyen anlayışlar olarak gelişmektedir. Bu akımların yaygınlaşıp gelişmesi bu kavramların aynı zamanda popüler turistik ürünler ya da etiketler halinde kullanılmasını da sağlamıştır.

Birleşmiş Milletler 2002 yılını *Dünya Ekoturizm Yılı* ilan etmiş; ekoturizmle ilgili geniş kapsamlı kampanyalar yürütmüştür. Birleşmiş Milletlere bağlı Uluslararası Ekoturizm Konseyi, Ekoturizmi: Doğal bölgelere yapılan, çevreyi koruyan ve yerel halkın rehafını arttıran sorumlu seyahatler, olarak tanımlamıştır (Wood, 2001:13). Uluslararası Doğayı Koruma Örgütü'nde, Ekoturizmi: *Ziyaretçilerin doğaya olumsuz etkilerinin minimum düzeyde olduğu; bozulmamış doğal alanlara yapılan, yerel halkın ekonomik ve sosyal yönden gelişmesini sağlayan ve çevresel sorumluluk taşıyan seyahatler*, olarak tanımlanmıştır (UNEP 2001:6). Turizmdeki bu eğilim, tüketicinin tercihlerinde çevresel hassasiyetlerin oluşmasına ya da çevresel sorumlukların tüketicinin seyahat kararlarında etkili olmasına etki etmiştir. Dünya Turizm Örgütü'nün (WTO 2000), 1990-2000 yılları arasındaki istatistiki değerlendirmesinde, Güney Afrika, Kosta Rika, Endonezya gibi doğa

bazlı destinasyonlara yapılan ziyaretlerin on yıllık dönem sonunda % 116 ila % 486 arasında arttığı gözlemlenmiştir.

Turizm ve turistik ürün, çoğunlukla fiziksel çevreyi ve toplumsal, tarihi, kültürel mirası kullanmaya bağlı olduğundan, çevre ve turizm arasındaki ilişkinin düzenlenmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle turizmde sürdürülebilir gelişme, kaynakların optimal kullanımıyla turist deneyimlerini maksimize etme arasındaki ilişkinin nasıl ve hangi düzeyde sağlanacağı konusuna odaklanmaktadır. Sürdürülebilir turizm, turizmin ana kaynağının doğal, kültürel, sosyal, tarihi ve çevresel kaynaklar olduğu bilinciyle turizm endüstrisi, turistler, çevre ve ziyaret edilen arasındaki karmaşık ilişkiler sonucu ortaya çıkan sorunları azaltmaya çalışan bir yaklaşımdır(Sarkım 2007:82). Sürdürülebilir turizm, turistleri çeken tarihi, kültürel, coğrafi ve doğal özellikleri olan alanlarda, olumsuz etki ya da sonuçlarının minimum düzeyde gerçekleştiği turistik aktiviteleri önermektedir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası ilişkilerde, siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel ve teknolojik alanlarda meydana gelen köklü değişimler, insanların turizme katılımını arttıran olumlu etkiler yapmıştır. Savaş sonrası oluşan barış atmosferiyle uluslararası ilişkilerde ve siyasal alanda olumlu gelişmeler yaşanmış, uluslararası seyahatlerdeki kısıtlamalar kalkmış, politik gerginlikler azalmış, kişisel hak ve özgürlüklerin genişlemesiyle seyahat özgürlüğü de gelişmiştir. Ekonomik ve sosyal alanda, kişi başına düşen gelir ve refah seviyesi yükselmiş, ücretli izin günleri artmış, çalışma saatleri kısalmış ve sosyal turizm anlayışının gelişmesiyle turizme katılamayan insanların da aktif olarak turizme katılımı sağlanmış ve böylelikle turistik talepte önemli gelişmeler yaşanmıştır.

Teknolojide yaşanan gelişmelerle ulaşım araçlarının hızı, konforu ve kapasitesi artmış, mesafeler kısalmış, ulaştırma maliyetleri düşerek, ulaşımaya ayrılan zaman ve para azalmıştır. Böylece turistik amaçla gidilmesi zor olan yerlere bile gitmek daha kolay hale gelmiştir. Teknolojinin gelişmesiyle, özellikle taşımacılık sektöründe kullanılan araçların teknik ve konfor kapasitelerinin yükselmesi, uzun mesafeleri kısa sürede alabilen büyük yolcu taşıma kapasitesine sahip uçakların geliştirilmesiyle, turizm endüstrisi gelişmiştir. Sivil havayolu taşımacılığında düşük fiyatlı hizmet veren yeni firmalarla rekabetin ve alternatiflerin artması, karayolu, demir ve denizyolu taşımacılığının altyapı ve konfor açısından gelişmesinin etkisiyle uluslararası turizm daha da gelişmiş ve aktif olarak

turizme katılanların sayısı sürekli olarak artmıştır. Bunun yanında endüstri devrimiyle birlikte yaşanan hızlı sanayileşme ve kentleşme süreci, yoğun ve stresli bir iş hayatıyla birlikte, çalışanlar üzerindeki baskı ve stresi arttırmış; bu da insanların iş yaşamından kısa süreli uzaklaşma isteği ve tatil ihtiyacını, lüks ihtiyaç kategorisinden çıkarıp normal ihtiyaç kategorisine taşıyarak artmıştır. Tüm bu gelişmeler turizmi gelişmesine, turistik faaliyetlerin artmasına neden olmuştur.

1970'lerden itibaren hızlı gelişen turizmin istihdam arttırıcı, döviz getirici ve ödemeler dengesinde dış açığı kapatıcı olumlu ekonomik etkileri nedeniyle turist kabul eden bazı ülkeler turizmin hızlı gelişimi için çaba sarfetmişler ancak ekonomik getirilerin olumlu atmosferinde, ulusal turizm politikası belirleme, bölgesel ya da destinasyon bazında planlı turizm gelişimini sağlayacak, taşıma kapasitelerini belirleyecek ve doğal kaynakların optimal kullanımını sağlayacak önlemleri alma konusunu göz ardı etmişlerdir. Özellikle sanayileşmemiş ve ekonomik açıdan geri kalmış ülke ya da bölgelerde turizm ekonomik gelişme için önemli bir alternatif olarak görülmüştür (Gökdeniz, 2004:30). Bu tip ülkelerde ve destinasyonlarda özellikle kitle turizminin gelişmesi için oldukça tavizkar davranılmış ve turistik çekim unsuru olan kıyı, deniz ve orman alanlarının tahrip edilmesine göz yumulmuştur. Bu süreç turizmin olumlu etkilerinin yanında doğal ve kültürel varlıkların bozulması ve toplumsal yapının deformasyona uğraması gibi sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir. Aransson (1994: 77-92), turizmdeki sürdürülebilirlik kavramının, kendiliğinden, plansız ve uygun olmayan bir şekilde gelişen turizmin, turist kabul eden ev sahibi toplum üzerindeki olumsuz etkilerine, bir cevap olarak ortaya çıktığını ifade etmiştir. Öncelikle doğal çevreyi etkileyen olumsuz süreç, sosyal, kültürel, tarihsel ve toplumsal yapı ve değerleri de tahrip ve tehdit etmektedir. 1990'lı yılların sonlarından itibaren bu alanda süren tartışmalar, bir taraftan kitle turizmi hareketinin ekonomik etkisinin istenilen düzeyde olmaması, arz kalitesi ve talep arasındaki tutarsızlık; öte yandan dar bir kıyı bandında giderek artan yoğunluğun kaynakların aşırı kullanımına yol açması ve çevre üzerinde olumsuz etkiler yaratması üzerine odaklanmıştır (Bayhan ve Beyhan ve Ünügür 2005, 79-80).

Turizm için sürdürülebilirlik yaklaşımını, ilkeleri ve uygulamaları çerçevesinde çok sayıda uluslararası toplantıda tartışılmıştır. 1992 Birleşmiş Milletler'in Rio de Janeiro Zirvesi'nde *sürdürülebilir turizm* kavramı, küresel boyutlarda dile getirilmiş; kavramın temel felsefesi, her türlü turizm amaçlı kullanımda doğanın taşıma kapasitesine özen

göstermek ve kullanımlarda korumaya öncelik vermek şeklinde özetlenmiştir (Akesen 2009:368). Sürdürülebilir turizmle, sürdürülebilir gelişme kavramlarındaki temel felsefeye bakıldığında her türlü mal ve hizmet üretiminde doğanın korunmasına öncelik verme, doğal çevreye özen gösterme, kırsal geri kalmışlığın giderilmesi gibi temel ilkelerin ortaklaşa benimsendiği görülebilir. Kavramların örtüştüğü en önemli ilke ise sürdürülebilirliktir. Sürdürülebilir turizm kavramı, sürdürülebilir gelişme stratejisinin turizm dünyasına uyum çabasının bir sonucudur. Bu durum uluslararası düzeyde 1995 yılında Lanzarole Adası'nda yapılan Sürdürülebilir Turizm Dünya Konferansı'nda daha açık ve etkin bir şekilde değerlendirilmiş ve ifade edilmiştir.

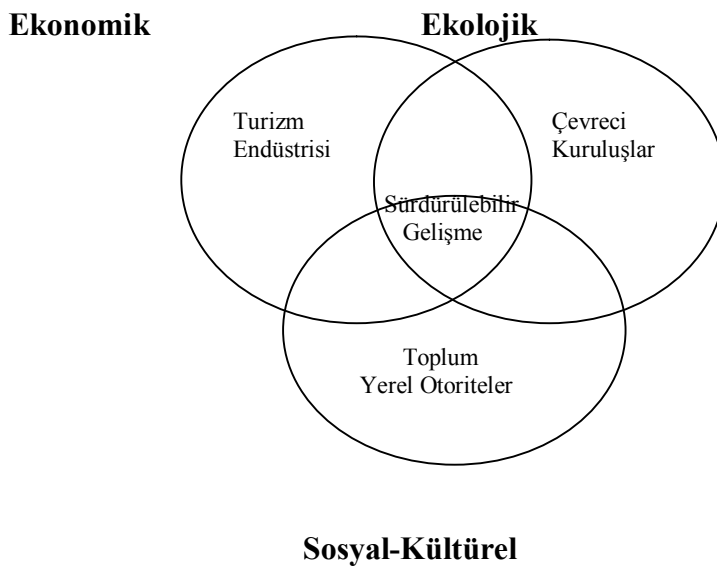
Genellikle turizmde sürdürülebilirlik, yerel topluluklar için uzun dönemde, ekolojik olarak makul, finansal açıdan kendi ayakları üzerinde durabilen ve sosyal-ahlaki açıdan adaletli olmak anlamını ifade etmektedir. 2004 yılı Mart ayında Tayland'ta toplanan Dünya Turizm Örgütü (World Tourism Organization) Sürdürülebilir Turizm Gelişme Komitesi, 1995 yılında Turizm ve Seyahat için Gündem 21'de yayınlanan sürdürülebilir turizm tanımını turizmin çevresel, sosyal ve ekonomik yönleri arasında dengeye önem veren ve turizmin tüm aşamalarında sürdürülebilirlik ilkelerine uygun davranmayı ve yoksulluğun önlenmesi gibi küresel amaçları da kapsayan bir içerikle yeniden yapmıştır. Ayrıca bu konferansta, sürdürülebilirlik ilkelerinin, turizmin kitle turizmi de dahil olmak üzere tüm türleri ve aşamalarında hayata geçirilebileceği ifade edilmiştir. Dünya Turizm Örgütü (<http://www.world-tourism.org/sustainable/doc/a21-def.pdf>), sürdürülebilir turizmi, insanın etkileşim içinde bulunduğu çevrenin bozulmadan korunarak kültürel bütünlüğün, ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşamı sürdüren sistemlerin kendi kendisini idame ettirebildiği ve aynı zamanda tüm kaynakların turistik bölgede ikamet eden insanların ve ziyaretçileri ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçlarını doyuracak şekilde ve gelecek nesillerin de aynı ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri biçiminde yönetildiği bir gelişme şekli, olarak tanımlamaktadır.

Turizm gelişiminin kendiliğinden, plansız gelişimine bağlı olarak fiziksel çevrede ve sosyo-kültürel yapıda sorunlar ve bozulmaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Belli bir bölgede yoğunlaşan ve taşıma kapasitesini de aşan boyutlardaki turistik talep ve yığılma, sorunlar yaratmasının yanısıra bir süre sonra destinasyonun çekiciliğini de olumsuz etkilemekte; bu durumdan sadece turizm sektörü değil diğer sektörlerde etkilenebilmektedir. Bu tip sorunlar, turistik bölgede negatif dışsallıkların yaşanmasına

neden olmanın yanında, sosyal yapıyı da olumsuz etkileyebilmektedir. Sürdürülebilir turizm kavramı, turizmin tüm dünyada deneyimlenen olumsuz doğal, kültürel, sosyal ve çevresel etkilerini azaltma hassasiyeti üzerinde şekillenmiştir.

Sürdürülebilir turizm, turizmle çevre arasındaki kuvvetli ilişkiye dikkat eden, ekonomik büyüme ve gelişme hedeflerini sürdürülebilirlik ekseninde düşünen bir kavramsal çerçevedir. Turizm sektörü yönünden, doğal ve insan yapımı yapay çevrenin korunması, düzenlenmesi ve geliştirilmesi yaşamsal önem taşımaktadır. Turizm çevreyi etkileyen ve ondan etkilenen çok yönlü ilişkiler bütününden oluşmaktadır. Çok yönlü etkileşime açık turizmin, uzun ömürlü ve verimli olabilmesi için öncelikle doğal, sosyo-kültürel çevrenin korunarak iyileştirilmesi ve devamlılığının sağlanması gereklidir. Bu yüzden de turizm faaliyetlerinin devam edebilmesi ve gelecek kuşakların da turizm faaliyetlerinden yararlanabilmesi için turizmde sürdürülebilirliğin ilke olarak benimsenmesi gerekir. Sürdürülebilir turizm kavramı, sürdürülebilir gelişme stratejisinin turizm dünyasına uyum çabasının bir sonucudur. Genel olarak turizmde sürdürülebilirlik, yerel topluluklar için, uzun dönemde ekolojik olarak makul, finansal açıdan kendi ayakları üzerinde durabilen ve sosyal ve ahlaki açıdan adaletli olmak anlamını ifade etmektedir. Sürdürülebilir turizm gelişiminin ekonomik, ekolojik ve sosyo-kültürel boyutu olduğunu belirten McIntyre (1993:35), bunları Şekil 1.1’de turizm endüstrisi, çevreci kuruluşlar, yerel halk ve yerel-merkezi yönetimlerden oluşan unsurlar olarak tanımlamaktadır.

Şekil 1.1: Sürdürülebilir Turizm Gelişmesinin Unsurları

Kaynak: McIntyre, G. (1993:35). Sustainable Tourism Development, World Tourism Organization.

Sürdürülebilir turizm anlayışı doğal, kültürel ve insan çevresinin bir parçası olan destinasyonlarda ve yerelliklerde çevresel hassasiyeti olan alanlarda bir denge sağlamalı; yerel kimliğin yaşatılmasına, yerel toplumların geleneklerini koruması, onların kültürel ve sosyal mirasının devam ettirilmesine ve bunları yaparken yaşam standardının da artırılmasına önem vermelidir (Gortazor ve Marin 1999:18-19). Sürdürülebilir turizm, ekonomik yönden verimli, toplumsal yönden sorumlu ve çevresel yönden sorunları olmayan bir turizm çeşididir ve sürdürülebilir bir gelişme için sürdürülebilir turizm bir araç olarak kullanılabilir (Çakılcıoğlu, 2002: 3). Yurtseven ve Dönmez (2004:58) sürdürülebilir turizm gelişimi için ziyaretçi, yerel topluluklar ve çevre arasındaki ilişkilerde uyum sağlamanın belirleyici unsur olduğunu ifade etmektedir. Kahraman ve Türkay'a göre (2006:95), turizm, çevre ve sürdürülebilir gelişme kavramları arasındaki başlıca öğelerin ilişkilendirilmesi; turizmle doğal ve kültürel çevre arasında sıkı bağlar bulunması, çevrenin turist için başlıca çekim unsuru olması, çevresel unsurların turizmi etkilemesi ve turizmin çevre üzerinde yarattığı etkilere dayanmaktadır. Bu üç olgu turizm ve *sürdürülebilir gelişme* arasındaki göstergeleri oluşturmaktadır. Sürdürülebilir gelişme kavramının 1990'lardan itibaren bilimsel, akademik alanda, uluslararası ilişkilerde, ekonomi ve politikada daha fazla tartışılmaya başlanmasıyla birlikte sürdürülebilirlik kavramı, farklı alanlara da adapte edilmeye başlanmıştır.

1.2.1 Sürdürülebilir Turizmin İlke, Hedef ve Amaçları

Sürdürülebilir turizm kavramının turizm sektöründe bütünsel bir uygulama alanına kavuşabilmesi için öncelikle genel, üzerinde uzlaşa sağlanmış bazı ilkelerin belirlenmesi önemlidir. Dünya Turizm Seyahat Konseyi (World Tourism Travel Council) de, turizm gelişiminde sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için turizm faaliyetlerinin çevreyle uyumlu olması gerektiğine dikkat çekmiş ve sürdürülebilir bir turizm gelişimi için yapılması gerekenleri şöyle sıralamıştır (Holloway 1994: 262):

- Yeni projelere özel önem vererek, ürün ve operasyondan kaynaklanan çevresel sorunları belirlemek ve en aza indirmek
- Tasarım, planlama, inşaat ve uygulamada çevresel konulara gereken ilgiyi göstermek

- Doğayı mümkün olan en üst değere taşıyarak, tehlike ya da koruma altındaki alan ve canlı türlerine karşı hassas olmak
- Enerji tasarrufu yapmak, artıkları azaltmak ve geri dönüştürmek, su kaynaklarını ve kanalizasyon sistemlerini iyi yönetmek
- Hava kirliliğini azaltmak
- Gürültü seviyesini azaltmak, kontrol etmek ve denetlemek
- Çevreyle dost olmayan ürünlerin kullanımını en aza indirmek
- Tarihi ve kültürel objelerin değerini bilmek ve onlara saygı göstermek
- Yerel halkların çıkarları, tarihleri, gelenekleri, kültürleri ve gelişimlerine gereken önemi vermek
- Yöreleri turizm gelişimine açarken, çevresel konuları hep ön planda tutmak.

Buhalis ve Fletcher (1995) da, sürdürülebilir turizm anlayışını daha iyi kavrayabilmek ve doğayla uyum içinde bir turizm gelişimini başarmak için eğilimler, sorumluluklar ve gelecek bağlamında on ilke belirlemiştir:

- Harekete geçmek için ihtiyaçları tanımak,
- Yerelliği, yerel toplulukları desteklemek,
- Kurallı bir şekilde gelişmenin amaçlarını oluşturmak,
- Coğrafi alan ve kaynaklar üzerindeki kontrolü yapmak; alanın gelişimi ve yerel sahiplerine karşı aktif bir politika izlemek,
- Tedarik politikasını oluşturmak,
- Doğayı korumak,
- Tarım ve ormanlık alanların kullanımını güçlendirmek,
- Ekonomik aktiviteleri genişletmek,
- Yerel mimariyi, geleneklerle kültür ve folklor mirasını korumaya yardım etmek,
- Turizm pazarlamasını bu ilkelere uygun ortaya koymak

Sürdürülebilir turizm ilkelerinin uygulamada başarılabilmesi için turizm endüstrisi, merkezi ve yerel düzeydeki kamu yönetimi ve yerel halkın uyumu ve işbirliği zorunludur. Bu bileşenlerden birinin eksikliği ya da rolünü etkin biçimde yerine getirememesi genel amaçların başarılamamasına neden olabilecektir. Bu nedenle sürdürülebilir turizm için politika ve planlama yapılırken bu bileşenlerin birbirleriyle uyumu dikkate alınmalı ve planlara katılımı sağlanmalıdır. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Konseyi'nin, sürdürülebilir turizmin için işbölümü raporunda sürdürülebilir turizmin başarısı için bazı tavsiyelerde bulunmuştur (http://www.un.org/esa/dsd/susdevtopics/sdt_susttour.shtml):

- Turizmin kaynağı olan çevrenin uzun dönemdeki sürdürülebilirliği korunarak gelecek nesillere aktarılmalıdır.
- Turizmin doğal kaynaklara zarar vermesine, gelecekte hoş olmayan ortamlar yaratmasına ve çevre üzerinde kabul edilemez etkiler oluşturmaya izin verilmemelidir.
- Turizm faaliyetleri ve gelişmeleri; ölçüğe, doğaya ve içinde yer aldıkları alanın karakteristik özelliklerine uyum göstermelidir.
- Herhangi bir turistik alanla ziyaretçilerin ihtiyaçları ve o yörede yaşayan halk arasında uyum sağlanmaya çalışılmalıdır.
- Kıyı bölgelerinde turizm sezonu yeniden düzenlenmeli ve turizm faaliyetleri tüm yıla yayılmalıdır.
- Uluslararası turizm talebinde meydana gelebilecek değişmelere bağlı olarak turizm organizasyonları da desteklenmelidir.
- Yerel turizm kaynaklarına olan aşırı taleple arz arasında denge kurulmalıdır. Turizm sektöründeki yabancı yatırımların dikkatli bir şekilde yönetilmesi gerekir. Aksi takdirde kendi kârlarını düşünen yabancı yatırımcılar turizmin yok olmasına neden olabilir.
- Turizm endüstrisinin başarısı için belirlenen ilke ve amaçlar vazgeçilmeden uygulamaya konulmalı, turistik alanlardaki doğal kaynakların özellikleri korunmalıdır.
- Sürdürülebilir turizm gelişmesinin, ekolojik, ekonomik, sosyal, kültürel ve politik öğelerin içine girdiği karmaşık bir süreç olduğunu belirten McIntyre v.d. (1993:40) destinasyon bazında hayata geçirilmesi gereken sürdürülebilir turizmin ilkelerini şöyle ifade etmektedir:

- Turizm planlaması, gelişmesi ve işlemleri bir bölge ya da ülkenin korunması ya da sürdürülebilir gelişme stratejisinin bir parçası olmalıdır. Turizm planlaması, gelişmesi farklı kamu örgütleri, özel işletme birlikleri, sivil gruplar ve bireyleri içermeli, geniş çaplı yarar sağlamalı; sektörlerarası ve sektörleri bir birine bağlayan bir nitelikte olmalıdır.

- Temel ve aracı işletmeler, gruplar ve turistler, ev sahibi ülkenin kültürel ve çevresel unsurlarına, ekonomisine, geleneksel yaşam biçimine, toplumsal ve geleneksel davranışlarına, saygı duymalı ve diğer etik kurallarına uymalıdır.

- Turizm planları, ev sahibi destinasyonun yerelliğini, sürdürülebilir faaliyetler ve optimal kullanımlarla ideal ömrünü sağlayacak şekilde yapılmalı ve yönetilmelidir.

- Turizmin fayda ve maliyetleri, turizm sektöründeki girişimciler, yerel halk ve bölgeler arasında eşit dağıtılmalıdır.

- Turizmin yararları, topluma hızlı bir şekilde yayılmalıdır. Toplum temelli turizm projeleri, elde edilen faydaların yerel bölgelere dağıtılmasında önemli bir teknik olduğu için geliştirilmelidir.

- Turizmin doğa, insan ve kültürel çevre üzerindeki etkileriyle ilgili bilgi, araştırma ve iletişim sağlanmalıdır. Gelişme sürecinde özellikle yerelde yaşayan toplumların, bireysel ve ortak çıkarları doğrultusunda gelişme çabalarına katılmaları ve gelişmenin yönü üzerinde etkili olabilmeleri sağlanmalıdır.

- Bölge insanları, planlama ve gelişmede, hükümet ve işletmelerle olan ekonomik ve diğer ilişkilerinde daha etkin bir rol üstlenmeleri konusunda desteklenmelidir.

- Büyük projelerde öncelikli olarak bütünsel bir çevre, sosyal ve ekonomik planlama analizleri yapılmalıdır.

- Turizmin bölgesel gelişimi, tüm aşamalarda dikkatle izlenmeli bölge insanlarının değişikliklere uyum sağlaması ya da fırsatlardan yararlanmaları konusunda uygun programlar geliştirilmelidir.

- Turizm stratejileri ve planları ekonomik kalkınma planlarıyla uyumlu olmalıdır.

- Turizmle ilgili kararlar, kısa vadeli değil, uzun vadeli amaçlara göre belirlenmelidir.

- Sürdürülebilir turizm gelişmesi kuşaklar arası eşitliği sağlamalıdır. Fayda ve maliyetler şimdiki ve gelecek kuşaklar arasında eşit bir şekilde dağıtılmalıdır.

Sürdürülebilir turizm, katılanların sadece rekreatif amaçlı faaliyetler gerçekleştirdikleri, yerellekle pasif etkileşimde olunan turizm çeşitlerinden çok, ziyaretçilerin gittikleri destinasyonun yerel toplumu, gelenekleri, kültürel ve tarihi mirası hakkında bilgi edinerek aktif etkileşimde buldukları turizm türlerini kapsar. Ziyaretçilerin toplumsal yaşamın içine girerek deneyim kazandıkları, doğada yaşamayı, doğayı korumayı ve sevmeyi öğrendikleri bir turizm anlayışını idealize eder. İdealize edilen ilkelerin turizm endüstrisi ve faaliyetlerinde uygulamaya geçirilmesi kritik önemdedir. Sürdürülebilir ilkelerin temelde hayata geçirileceği en küçük birim olan; sürdürülebilir turizmin ve gelişmenin yerelden evrensele başarılı olabilmesinin önkoşulu ancak yeter koşulu olmayan destinasyonlar, modeller geliştirmenin de olanağını sağlamak açısından kilit önemdedir. Pepper'a göre (1999:179) turizmde sürdürülebilirlik için turizmin çevresel ilkeleri:

- Çevrenin estetik özellikleri, doğal yaşam ve yerel kültür üzerinde yoğunlaşmak,
- Yerel gelirleri arttırırken çevrenin iyileştirilmesi ve korunmasına destek vermek,
- Turizmin, çevrenin doğal yapısına uygun bir biçimde gelişmesini sağlamak,
- Turizmin bölgesel gelişiminin kontrolünü ve faydanın topluma yayılmasını sağlamak,
- Turizmin farklı mekan ve zamana yayılması sonucu oluşabilecek olumsuz etkileri asgariye indirmek,
- Turistlerin ve yerel halkın çevre konusunda eğitilmesini ve bilgilendirilmesini sağlamaktır.

Sürdürülebilir turizm yaklaşımı, sürdürülebilir gelişmenin amaçlarıyla benzer hedeflere sahiptir. Turizm aracılığıyla gerçekleştirilen gelişme sürecinde turist, turistik yapılar ve faaliyetlerle insan, çevre ve toplum arasında kurulacak ilişkinin gelecek kuşakları da düşünerek gerçekleştirilmesi ve belli bir düzeyde karşılıklı dengenin sağlanabilmesi hedefini gözetir. Sürdürülebilir turizmde doğayı olduğu gibi korumaktan

çok kullanarak korumak ve geliştirmek öngörülmektedir. Kullanmak, bir anlamda tüketmek demektir çünkü hiç bir sistem yüzde yüz geri dönüşüm sağlayamaz ancak tüketirken en az zararı vermek sürdürülebilir turizmin temel hedefidir. Sürdürülebilir turizmde geleneksel kitle turizmi anlayışından farklı olarak, ev sahibi bölgedeki yerel toplumun turizmden daha fazla ekonomik fayda sağlanması amaçlanmaktadır. Böylece turizmden daha fazla ekonomik fayda sağlayan yerel toplumun turizme olan bakış açısı daha olumlu olacak ve yerel toplum, turizmi geliştirmek ve çevreyi korumak için çaba harcayacaktır. Ayrıca, yerel toplumun sosyo-kültürel değerleri ve geleneklerini de korunacaktır. Sürdürülebilir turizm gelişiminin çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel unsurları kapsadığı ve bu üç faktör arasında uzun vadede bir denge ve işbirliğinin sağlanması gerekliliği vurgulanmıştır (WTO 1998:21). Bunun için sürdürülebilir turizmle:

- Temel ekolojik süreçlerin devamlılığını sağlayan, doğal mirası ve biyolojik çeşitliliği korumaya yardımcı olan, turizmin gelişmesinde kilit unsuru oluşturan çevresel kaynakların optimal kullanımının oluşturulması;
- Yerel halkın sosyo-kültürel orijinalliğine uyulmalı; onların kültürel mirası ve geleneksel değerlerini yaşamaları ve geliştirmeleri sağlanmalı, kültürler arası anlayış ve tolerans oluşturulması;
- Uzun vadede, tüm yatırımcılar için istikrarlı gelir elde etme olanağı; yerel halk için istihdam ve sosyal hizmetleri de kapsayan ve bunların adilce dağılması gibi sosyo-ekonomik faydaları sağlayan uygulanabilirliğin garanti altına alınması ve yoksulluğun azaltılması sağlanmalıdır (<http://www.world-tourism.org/sustainable/top/concept.html>).

Sürdürülebilir turizmin hedeflerine, küresel bakış açısıyla bakıldığında yerel bazda destinasyon sınırları içinde gerçekleşen turizm faaliyetlerine odaklanmak yeterli olmayabilir. Butler (1993a:28), sürdürülebilir turizm yaklaşımında, turizmi tek başına, birbiriyle bağlantılı diğer sektörlerden ya da faaliyetlerden ayrı düşünmenin, başarıyı sağlamada sorunlar yaşamasına ve hedeflerin gerçekleştirilememesine neden olacağını ifade etmektedir. Coccossis (1995), turizmle sürdürülebilir gelişme arasındaki ilişkinin dört boyutu olduğunu bunların; ekonomik sürdürülebilirlik, ekolojik sürdürülebilirlik, uzun dönemli turizm gelişimi ve sürdürülebilir gelişme stratejisi olduğunu belirtmektedir. Bramwell'de (1996), sürdürülebilir turizm yönetimi uygulamalarını ve ilkelerini inceleyerek sürdürülebilirliğin yedi boyutu (Çevresel, kültürel, politik, ekonomik, sosyal, yerel yönetim ve merkezi yönetim) olduğunu belirtmiş; sürdürülebilir turizmin,

uygulamaların hayata geçirildiği toplumun değer sisteminden bağımsız olamayacağını, ondan etkileneceğini vurgulamıştır.

Sürdürülebilirlik ilkelerinin turizm faaliyetlerinde bir bütün olarak değerlendirilmesi, sadece ev sahibi destinasyon temelinde değil tüm süreç için düşünülmesi ve uygulanması gereklidir. Turizmin önemli unsurlarından biri olan seyahat hizmetleri açısından destinasyon ulaşım olanaklarının ve altyapının sürdürülebilirlik temelinde dikkate alınmaması, sürdürülebilirliğin sadece destinasyonla sınırlı olduğu gerçeğine ve beraberinde bir yanılsamaya neden olacaktır. Sürdürülebilir turizmin küresel bir başarı hedefinin gerçekleşmesi için bütünsel bakış açısıyla ele alınması ve uygulanması gereklidir. Butler (1993a:29-30) da sınırlı bakış açısı ve sadece yerel bazdaki düzenlemelerle, destinasyon dışındaki bölgelerde turizmin sürdürülemez etkilerinin oluşabileceğinin ve bu durumun gözden kaçma ihtimalinin altını çizmektedir. Bu tür algılama ve uygulamalar, turizmin bazı türlerinin sürdürülebilir olması yada belirli uygulamaların sürdürülebilirlik ilkelerine uygun olması sonucunu doğurabilir. Bu gelişmeler de sürdürülebilir turizmin sektörel ya da coğrafi kısıtlarda kalmasına neden olabilir.

Sürdürülebilir turizm, her aşamasında toplumsal sorumluluk, ekonomik verimlilik ve ekolojik duyarlılığı içermektedir. Turizmin doğal-fiziksel ve toplumsal çevre elemanlarına olan bağımlılığı; turizm endüstrisinin dikkatli bir biçimde planlanmasını ve yönetilmesini gerektirmektedir. Çevre; hava, su, toprak, yer altı, yerüstü zenginlikleri, bitki-hayvan çeşitliliği ve insanlar arasındaki ilişkiler olduğuna göre, turizmle doğa ve kültürel çevre arasındaki ilişkiler, sürdürülebilir gelişme yaklaşımıyla turizm endüstrisi arasındaki ilişkiye ışık tutmaktadır (Çavuş ve Tanrısevdi 2002:153). Fiziksel ve toplumsal çevre faktörlerin turizm üzerindeki ve turizmin de bu faktörler üzerindeki karşılıklı etkileri, sürdürülebilirlik zemininde incelenmeyi zorunlu kılmaktadır. Daha genel bir tanımla, sürdürülebilir turizm, insanın etkileşimde bulunduğu ya da bulunmadığı çevrenin bozulmadan ya da değiştirilmeden korunarak, kültürel bütünlüğün, ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşamı sürdüren sistemlerin devamlılığının sağlanabilmesidir. Aynı zamanda tüm kaynakların ziyaret edilen bölgedeki insanların ve ziyaret eden turistlerin ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçlarını doyuracak şekilde ve gelecek nesillerin de aynı ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri biçimde yönetildiği bir gelişme şeklidir. Daha detaylı bakıldığında turizm destinasyonunun ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel

sürdürülebilirliği için yerel kaynakların -yiyecek, içeceklerin ve diğer tüm ürünlerin- yerelde üretimi ve turistin kullanımına sunulması, hem gereklidir hem de ziyaretçi ve ağırlayanın yararınadır (Sims 2009:321). Sürdürülebilir gelişme yaklaşımının uygulama alanında daha sınırlı olmakla birlikte turizmde benimsenmesinin diğer sektörlerle göre daha hızlı gerçekleştiğini belirten Butler (1993a: 27), yaklaşımın uygulamaya geçirilmesi yada sektöre adapte edilmesi sürecinde üç önemli nedenin etkili olduğu ve sektörü motive ettiğini söylemektedir (1993a 27-28):

Ekonomik nedenler, halkla ilişkiler ve pazarlamaya ilişkin nedenler sektörü etkilemiştir. Sürdürülebilirliğin turizme uygulanması, işletmeler için maliyet etkinliği sağlayabilir. Örneğin su ve enerji tasarrufu uygulaması kapsamında müşterilerinden hergün havlu temizliği talep edilmemesini isteyen işletme hem maliyetini düşürecek hem de sürdürülebilirlik doğrultusunda müşteriyle etkin bir halkla ilişkiler çalışması yürütecektir. Bu süreçte müşterilerin dünyanın çevresel geleceğine katkıda bulunma sorumluluğu çerçevesinde manevi bir tatmin yaşamalarını sağlayacaktır. İşletmeler çevre koruma projeleri ve uygulamalarıyla, hem katlanmak zorunda kalabilecekleri ek maliyetleri fiyatlarına yansıtabilme hem de pazarlama açısından etkin bir tanıtım ve rekabet edebilirlik avantajı sağlayacaktır. Ancak tüm bu etkenler konaklama işletmesinin doğal çevre açısından uygun olmayan bir yerde inşa edilmiş olması gibi durumlarda bir anlam ya da avantaj ifade etmeyecektir.

Turizm endüstrisinin temel unsurları olan seyahat ve ulaşım işletmeleri destinasyona turist getiren aktörler olarak; konaklama, yiyecek-içecek ve diğer işletmelerle yerel halk da destinasyonda turist kabul eden aktörler olarak sürdürülebilir turizmin aynı zamanda temel taşıyıcıları ve öncüleridir. Doğal çevrenin kalitesi ve turistik çekicilikler, turizm endüstrisinin varlığını sürdürebilmesinin en önemli önkoşulu durumundadır. Bu nedenle sürdürülebilir turizm için endüstrideki tüm tarafların, kamu ve özel sektör işbirliği içinde belirli ilkeler çerçevesinde gerekli önlemleri almaları gerekmektedir (Hawkins ve Hold 2001:261). Sürdürülebilir turizmin amaçları konusunda farklı görüşler vardır ancak ilkelerden yola çıkarak sürdürülebilir turizmin temel hedeflerinin:

- Kuşaklar arasındaki eşitlik ve adaleti sağlayabilmek, bilgi ve farkındalığı arttırmak,
- Sosyo-kültürel yapının korunarak ve iyileştirilerek yerel gelişmeyi sağlayabilmek,

- Kùltürler ve toplumlararası tanışma ve kaynaşmayı yaygınlaştırabilmek,
- Turistik deneyim ve çekicilikler açısından çevresel kaynakların tahribatını önlemek ya da en aza indirmek
- Mevcut turizm türlerinin bu ilkeler doğrultusunda revize edilmesini sağlamak ve yeni sürdürülebilir turizm türlerinin ve destinasyonlarının oluşmasını, gelişmesini sağlamak olduğu görölmektedir.

Butler (1993a:31-33) ise sürdürülebilir turizm ilkelerinin hedef ve amaçlar doğrultusunda uygulamada başarılı olabilmemesinin önünde bazı engeller ve zorluklar olduğunu belirtmiş ve bu zorlukları şöyle açıklamıştır:

- Birincisi, kavramın evrensel düzeyde hayata geçirilebilmesi için evre, doğal kaynaklar ve insan yönetimi konularında evrensel bir uzlaşa gerekmektedir.
- İkinci olarak, sürdürülebilir gelişmedeki nihai hedef ve başarı için, tek bir sektör yada tek bir bölge ve çevrede değil, ilkelerin küresel ölçekte hayata geçirilmesi gerekmektedir.
- Üçüncüsü, gelecek nesillerin turizm ihtiyaçları ve tercihleri konusunda çok az bilgi sahibi olmamız ve geleceğe ilişkin genel eğilim tahminlerimizin şimdiki nesillere dayanması dışında herhangi bir dayanak noktasının bulunmamasıdır.
- Dördüncüsü, sürdürülebilir turizmde yerel nüfusun ihtiyaçları ve çıkarlarıyla turistlerin ihtiyaçlarının dengelenmesi ve bu tür düzenlemelerde temel kriterlerin ve düzenlemelerin kimler tarafından nasıl yapılacağına ilişkin zorluklardır.
- Sonuncusu, sürdürülebilir turizm kavramı ve uygulamaları arasındaki uyumsuzlıklardan doğabilecek manevi bir arka planla ilgili olup sürdürülebilir turizm uygulamalarında etik ve adaletin nasıl sağlanabileceğine ilişkindir.

Bu hedeflerin gerçekleştirilebilmesinin önündeki temel engellerden biri de uzun vadeli planlar yerine kısa vadeli çıkarlara endeksli plan ve uygulamaların tercih edilmesidir. Doğal kaynaklar, yerel unsurlar ve gelecek nesiller dikkate alınmadan yapılan planlar, turizm sektöründe kısa vadede yüksek karlar getirirse ve çok sayıda yatırımcıyı sektöre çekse de uzun vadede kendi kendini yok etme ihtimali yüksektir. Destinasyonun arz kaynaklarını ve yerel toplum değerlerini dikkate almadan yapılan planlarla ya da plansız bir biçimde hızla gelişen turizm, kısa dönemde sektöre yüksek kazançlar

sağlayabilir ancak bu eğilim; ekonomik, sosyal, kültürel ve çevre koşulları açısından hem sektör, hem de turist için sürdürülebilir olmayacaktır. Özetle sürdürülebilir bir turizm, insanın ve çevrenin birlikte var olduğu ekosistem bütünlüğü içerisinde gerçekleştirilebilir. Ne insanın doğal çevre üzerindeki etkisini en aza indirmek, ne de doğal çevrenin insan üzerindeki etkisini en üst noktaya çıkarmakla gerçekleşemez (Akşit 2007:445).

1.3. Sürdürülebilir Destinasyon

Destinasyon kelime olarak, seyahatin sonunda ulaşılan yer, varış yeri, anlamına gelmektedir. Turistik destinasyon, çeşitli özelliklere sahip olup bu özellikleriyle turist çeken, turizm hizmetlerinin ve faaliyetlerinin yürütüldüğü, sınırları belirlenebilir coğrafi bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Buhalis (2000:97) destinasyonu, birleştirilmiş deneyimler sağlayan turizm ürünlerinin karmasından oluşan; ülke, ada ya da kent gibi sınırları kesin olarak tanımlanabilen coğrafi bölge olarak tanımlamaktadır. Davidson ve Jenkins (1996:519-531) destinasyon olarak adlandırılan turizm bölgesini, belli bir imaja sahip markalaşmış, önemli çekiciliklere ve çeşitli etkinliklere; bölge içinde ve bölgeler arası iyi bir ulaşım ağına, gelişme düzeyine ve turistik tesislere sahip coğrafi alan olarak tanımlamaktadır. Atay (2003:144) turizm destinasyonunu; çeşitli turistik değerlere ve özelliklere sahip ve turistin seyahati süresince gereksinim duyabileceği turistik ürünlerin tamamını ya da bir kısmını sunabilen coğrafi bir alan olarak tanımlamaktadır. Destinasyonlar, turizm olayının tüm ana elemanlarını; arzı, talebi ve turistik ürünü birleştirmektedir. Ayrıca turizmin bölgesel etkilerini bütün paydaşların lehine maksimize etmek için arzı ve talebi yönetmeyi sağlar (Buhalis 2000:99).

Destinasyon, başlı başına kendisi bir turistik ürün olmakla birlikte aynı zamanda birçok turistik ürünün de sunulduğu turistik alandır. Bir bölge turistik tüketim için bir araç olduğu gibi aynı zamanda kendisi de tüketilen bir varlıktır. Destinasyon, turistik çekim özelliği bulunan, diğer bölge ya da coğrafi alanlardan içerdiği ve sunduğu özellikler itibarıyla ayırt edilebilen ve sınırları belirlenebilen alanlardır. Turizm destinasyonu ile diğer bölgeleri birbirinden ayıran belli özelliklere ilişkin Tablo 1.2'de Bahar ve Kozak (2005:78) tarafından bir değerlendirme yapılmıştır:

Tablo 1.2: Turizm Bölgelerinin Genel Özellikleri

No	Özellikler	İçerikler
1	Çekicilik	Doğal, insan elinden çıkmış, bir amaca hizmet için yapılmış ve miras olarak geçmiş uygarlıklardan günümüze ulaşmış eserler ile özel olayların bütünüdür.
2	Ulaşılabilirlik	Bütün toplu taşıma araçlarının, rotaların terminallerin ve hizmetlerin bir araya gelmesiyle oluşan ulaşım sistemidir.
3	Olanaklar	Konaklama, yiyecek-içecek, satınalma ve diğer turistik hizmetlerdir.
4	Uygun Paketler	Araçlar yada tur operatörleri tarafından düzenlenmiş tur yada gezi paketlerinin bütünüdür.
5	Aktiviteler	Ziyaretleri sırasında müşterilerin katılabileceği bütün aktiviteleri ifade eder.
6	Yardımcı Hizmetler	Turistlerin ihtiyaç duyabilecekleri banka, hastane, iletişim, posta, gazete bayii vb. gibi hizmetlerdir.

Kaynak: Bahar, O.; Kozak, M. (2005). Uluslararası Turizm ve Rekabet Edebilirlik, Detay Yayıncılık, Ankara.

Turistik destinasyondaki tüm turistik hizmetleri sağlayan temel ve yan unsurlar arasındaki işbirliği, destinasyon yönetiminin başarısı için kilit önemdedir. Küresel turizmi önümüzdeki on yıllık süreçte hangi eğilimlerin ve faktörlerin etkisi altında şekilleneceği üzerine odaklanan çalışmada Dwyer vd. (2008:2) ekonomik, politik, ekolojik, teknolojik, demografik ve sosyal etkenlerle belirlenecek turizmdeki mega trendin, turist davranışları ve ihtiyaçlarıyla turizm tahminlerini etkileyeceğini bunun da destinasyon ve işletme yönetimlerini yeni turistik ürün ve hizmet geliştirmeye yönlendireceğini belirtmektedir. Destinasyon yönetimlerinin turizmdeki küresel eğilimlere uyum sağlayabilmeleri için sürdürülebilir turizm yönetimi, hedef pazar, iklim değişikliği, risk yönetimi ve eğitim konularını dikkate alması gerekmektedir (Dwyer v.d. 2008:5-6).

Destinasyonun turistik yönetimi için turist, işletmeciler, yerel halk ve yöneticileri kapsayacak bir eğitsel sürece ihtiyaç vardır. Bir bölge, turizme açılırken, sürdürülebilirlik ilkeleri ışığında planlar yapılmaz ve olaylar kendi akışına bırakılırsa; geçen zamanla birlikte fazlaşan turizm hareketine paralel olarak, yöre halkında olumsuz toplumsal tepkiler oluşabilir. Önceleri hoş karşılanan turizm hareketi, alışma evresiyle birlikte temasın ticarileşmesi sonrası, turistlerden rahatsızlık duymaya ve düşmanlığa kadar gidebilen bir sürece girilebilir (Doxey 1975: 195-198). Değer yargıları ve kültürel özellikleri itibarıyla, destinasyondaki insanlardan farklı ve yaşadığı toplumsal koşulların sınırlamalarından uzaklaşmış turistlerin, seyahat ettikleri bölgelerdeki yerel toplum üzerinde bazı sosyo-kültürel etkileri olmaktadır. Tablo 1.3’de turist akışlarından meydana gelen bu sosyokültürel etkilerin boyutunu irdeleyen Smith (1992), bu etkinin turistin sadece miktarıyla değil türüyle de ilgili olduğunu belirtmektedir.

Tablo:1.3- Turistlerin Yerel Normlara Uyumu

Turist Tipi	Turist Miktarı	Yerel Normlara Uygunluk
Araştırmacı	Çok sınırlı	Tamamen kabul eder
Seçkin	Az görülür	Tamamen uyum sağlar
Sıradışı	Sık görülmez	İyi uyum sağlar
Yeni başlamış	Sabit-istikrarlı akış	Batı konforu arar
Kitlesele	Sürekli akış	Batı tarzı dışındadır
Charter	Kütlesel akış	Batı konforu, tarzı talep eder

Kaynak: Smith, L, V.(1989), Hosts and Guests The Anthropology of Tourism PA, University of Pennsylvania Press. p.12.

Destinasyon içerisinde faaliyet gösteren kurumların başarısı, toplamda destinasyonun başarısı olarak kabul edilmektedir. Turistin destinasyon algısı ve destinasyondan beklentileri, kurumların başarı elde etmek için temel referans noktalarından biridir. Turistin destinasyon algısı, seyahat planı, amacı, kültürel birikimi, eğitim seviyesi

ve geçmiş deneyimlerine bağlı öznel yorumlarıyla şekillenir (Buhalis 2000:98). Turistlerin destinasyondaki deneyimleri müze, sahil, plaj, tiyatro vb. gibi yerel çekiciliklerin yanında taksi şoförü, otel yöneticileri, garsonlar, rehberler gibi birçok hizmet sağlayıcıdan oluşur ve bunların turist üzerinde bıraktığı etkiler, ziyaretten sonra destinasyonun imajı haline dönüşür (Buhalis 2000:101). Bu nedenle destinasyondaki her bir oyuncu birbiriyle rekabet ederken aynı zamanda destinasyonun imajı için de birbirine bağlı ve muhtaçtır. Bu kapsamda, karmaşık bir yapıya sahip olan destinasyon yönetimi, stratejik, örgütsel, yönetsel kararlarda işbirliğine ihtiyaç duymaktadır.

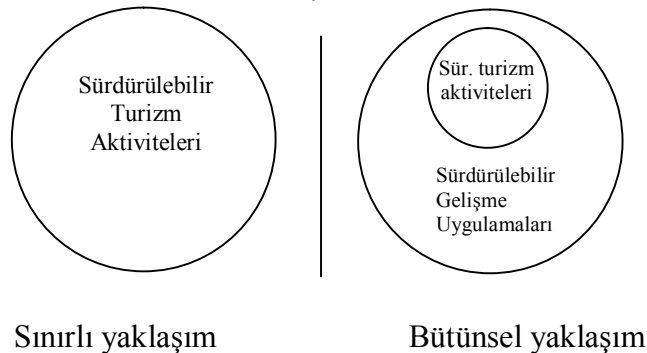
Destinasyona odaklı pazarlama ve yönetim, turistik ürün oluşturma sürecine birçok unsur ve paydaşın dahil olması nedeniyle oldukça zor olduğunu belirten Buhalis (2000:99-100), bu süreçteki en temel sorunun, tüm paydaşların faydalandığı, aynı zamanda korunması, gelecek kuşakların kullanımına taşınması gereken ve kamusal mal özelliği taşıyan dağ, nehir, deniz, göl gibi çevresel alanların, rasyonel kullanımının nasıl sağlanacağı üzerinde odaklandığını belirtmektedir. Destinasyonun, turist sayısını arttırmaya yönelik pazarlama stratejilerini, sürdürülebilir gelişimini sağlamaya yönelik turizm gelişme planlarıyla uyumlu hale getirmek ve turizm gelişiminin sürdürülebilirliğini sağlayacak pazarlama plan ve stratejilerine olanak sağlamak doğru olur. Sürdürülebilir turizm stratejisi için diğer turizm planlarından farklı olarak daha geniş ve bütünsel bir analize ihtiyaç vardır (Lane 1995:14). Bu analizin temel hedefi pazarlama ve koruma-kullanma-sınırlama odaklı planlama arasındaki dengeyi sağlamak olmalıdır. Bu nedenle destinasyon yönetiminde strateji ve faaliyetler oluşturulurken, yerel nüfusun, işletmelerin, ziyaretçilerin, tur operatörleri ve seyahat acentalarının da sürece katılması gerekir. Bunu başarmanın imkansız değilse bile oldukça zor olduğunu belirten bazı yazarlar (Buhalis, Fletcher 1995:5), özellikle kısa vadeli ve gündelik çıkarların cazibesine kapılmadan uzun vadeli plan, beklenti, faaliyetlerle ancak başarının gerçekleştirilebileceğinin altını çizmektedirler.

Sürdürülebilir turizm kavramının etkisiyle 1990'lı yıllardan itibaren turizm türleri ve turistik ürün çeşitliliği alanlarında politika, plan ve stratejilerin değişmesi ya da çeşitlendirilmesi gündeme taşınmıştır. Turistik destinasyon, sınırları belirli bir coğrafi alan olarak, sürdürülebilir turizm ilke, yöntem ve uygulamalarının mikro düzeyde hayata geçirilmesi, denenmesi ve hatta model oluşturulmasına olanak sağlamaktadır. Turistik destinasyonlarda sürdürülebilir turizm politikası ve planlarının hayata geçirilmesi

sürdürülebilir turizmin uygulanabilirliği için oldukça önemlidir. Turistik destinasyonlar için yapılan turizm planlarında, planın oluşturulma ve uygulama aşamalarında yerel unsurların katılımı önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Çoğu geleneksel turizm planı, turizm endüstrisinin ihtiyaçları doğrultusunda yapılır; bunlar çoğunlukla ulaşım sorunları, ziyaretçi sayısı, turizm geliri ve istihdama ilişkin düzenlemeleri dikkate alır. Ayrıca pazarlamanın ana hedefi ve odaklandığı nokta ziyaretçi sayısının artırılması iken turizm gelişim planı destinasyonun mevcut kaynaklarına ve bunların nasıl, ne kadar kullanıldığına odaklanır ve bu nedenle destinasyonun turizm planıyla pazarlaması arasında belirgin bir farklılık oluşur (Buhalis 2000: 99). Turizm gelişim planları da turizmin etkileri ya da turizmin sınırlı gelişimi üzerinde yoğunlaşmakta; bazen destinasyonun pazar dinamiklerini ya da destinasyondaki turistik işletmelerin ihtiyaçlarını görmezden gelebilmekte ya da ihmal edebilmektedir (Ryan 1991b:102).

Destinasyona ilişkin planlar, pazarlama faaliyetlerini de kapsamalıdır. Destinasyonun sürdürülebilir pazarlaması, destinasyondaki bir bölgenin ya da turistik ürünün, tüketiciler için cazip hale getirilmesinin ve satışının aracı olmasından çok, bütünsel gelişmenin stratejik hedeflerine ulaşmayı sağlayacak planlamayla yönetimin koordinasyonunda, stratejik bir mekanizma olarak kullanılmalıdır (Buhalis 2000: 102). Lee (2001: 313), destinasyonun sürdürülebilir gelişmesini sağlamaya yönelik plan ya da projelerde, başarıyı belirleyen temel unsurun, planın yerel ve bağımsız otoriteler tarafından yönetilmesi olduğunu belirtmektedir. Sürecin ilgili kurum ya da kişilerce netleştirilebilmesi için sürdürülebilir turizm destinasyonunun sınırlarının, temel faaliyet-aktivite unsurlarının ve sürdürülebilir gelişmeye ilişkin kesin kuralların tanımlanması gereklidir (Lee 2001:314). Bu tanımlama çerçevesinde sürdürülebilir turizm faaliyetleriyle destinasyon arasında Şekil 1.2’de nasıl bir ilişki kurulması gerektiği gösterilmiştir (Lee 2001: 315):

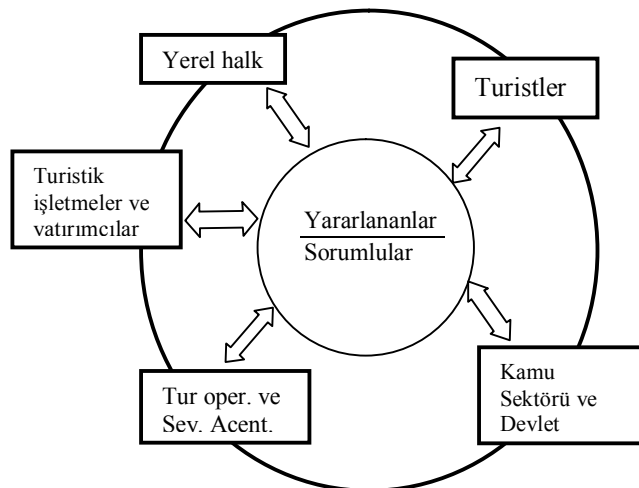
Şekil 1.2: Sürdürülebilir Destinasyon Yaklaşımları

Turistik destinasyonun sürdürülebilirliği, faaliyetlerin sürdürülebilirlik ilke ve uygulamalarına uyması ve destinasyonun tamamında uygulanabilmesiyle sağlanabilir. Sürdürülebilir turizm stratejilerinde, turistik destinasyon temelinde yapılan strateji ve planlar bu nedenle daha işlevlidir. Destinasyon bazında sürdürülebilir turizm stratejisinin hayata geçmesinde belirleyici dört unsur öne çıkmaktadır. Bunlar, destinasyonda yaşayan yerel toplum, destinasyonun yönetiminden sorumlu yerel yönetim, hizmet üreten yerel işletmeler ve destinasyona dışardan gelen günübirlikçi ya da turistlerden oluşan ziyaretçilerdir. Halk, yöneticiler, işletmeciler ve ziyaretçiler, turistik destinasyonun sürdürülebilirliğinden sorumlu bileşenleridir. Buhalis'in (2000:103) destinasyonlar için geliştirdiği hedef ve stratejiler de bu dört unsuru öne çıkarmaktadır: Destinasyon ziyaretçilerinin tatminini sağlamak; Yerel topluluğun uzun dönemli refahını sağlamak; Yerel işletmelerin karını ve çarpan etkisini yüksek kılmak; Yerel yöneticilerin, sosyal-kültürel-çevresel maliyetler ve ekonomik fayda arasındaki sürdürülebilir dengeyi sağlama sürecinde, turizmin etkilerini optimum hale getirmelerine destek olmak.

Sürdürülebilir turizm yerel kuruluşların, yerel halkın, hizmet ve ürün sağlayıcılarının bir araya gelerek oluşturacakları yönetsel organizasyon, plan ve programın konusudur. Sürdürülebilir turizmin, dört temel aktörünün yerel halk, yöneticiler, turizm işletmeleri ve turistler olduğunu belirten Buhalis ve Fletcher (1995) da, Şekil 1.3'de destinasyonun sürdürülebilirliği için turizm paydaşlarını, destinasyondan faydalananlar ve sorumluluğu olanlar çerçevesinde sınıflandırmıştır.

Şekil 1.3: Destinasyondaki Turizm Paydaşlarının Dinamik Döngüsü

Buhalis, D.; Fletcher, J. (1995). Environmental impacts on tourism destinations: An economic analysis. In H. Coccosis, & P. Nijkamp, *Sustainable tourism development*, p.3-24. England:Avebury.

Yapılan bu sınıflandırmalar destinasyonun sürdürülebilir yönetimi için turistik arz ve talep sağlayan işletmeler ve yatırımcıların, yerel halkın, ziyaretçilerin ve kamusal yönetim birimlerinin (yerel-bölgesel ve ulusal) önemli rolleri olduğunu ve bu paydaşların birbirleri arasında etkin bir işbirliğinin zorunlu olduğu ortaya çıkmaktadır. Destinasyon hedeflerinin başarılması, paydaşlar arasındaki ilişkiye bağlıdır. Destinasyondaki her unsur kendi çıkarlarını, karını maksimize etme eğiliminde olursa döngü içindeki diğer aktörlerin çıkarlarını tehdit edebilir. Örneğin tur operatörünün kar maksimizasyonu amacıyla destinasyondaki turistik işletmeler üzerinde baskı kurması, kısa dönemde karı arttırabilir ancak bu artış döngüde yer alan yerel işletmeler, turist gibi diğer bileşenler üzerinde olumsuz etkiye yol açabilir. Bu nedenle destinasyonun sürdürülebilirliğini sağlamak için paydaşlar arasında uzun vadeli gelişmeye, tüm bileşenlere fayda sağlayacak dengeli plan ve uygulamalara ihtiyaç vardır (Buhalis 2000: 102).

1.3.1 Sürdürülebilir Destinasyon ve İşletmeler

İşletmelerin toplumsal yaşamda artan rolleri, son yıllarda sürdürülebilir gelişme kavramının iş dünyasını da kapsamasına ve işletme bilimine de giderek daha fazla ele alınmasına neden olmaktadır. Günümüzde şirketlerin ekonominin üretken kaynaklarını temsil ettikleri için ekonomik işletmelerin desteği olmaksızın toplumda sürdürülebilir gelişmenin başarılamayacağı kabul edilmektedir (Sarıkaya ve Kara 2007:7). Sürdürülebilir destinasyon için hem destinasyona ziyaretçi sağlayan tur operatörü, seyahat acentaları gibi turistik işletmeler hem de destinasyonda ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılayan ana turistik işletmeler ve destekleyici yan kuruluşlar, önemli bir bileşen haline gelmişlerdir. Destinasyona turist gönderen işletmelerin sürdürülebilirlik performansı ancak turist davranışlarının ölçülmesi üzerinden değerlendirilebilir. Arz sağlayan turizm endüstrisinin, turistik hizmet üretirken, turistin gereksinimleri karşılanırken bir bütün olarak destinasyondaki sürdürülebilirlik kural ve ilkelerine uygun hareket etmesi gerekmektedir. Bununla birlikte destinasyon talebini yönlendiren ve destinasyona turist sağlayan işletmelerin de çoğunlukla turist beklentilerini ve davranışlarını destinasyonun

sürdürülebilir işleyişine göre yönlendirmesi önemlidir. Aynı zamanda turizm işletmelerinin yöneticilerinin, destinasyonun bütününe kapsayan toplumsal yaklaşımlarla hareket etmesi çevresel sorunların çözümünde oldukça etkili bir yöntemdir (Yurtseven ve Dönmez 2004:67).

İşletmeler bazında sürdürülebilir gelişmenin sağlanabilmesi için örgütlerin üç ilkeyi, ürünleri, politikaları ve uygulamalarına yansıtmaları gerekmektedir. Bu ilkeler, çevresel bütünlük, sosyal eşitlik ve ekonomik refaktır (Bansal 2005:199-200). *Çevresel Bütünlük:* İşletmelerin, kurumsal çevre yönetimiyle ekolojik yapıda yarattıkları negatif etkileri azaltmaya çalışmasıdır. Her işletme, hizmet ya da mal üretimi sürecinde çevreye bırakılan atıklarda olduğu gibi, az ya da çok çevre üzerinde etkiye sahiptir. Destinasyondaki her işletme bu etkinin minimum ve kabul edilebilir en rasyonel ölçülerde olması için çalışmalıdır. *Sosyal Eşitlik:* İşletmeler, sosyal-toplumsal sorumluluk projeleri ve uygulamalarıyla toplumda sosyal eşitliğin sağlanmasına katkıda bulunabilirler. Ekonomik, yasal, etik yükümlülüklerini yerine getiren ve gönüllü faaliyetlerde bulunan şirketler, toplum üyelerinin kaynaklara eşit bir biçimde ulaşmasına destek sağlarlar. Ayrıca işletmelerin, çalışanlarının yaşam standardını geliştirecek ekonomik gelir ve diğer sosyal olanakların artırılmasıyla çalışanlar üzerinden yerel ekonomik düzenin de gelişmesine olumlu katkıda bulunmaları mümkün olacaktır. *Ekonomik Refah:* İşletmeler aynı zamanda mal ve hizmet üreterek değer yaratırlar. Bu mal ve hizmetlerin etkinliğini, verimliliği geliştirerek değer yaratımını artırırılar. Değer yaratma farklı şekillerde olabilmektedir. Tüketicilerin istedikleri farklı ve yeni ürünler üretilerek, girdi maliyetleri azaltılarak ya da ürün etkinliği sağlanarak değer yaratılabilir. Destinasyonda sunulan turistik hizmetlerin kalitesi, konforu ve standardı yüksek tutulursa turistlerin destinasyondaki deneyimlerini maksimize etme olanağı da sağlanabilir. Turistik deneyimlerin standardını düşürmeden hatta daha da geliştirerek sağlanacak hizmet üretimi, çevresel, sosyal, kültürel kaynakların ve yapının minimum düzeyde olumsuz etkilenmesiyle gerçekleştiriliyorsa sürdürülebilir destinasyonda ekonomik başarıdan söz edilebilir. Bu nedenle destinasyonlar için rekabet avantajı sağlanmasında yerel, geleneksel boyutun önemine vurgu yapan Yurtseven (2006), işletmelerin, destinasyon stratejileriyle yönetsel düzeyde uyum sağlamaları gerektiğini belirtmektedir.

1.3.2 Sürdürülebilir Destinasyon ve Yerel Toplum

Turizm destinasyonunda ekonomik gelişmenin sürdürülebilirliği, yerelliğin ekonomik sürece yerel-geleneksel üretim biçimleri, ürünleri ve kültürüyle katılması ve mevcut yapısını koruyup onu geliştirerek turizm faaliyetlerinin yürütülmesine bağlıdır. Sürdürülebilir turizm destinasyonları, kitlesel turizm hareketleriyle gitgide azalan, yerel halkla turist arasındaki ilişkinin yeniden güçlendirilmesini sağlamayı hedeflemektedir. Bu sürecin ekonomik, sosyal ve kültürel yönden hem turist hem de destinasyonda yaşayan yerel toplumlara karşılıklı olumlu katkısı olacaktır. Ancak çevreciler, planlamacılar, sosyologlar ve antropologlar, turizmin yerel sosyo-kültürel ve çevresel kaynakları bozma ve gelişmekte olan yerel toplulukların bütünlüğünü tehlikeye atma eğiliminde olması saviyla turizm gelişimine karşı ve turizmin yerel toplumlara katkısı konusunda çok daha fazla şüpheli ve eleştirel olma eğilimindedir (Buhalis 1999:184). Bu endişeleri ortadan kaldırmak için yüzeysel ve kısmi önlemler ya da uygulamalara değil, köklü ve temel ilkelere uygun uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Sürdürülebilir turizm destinasyonu, yerel ve bölgesel düzeydeki ekonomik gelir ve gelişmişlik eşitsizliğini ortadan kaldıracak; çevresel ve sosyal gelişimi, refahı sağlayabilecek uygulamalarla sürdürülebilirliği mümkün hale getirecektir. Aksi halde Buhalis'in (1999:184) de belirttiği gibi, yerel toplum kendini, sadece sezondan sezona hatırlanan ve çok uluslu turizm şirketlerinin çıkarlarına hizmet ve aracılık eden ikinci sınıf vatandaş gibi hissedecektir. Sürdürülebilir turizme uygun turizm çeşitlerinin geliştirilmesiyle yerel üretici ve satıcıların turistlerle temasının sağlanması, hem turistin sosyo-kültürel deneyimlerinin en üst seviyede gerçekleşmesi, hem de turizm faaliyetlerinin bölge ekonomisine katkısı amaçlanmaktadır. Sürdürülebilir turizm destinasyonu için yerel halkın, planlama aşamasından itibaren projelere ve yönetim sürecine katılımı çok önemlidir. Bir sürdürülebilir turizm projesinin başarısı bölge halkının memnuniyetiyle doğru orantılıdır. Sürdürülebilir turizm projeleri her ne kadar doğru değerler üzerine oturtulmuş olsa da, ekonomik başarı sağlanamadığı takdirde yerel halk için sürdürülmesi mümkün değildir. Bu noktada çoğu çevresel sorununun kökenindeki temel neden olan bireysel ve toplumsal beklentiyle çıkarlar arasındaki farklılıktan kaynaklanan çatışma yaşanabilir (Yurtseven ve Dönmez 2004:60). Destinasyondaki birey, kurum ya da organizasyonların kendi çıkarlarını maksimize etme yolundaki davranışları çevresel sorunların yanında, sürdürülebilir hedeflerin de ortadan kalkmasına neden olur. Yörede yaşayan insanların gerçekleşmeyen beklentileri nedeniyle başarıya ulaşamayan sürdürülebilir turizm öncelikleri, motive olmuş unsurlarda hayal kırıklığına neden olabilir

(Akşit 2007:455). Bu nedenle yerel toplulukların çıkar çatışmalarını minimize ederek üzerinde ortaklaştığı toplumsal hareket tarzı, destinasyonun sürdürülebilirliğini sağlamada önemli işlevler yüklenmektedir.

1.3.3 Sürdürülebilir Destinasyon ve Ziyaretçiler

Ziyaretçi, kendisini çeken destinasyonu ya da destinasyondaki turistik hizmetlerin bazılarını talep eden ve turistik ürünü destinasyonda tüketen aktördür. Sürdürülebilir destinasyonda ziyaretçilerin karar verme süreçlerinde etkili olan, destinasyonun doğal özellikleri, tarihi, kültürel çekiciliği, altyapı-üstyapı olanakları, imajı vb. gibi faktörler dışında, anlayış ve ilkesel olarak sürdürülebilir turizmin uygulandığı bir turistik bölge olması da önem kazanmaktadır. Sürdürülebilir turizm destinasyonunda, genellikle bağımsız ya da küçük gruplar halinde, küçük tesislerde, doğanın, geleneksel mimarinin ve yerel kaynakların kullanımını hedef alan turistik faaliyetler ve unsurlar kullanılmaktadır. Bu amaca uygun gerçekleştirilen turistik tüketim, hassas ekosistemlerin korunması ve bu bölgelerin içersinde ve çevresinde yaşayan nüfusun sosyo-ekonomik gelişmesi için kaynak yaratabilen bir araçtır. Sürdürülebilir destinasyon, bilinçli ve sorumlu turiste ihtiyaç duyar. Turist, turistik ürün arzını sağlayan destinasyonun sürdürülebilirliğine, turistik ihtiyaçların tüketilmesi sürecinde sürdürülebilirliğe ilişkin ilke, kural ve planlara uygun hareket ederse katkı sağlayabilir. Bu açıdan sürdürülebilir turizm destinasyonu sorumlu ve hassas davranan turiste ihtiyaç duymaktadır.

Sürdürülebilir turizmin turist profili, özünde bireysel kararların baskın olduğu, doğa içinde yapılan sportif eylemlere ve kültürel içerikli gezilere düşkün, gezeceği ülkeyle ilgili bir ön hazırlık yapan, doğal kaynaklara karşı saygılı, çevre koruma bilinci gelişmiş bireyleri tanımlamaktadır (Higham; Carr 2002:116). Son dönemde yerel kaynakların sürdürülebilirliğini temel alan destinasyonların, imaj açısından turistin tercihlerini etkileyen oldukça önemli bir unsur olduğu gözlemlenmektedir (Buhalis 2000:108). İmaj, turistin destinasyon hakkında sahip olduğu beklenti ve algılar kümesinden oluşmaktadır. Doğru imaj turistin memnuniyetini belirleyen önkoşullardan biridir. Kitle turistinin tüketim odaklı, çevreci turistin karşılıklı fayda anlayışına dayalı, koruyarak kullanma odaklı beklentiler içinde olduğu görülmektedir. Sürdürülebilir turizmin hedef kitlesi *çevreci turist*, *bilinçli turist*, *sorumlu turist*, *ekoturist*, *yeşil turist* gibi tanımlamalarla adlandırılabilir. Bu turist tipi, gittiği yerlerde kendi çevresine benzeyeni değil,

yöreye özgü olanı aramaktadır. Amaç değişik uygarlıkları tanımak, kültür varlıklarını anlamak, farklı iklim koşullarını yaşamak ve doğada doğayla uyumlu sportif etkinlikler gerçekleştirmektir. Çevreci turist profilinin çevreye duyarlı, maceracı bir ruha sahip olması, kendi başına dolaşma, halk içinde halkla birlikte genel yaşam standartları içinde konaklama isteği, doğayla bütünleşen ancak onun taşıma kapasitelerini zorlamayan, yöresel mimariyle uyumlu ve saygılı bir planlamayı ve yapılaşmayı öngörmektedir. Bu da pansiyon, çiftlik evi, butik otel, hostel, apart otel, oberj, motel, kamping gibi küçük ölçekli konaklama yapılarını kapsamaktadır.

1.3.4 Sürdürülebilir Destinasyon ve Yerel Yönetim

Destinasyon yönetiminin temel amacı turistik ürün, hizmet, faaliyet, program ve diğer tüm kaynaklarla birlikte bir bütün olarak turist için unutulmaz bir deneyim, memnuniyet sağlamaktır. Turizmin olumsuz etkilerine açık olan destinasyonda, yönetimin temel görevi, bir taraftan ziyaretçi tatminini diğer taraftan da kaynak kullanımını ve turizmin olumsuz etkilerini sürekli izleyerek sürece müdahale etmektir (Crouch; Ritchie 1999:149). Sürdürülebilir turizm destinasyonunda merkezi ve yerel yönetimlerin işlevsel görevleri vardır. Sürdürülebilir destinasyon stratejilerinin ve planlarının oluşturulması sürecinde yönetsel birimlerin önemli bir misyonu bulunmaktadır. Destinasyonun sürdürülebilir ilkelerle yönetilmesi, plan ve projelerin uygun hedeflerle oluşturulmasını ve yürütülmesini gerektirir. Bu doğrultuda yerel halkın ve sivil birimlerin sürece katılımının sağlanması önemlidir. Merkezi ve yerel düzeydeki kamusal yönetim mekanizmaları, sivil toplum örgütleri, yerel halk, turistik işletme sahipleri ve destinasyona turist taşıyan seyahat acentalarından oluşacak ortak yönetim kurulları destinasyonun sürdürülebilirliğini sağlamak açısından daha işlevseldir. Taşıma kapasitesinin belirlenmesi, çevresel etki değerlendirmelerinin yapılması, mevcut doğal alanların, yapı stokunun yönetilmesi ve yeni imar planlarının yapılması sürdürülebilir destinasyon için yerel yönetimlerin rolüne ihtiyaç duyar. Bu süreç bazı aktif uygulamaları kapsamaktadır. Bu uygulamalar, planlama, Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) uygulanması gibi kontrollü gelişim formülleridir (Uçkun ve Türkay 2003).

Destinasyonun taşıma kapasitesi, bölgenin doğal kaynaklarına, halkına, ekonomisine ve kültürüne olumsuz etkide bulunmadan; ziyaretçilerin turistik deneyimlerini ve tatmin seviyesini azaltmadan maksimum miktarda kullanılmasını belirleyen seviyedir. Bu

seviyenin üstüne çıkan turizm faaliyetleri, kelime anlamıyla artan, gelişen bir turizm olarak sürdürülebilir bir görünüm arz etse de taşıma kapasitesinin geçildiği seviyeden itibaren sürdürülemez bir durum arz etmektedir. Taşıma kapasitesi destinasyonun kritik eşiğidir ve sınırları belirlemek zor olsa da yerel yönetimlerin en önemli görevlerinden biridir. Temel altyapı ve üstyapı hizmetlerinin oluşturulması ve yönetilmesi yerel ve merkezi yönetimlerin görevidir. Yerel yönetim, destinasyonda çevresel denetim çalışmalarıyla birlikte; koruma amaçlı imar planları ve yöresel mimariye uygun yapılaşma kontrolünü yapar. Yerel yönetimlerin denetimi altında, çevreye saygılı, yapılaşmada yerel mimari özelliklerin korunmasına, arkeolojik kalıntı ve tarihsel yapıların özgün ortamla uyumunun bozulmamasına özen gösteren bu turizm biçimi yeni yapılanma yerine, var olan yapıların yeniden kullanımını özendirir ve yöresel ekonomik uğraşları korur ve geliştirir.

İKİNCİ BÖLÜM

EKOMÜZE

2. Ekomüze Kavramı ve Tarihsel Gelişim Süreci

Ekomüze kavramının ortaya çıkışında, II. Dünya Savaşı sonrasındaki yirmi yıllık dönemin siyasal, ekonomik, sosyal ve düşünsel tartışmalarının etkisi görülmektedir. Bu sürecin ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve felsefi düşüncelerinden payını alan müzecilik anlayışı, önemli bir değişim yaşamıştır. 20. Yüzyılın ilk yarısına kadarki dönemi durgun geçiren müzecilik anlayışı ve müzeler ikinci yarıda önemli revizyonlara uğramıştır. Eski, geleneksel müzecilik anlayışı ve uygulamalarının değişim ve dönüşüme uğradığı *yeni müzecilik* süreci, ekomüze fikrinin de kavramsallaştığı, idealize edildiği ve uygulamaya geçirildiği zeminin temel dinamiğini oluşturmuştur. Yeni müzecilik akımı, anlayışı ve uygulamaları 1960-70 arasındaki tüm dünyadaki hareketli siyasal dönemin etkisinde gelişmiştir. Yeni müzeciliğin temel özellikleri, ekomüzenin de kavramsal çerçevesini oluşturmuş ve en önemli somut yansıması olmuştur.

Ortaçağda ekonomik, sosyal ve kültürel yapıdaki değişikliklerin ardından, Rönesans döneminde Akdeniz Havzası dışına çıkılıp yeni kıtaların keşfedilmesi ve bunun sonucunda doğaya yönelik araştırmaların başlamasıyla doğa ve dünyayla ilgili olan tüm nesnelere koleksiyonculuk kapsamına girmiştir (Akmehmet ve Ödekan 2006:48). Müze, bir kurum olarak Avrupa'da coğrafi keşiflerle zenginleşen kaşiflerin ve onların hem finansörü hem de müşterisi olan aristokratların, mevcut koleksiyonlarının ziyarete açılmasıyla ilk kez ortaya çıkmıştır. Özellikle saray üyeleri ve soylular tarafından toplanan koleksiyonların, aynı zevk, bilgi düzeyi ve sosyal statüde bulunan soylu sınıfına ve din adamlarına açılmasıyla müzeler, bir kurum olarak yapılanmaya başlamıştır. Dünyanın çeşitli ülkelerine yapılan keşif gezileri sonucunda, insanoğlunun dünya konusundaki ilgisiyle birlikte bilgisinin de artmasıyla, antika ve sanat nesnelere yanında doğadan bitki ve hayvan, jeolojik yapı vb. zenginliklerin toplandığı koleksiyonlar sınırlı bir gruba yaşadıkları dünya hakkında bilgi edinme fırsatı sağlamıştır (Akmehmet ve Ödekan 2006:48). Açılan ilk müzeler dönemin toplumsal ve sosyo-ekonomik yapısına bağlı olarak çoğunlukla aristokrat kesimin ülkeyi ve dünyayı tanınması, bilgisini arttırması için bir eğitim ortamı işlevi görmüştür. Ancak Fransız Aydınlanması ve ardından Fransız devrimi, müzecilik ve müzeler için de önemli

bir dönüşümün miladıdır. 1793'te halka açılan Louvre Müzesi bunun ilk adımı olmuştur. Belli bir toplumsal kesim içinde gösterişin ve ihtişamın adresi olan müzeler bu tarihten itibaren bütün ulusa hitap eden ve uluslaşma sürecinin önemli bir parçası olan kurumlar haline gelmiştir.

19. yüzyılın imparatorluklardan ulus devletlere geçilen döneminde etnik kimliğe bağlı ulus yaratma-kurma sürecinin önemli araçsal kurumlarından biri müzeler olmuştur. Bir toplumun kimliğini oluşturmak, sahip olunan belleğin kaydedilmesi ve toplanmasıysa bunun en iyi yollarından biri müzelerdir (Atagök 1999: 140). Müzeler, bir toplumun ortak belleğini, bir ülkenin toplumsal hafızasını, nesnelere yoluyla tanıtmakta, öğretmekte ve korumaktadır. Toplumların yapılanmasında ve edinecekleri kimliklerin tanımlanmasında önemli rol oynayan müzeler, 19. yüzyılda ulusçuluğun yükselmesiyle, bireylerin halk olarak ulusal bir karakterde tanımlanmasına ve ulusal kimliklerinin oluşturulmasına politik bir kaynak olmuşlardır (Atagök 1999: 139). 19. ve 20 yüzyılda müzelerin endüstri ve teknolojideki gelişmelerin de etkisiyle koleksiyonlarının kapsam ve amaçlarının değiştiği, okullarla ve genel eğitim sistemiyle yakın ilişki kurmaya başladığı gözlemlenmiştir. 20 yüzyılın ilk yarısında müzecilikte önemli bir gelişme olmamıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında müzeler, sergiler yoluyla halka çocuk bakımı, temizlik, sağlık ve beslenme gibi önemli konuları iletmede ve okulların öğretime devam edemedikleri yerlerde çocuklara eğitim vermede önemli rol oynamışlar; daha çok çocuklara ve okul gruplarına yönelik çalışmalar yapmışlardır (Hooper 1999b: 230-231). 1946'da Uluslararası Müzeler Birliği'nin (ICOM: International Council Of Museums), temelini oluşturan Milletlerarası Müzeler Ofisi ve ardından bu ofisin devamı olarak ICOM kurulmuştur.

Çağdaş anlamda müzeler, toplumun ve gelişiminin hizmetinde olan, halka açık, insana ve yaşadığı çevresine tanıklık etmiş malzemelerin üzerinde araştırmalar yapan, toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan ve sonunda inceleme, eğitim ve zevk alma doğrultusunda sergileyen, kar düşüncesinden bağımsız, sürekliliği olan bir kurum, olarak tanımlanmaktadır (Mardan; Yurtman 1999:6). Atagök (1999a:137) müzeleri, yaratıcılık, mantık, gözlem, hayal gücü, beğeni duygusunun oluşmasına ve gelişmesine katkıda bulunabilecek yaygın eğitim kurumları olarak ifade etmiştir. Riviere (1962:23-24) müzeyi, kültürel değerlere sahip bir bütünü, çeşitli araçlarla korumak, incelemek, değerlendirmek ve özellikle halkın estetik beğenisinin yükselmesi ve eğitimi için sergilemek amacıyla kamu yararına çalışan, sanata, bilime, tarihe, sağlığa, teknolojiye ait koleksiyonları

bulunan sürekli kurumlar olarak tanımlamaktadır. Modern müzelerin günümüzde sadece kamu kurumlarının girişimi olarak değil, özel koleksiyonerlerin ya da vakıf, dernek gibi sivil toplum örgütlerinin de girişimleri olarak hayata geçtiği gözlemlenmektedir. Bunun yanında müzeciliğin, müzelerin gelişmesini etkileyen farklı bilim ya da disiplinlerdeki gelişmelerin etkisiyle, obje, eser, koleksiyon sergileme odaklı klasik müzelerin dışında farklı özellikleri ve amaçları olan müzeler de ortaya çıkmıştır.

2.1 Yeni Müzecilik Akımı

Yeni müzecilik akımının temelinde insan ve toplumun gelişimine fayda sağlayan, onu geliştirmeyi amaçlayan aktif bir anlayış var. Yeni müzecilik kavramı, sosyal yapıya ve topluma, bir eğitim enstitüsü gibi hizmet eden değerlerin yeniden keşfedilmesine dayanır (Hauenschild 1988:5). Müzeler olduğu yıllarda kültürel değerleri toplum yararına korumayı ve değerlendirmeyi hedefleyen sabit kurumlarken; sonraları, toplumun öğrenim ve eğitiminin artırılması, estetik görgüsünün yerleşmesi, yaşanan anın, geçmişin ve geleceğin açıklanması, yorumlanması; toplumsal değişimlerin desteklenmesi ve halkın eğlenerek zamanını değerlendirmesine ve eğitimine destek veren aktif kurumlara dönüşmüştür (Atagök, 1999:131). Varine' de (1985), *Ekomüze* kavramını yaratan *yeni müzecilik* anlayışını, sosyal gelişimin hizmetindeki eğitsel bir araç olarak değerlendirmektedir.

1970 sonrası yeni bir müzecilik anlayışına doğru önemli gelişmelerin ilk adımları atılmaya başlanmıştır. 1972 yılında Şili'de, Santiago'da ICOM işbirliğiyle UNESCO'nun düzenlediği konferansta Latin Amerika Müzeleri'nin Çağdaş Dünya'daki İşlevi konulu bir yuvarlak masa toplantısı yapılmıştır. Bu toplantıda sadece Latin Amerika ülkelerini değil, bütün dünya ülkelerini ilgilendiren tespitler yapılmış ve kararlar alınmıştır. Yeni müzecilik anlayışıyla nesne merkezli, nesnelerin toplanması ve bilgi aktarımı temeline dayanan anlayıştan, elde bulunan mevcut koleksiyonların izleyici tarafından yorumlanması ve deneyim oluşturmaya önem veren yeni anlayışa geçilmeye, müzelerin eğitim rolü daha fazla vurgulanmaya başlamıştır (Hooper 1999b: 231-233). Bu hareketin 1964–1974 yılları arasındaki konjonktürde bazı kültürel, sosyal ve siyasal gelişmelerin ışığında ortaya çıktığını belirten Hugues de Varine, bu gelişmeleri 6 ana başlık altında toplamıştır (Varine 2005: 51–52):

- Birinci gelişme, ağırlıklı Afrika ülkeleri olmak üzere eski sömürge ülkelerinde yaşanan özgürlük mücadeleleri ve birçoğunun bağımsızlıklarını kazanmasıdır. Özgürlük mücadeleleri yoluyla ulusal ve bölgesel kimlikler ön plana çıkmış; Hindistan, Senegal, Küba, Nijerya gibi ülkelerde bölgesel ve yerel programlar oluşturulmuş; etnik, dini vb. kimlikler varlık kazanmaya başlamıştır.

- İkinci gelişme; Kuzey Amerika'da Afro-Amerikan, Latin ve Hindu-Amerikan gruplar arasında gelişen eşit haklar mücadelesi ve bunun doğal sonucu olarak etnik kimlik ve kültürel mirasın yeniden canlandırılmasıdır.

- Üçüncü gelişme, Latin Amerika ülkelerinde aynı tarihsel dönemlerde gelişen devrimci-muhafif hareketlerle; yerel halk kültürlerinin ortaya çıkışı ve yerli halkın kendi kimliğini yeniden keşfederek nüfus içinde temsil edilebilmeleri yolunda verdiği mücadelelerdir.

- Başka bir önemli gelişme, Avrupa'daki 1968 öğrenci hareketleridir. Bu süreç, eğitim, kültür ve ekonomi alanında, toplumun sorunlarını ifade etmede yeni yöntemlerin ve araçların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

- Küçük, yerel ve bölgesel toplulukların, sosyo-kültürel değerlerinin yeniden keşfedilmesidir. Bu süreçte gittikçe etkisini arttıran standartlaştırılmış kültürlere karşı, İskandinavya, Romanya, Fransa gibi ülkelerdeki açık hava müzelerinin bir karşı örnek olarak ortaya çıkması ve bu örnekler üzerinden yerel kültürlerin desteklenmesinin ne kadar önemli olduğunun farkına varılmasıdır.

- Son olarak, geleneksel kültürel yapıların, hâkim sınıf ve elitlerin ilgisiyle yeniden tanımlanması. Geleneksel, tarihi ve kültürel yapıların ve mirasın korunması konusunda zengin, eğitilmiş kesimlerin bu değerlere ve yerlere, ticari potansiyelini de görerek, yatırım yapması ve bunların turistler için çekim merkezleri haline gelmesi.

Aynı dönemde yeni müzecilik hareketine ivme kazandıran bazı yaratıcı müze ve müzecilik uygulamaları da süreçte etkili olmuştur. 1964 yılında Meksika'da yapılan büyük müze haftasında 6 müze birden açılmış; müzelerin kültürel mirasın korunması ve sosyo-kültürel sorunların çözümünde etkin bir araç olabileceği tartışılmaya başlanmıştır. İskandinavya'da açık hava müzelerinin açılması, Fransa'da açılan açık hava müzelerinin bölgesel müzelere dönüşmesi; Nijerya'da birçok farklı etnik gruba ait kültürel değerlerin yansıtıldığı birliktelik amaçlı ulusal müzenin açılması ve İsveç'te kurulan bölgesel

kültürleri tanıtıcı gezici-seyyar sergilerin açılması, müzecilik fikrini köklü değişime sokan etkiler yaratmıştır (Varine, 2005:52–53). Kültürel bilincin yükselmesi, yerelliğin, yerel toplulukların, farklı ve özgün kimliklerin keşfedilmesi; yüzü topluma ve sosyal gerçekliğe dönük; farklı kimlikleri tanıtan, eğitici dönüştürücü bir müzecilik ihtiyacını da ortaya çıkarmıştır.

1971 ve 72 yıllarındaki ICOM'un (International Committee Of Museum) 9. ve 10. kongrelerinde birçok üyenin, klasik müzeciliğin yenilenmesi fikrine ve yeni müzecilik hareketine karşı çıkmalarına rağmen bu hareket başarı kazanmıştır. *Uluslararası Yeni Müzecilik Hareketi* (MINOM: Movement International Novel Of Museums) adı altında örgütlenen bir organizasyon da yeni müzecilik hareketinin kurumsal yapısını oluşturmuştur. Yeni müzecilik anlayışının, baskı altındaki azınlıkların ve bölgesel toplulukların sistem içi entegrasyonu ve uzlaşmasını sağlayabilme bağlamındaki siyasal kullanışlılığına vurgu yapan Varine (2005), bunun fark edilmesinin, yeni müzeciliğin meşruiyetini kolaylaştıran önemli etkenlerden biri olduğunu ifade eder. Davis (2008) yeni müzecilik paradigmasının gelişmesinde yerel toplulukların kültürel değerlerinin, yaşadıkları coğrafyanın korunması ihtiyacı ve bunun yönetsel otoritesinin kendilerinde olması fikrinin önemli olduğunu belirtir.

Yeni müzecilik hareketi, klasik müzeciliğin, sadece eser, obje ya da koleksiyon sergileyen ve toplumla arasında sınırlı ve pasif bir ilişki olan müzecilik yerine; içinde yaşadığı zamanın ve toplumsal yaşamın bir parçası olan, onunla birlikte dönüşen-dönüştüren aktif bir role vurgu yapar. Yeni müzecilik anlayışı hem biçim hem de içerik olarak klasik müzeciliğe ve müze bilimine açık bir müdahaledir. Belcher, (1991:198) sanatçı ve tasarımcı algılayışları doğrultusunda hazırlanan müze sergilemelerinin, sanatsal planlama ve bilimsel etiketlemelerine karşın, sıradan ziyaretçinin ilgisini çekmiyorsa ya da ona ulaşamıyorsa, sadece boşa harcanmış para ve çabadan ibaret olduğunu değerlendirmektedir. Davis (1999, 2008, 2009) yeni müzecilik akımının müzecilikte iki önemli değişime neden olduğunu bunların, müzelerin duvarlarının dışına çıkarak fiziki, sosyal, kültürel ilişki alanını; ikinci olarak da yerel topluluklar ve sosyal yapıyla bağlantısını genişlettiğini ifade etmektedir. Müzecilik paradigmasındaki bu değişim, yeni müze türlerinin, anlayışlarının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Dönemin siyasal, ekonomik karakteri, felsefi akımları ve sosyal olayların etkisiyle şekillenen yeni müzecilik anlayışı, müzecileri, müzeleri, bazı dönüşüm ve değişimlere yöneltmiştir.

2.2. Ekomüze Kavramı

Ekomüze kavramının, tarihsel koşullar ve gelişim süreci bağlamında ele alındığında, içine doğduğu II. dünya savaşı sonrasında 20 yıllık dönemin, siyasal, ekonomik, sosyal ve düşünsel tartışmalarının etkisi görülmektedir. Bu sürecin ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve felsefi düşüncelerinden payını alan müzecilik anlayışı, kendi içinde bir devinim yaşamıştır. Eski müzecilik anlayış ve uygulama ezberlerinin bozulduğu bu “yeni müzecilik” süreci, ekomüze fikrinin kavramsallaştığı, idealize edildiği ve uygulamaya geçirildiği zeminin temel dinamiği olmuştur. Aynı zamanda klasik müzeyle ekomüze arasındaki kavramsal farklılıkları anlayabilmek, ekomüze uygulamalarının klasik müzeciliğin içindeki ve ötesindeki çerçevesini tanımlayabilmek için de önemli bir araçtır.

Ekomüze, 1970’lerin başında Fransız müze bilimcilerin öncülüğünde gelişen yeni müzecilik anlayışının ve hareketinin önemli bir alanı ve ürünüdür (Hauenschild 1988:2). Kavramı ortaya çıkaran ve geliştiren, Fransız müze bilimciler George Henri Riviere ve Hugues De Varine’dir. ICOM’un (International Council Of Museums) 1971 yılı baharında Birleşmiş Milletler örgütünün bir yıl sonra Stockholm’de yapılacak toplantısına hazırlık misyonu da taşıyan, Paris’teki yuvarlak masa toplantısında, *ekoloji* ile *müze* kavramlarını birleştirici (Varine 1996; Maggi, Falletti 2000; Davis 1999) yeni bir kelime olarak *Ekomüze* kavramı ortaya atılmıştır (Varine 1996:448). Fransız çevre bakanı, danışmanı, Riviere ve Varine’nin katıldığı bu toplantıda, ekomüzenin insan ve onun doğal çevresiyle müze arasında bir bağ kurulması amacıyla bu kavram geliştirilmiştir. Aynı yıl tüm dünyadan yaklaşık 500 müzecinin katıldığı uluslararası bir toplantıda Fransız Çevre Bakanı tarafından bu kavram ilk kez resmi olarak kullanılmıştır. 1972’de ICOM tarafından belli bir toprak parçası ve orada yaşayan toplumla ilişkilendirilen ekomüze kavramının, daha net tanımlanabilmesi amacıyla bir seminer organize edilmiş ve aynı yıl UNESCO ve ICOM’un katılımıyla gerçekleştirilen yuvarlak masa toplantısında kavram, marjinal gruplar da dahil olmak üzere tüm topluluklara hizmet etmesi sorumluluğundan hareketle bütünleştirici müze misyonuyla tanımlanmıştır (Varine 2005:53).

1984 yılında Quebec’de düzenlenen uluslararası *Ekomüzeler ve Yeni Müzecilik* çalışmayı ekomüze kavramının gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Çalıştayda, yeni müzecilik hareketinin müzelerin eğitsel rolünü ve potansiyelini öne çıkaran uygulaması olan ekomüzelerin temel ilkeleri bir deklarasyonla kabul edildi. Lizbon’da 1985 yılında ikinci uluslararası atölye yapıldı. 1998 yılında İtalya’da yapılan üçüncü toplantıda çeşitli

ülkelerde kurulmuş olan ekomüzeler arasındaki bilgi ve tecrübe paylaşımını sağlamak amacıyla uluslararası bir ekomüze ağı, organizasyonu kurma fikri tartışılmıştır (Kimeev 2008:120). Ayrıca konferansta ekomüzenin tanımları ve işlevleri detaylandırılmıştır. Bu kapsamda İsveç'teki Skansen açık hava müzesi gibi müzelerle, ekomüzeler arasında ayrıma gidilerek Açık hava müzeleriyle ekomüzeler arasındaki temel farklar ve ekomüzelerin tarihsel gelişim süreci ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır (Kimeev 2008:120). Ekomüzelerin karakteristik özellikleri üzerinden aynı zamanda ekomüzeleriyle kültürel, doğal, tarihi ve milli parklar arasında da ayırım yapılmıştır (Varine, 1985: 5; Kimeev, 2008:120-121):

- Ekomüzeler insan çevresinin korunmasını, restorasyonunu ve yerel kültürel mirasın araştırılmasını sağlayan; geleneksel mimari, etnoğrafik ve arkeolojik objeler, ekolojik ve taşınabilir müze eserlerinin gözlemlenebildiği alanlardır.
- Ekomüzeler bir taraftan yerel halk diğer taraftan yerel yönetim ve kamu otoritelerinin işbirliği temelinde kurulmaktadır. Üç kesim, etnik-kültürel mirasın keşfi, yazılı kaynakların derlenmesi ve dokümantasyonu, bölgenin değerlerinin korunması ve geliştirilmesi için işbirliği yapar.
- Ekomüzelerin geliştirilmesi için yerel halkın sosyal aktiviteleri gibi çevreye zarar vermeyen, onu koruyan, yaratıcı ve tanıtıcı doğru etkinlikler yapılır.
- Ekomüzeler yerel halkın hem etrafındaki yaşadığı çevreyi hem koruma, hem de aynı zamanda sosyal gelişme için onu değiştirme isteğinin çatıştığı, diyalektik çelişki koşullarında var olur ve işlev kazanır.
- Her ekomüze açıkça belirlenebilen ve çizilebilen coğrafi sınırlara sahiptir. Ekomüzelerin sınırları, idari açıdan ya da yönetim birimine göre değil, ekonomik faaliyetler, gelenek, çevre ve kültür açısından benzer özellikleri taşıyan unsurları çevreleyecek şekilde belirlenir.
- Ekomüzelerde, sabit müzelerin sergilenen eserlerin yanında tarihi, kültürel mirası yansıtan maddi ve ruhsal hayatı yansıtan din gibi manevi eserleri ve objeler de sergilenir. Ekomüzeler doğal çevrenin, onunla bütünleşmiş yerel nüfusun bozulmamış ve yaşayan hayatını, ziyaretçilere açan, sergileyen ve tanıtan doğal bir müzedir.
- Ekomüze çalışanları, obje ve koleksiyonları korumaktan ziyade kendi doğal çevrelerini koruma ve muhafaza etmeye odaklıdır. Geleneksel yaşamın, el sanatlarının

canlandırılması, tanıtılması ve yaşatılmasına; insanın doğayla olan ilişkisinin ortaya çıkarılmasına uğraşır.

- Sosyal ve kültürel olarak ekomüzeler, yaşayan yerel halkın kültürel ve tarihsel kimliğini ortaya çıkarmayı, gelecek kuşaklara aktarmayı ve geleneksel değerlerin sadece kendileri için değil tüm insanlığın ortak mirası ve geleceği için taşıyıcılık misyonuna sahiptir.

- Ekomüzeler yerel toplumun gelişmesi ve temel toplumsal ihtiyaçların karşılanması noktasında halkla kamu kurumları arasında köprü işlevi gören bir yapıdır. Ekomüzelerde, personelin ve üyelerin katılımıyla ve onların aracılığıyla, toplumun yeniden organize edilmesini amaçlayan uzun dönemli kültürel ve sosyal programlar gerçekleştirilebilir.

Kavramsal çerçevenin gelişmesinde merkezi rol oynayan Riviere ve Varine, gelişen, değişen ekonomik, siyasal ve sosyal paradigmalardan etkisiyle, yerellik, yerel kimlikler, kültürler, gelenekler, çevre ve toplum odaklı bir müze fikrini idealize etmişlerdir. Ekomüze, belli bir coğrafi bir bölgeye, o bölgenin doğal çevresine, orada yaşayan toplumun, kültürel, tarihsel ve yaşayan kimliğine odaklı; bunları ortaya çıkarmayı, anlamlandırmayı, korumayı ve sürdürülebilir bir gelişim için toplumun hizmetine sunmayı amaçlayan bir müze türüdür. Ekomüze, ekoloji ve müze kelimelerinden türetilmiştir ancak terimdeki ekoloji'nin kısaltılmış hali olan, *eco*, insan ekolojisini temsil etmektedir. Ekomüzenin ön eki olan *eco*, ne tek başına ekonomik ne de ekolojik sağduyuyu ifade eder; insan ve toplumun sağduyusunu, hassasiyetini temsil eder (Varine, 2005:60). İnsanın yaşadığı yerin onun coğrafyası olduğunu belirten Davis (1999, 2008, 2009), insanı tanıyabilmek için onun yaşadığı yeri, onunla kurduğu tarihsel, kültürel, sosyal ilişkiyi anlamak gerektiğini belirtir. Bu nedenle Davis (1999) insanın ne olduğu, kim olduğu, nereden geldiği ve neden böyle olduğu gibi sorulara, en iyi cevabı ekomüzelerin verdiğini ifade eder.

Ekomüze, klasik müzeciliğin özellikle obje ve sergi odaklı yoğunlaşmasına karşı olarak, kültürel mirasın keşfedilmesine ve bütünsel yorumuna odaklanır (Davis 1999:4). Ekomüze, sosyal çevrenin dekoratif bir yapımı yada restorasyonu değil; doğal, sosyal ve kültürel çevrenin yaşayan bir aynasıdır. Demokratik katılımı önemseyen, yerel halkın refahı ve gelişmesini artırmayı amaçlayan bir müzecilik anlayışının ürünüdür. Sürdürülebilir gelişme ekomüzelerin merkezindeki bir konudur ve aynı zamanda bir yerin

değerini artırmak için etkili yöntemdir. Bunun en iyi kanıtı ekomüze uygulamaları sürecinin iki temel unsuru olan, belli bir coğrafi alanı tarif eden yerel bölgenin fiziki olarak iyileştirilmesi ve yerel toplumun geliştirilmesidir. Ekomüze burada sosyal sermayenin geliştirilmesi bağlamında da bir katalizör işlevi görür. Riviere'ye (1985) göre ekomüzenin dikkati, belli bir bölge ve o bölgede yaşayan nüfusun birbirleri arasındaki mevcut ilişkisi, mevcut toplumun tarihsel gelişimi, yaşayan formu ve aynı zamanda gelecekteki olası durumuna odaklanmıştır. Riviere, (1985:182-183) ekomüzeleri aşağıda özetlenen özellikler üzerinden tanımlamıştır:

- Ekomüzeler kamunun ilgili kurumları ve yerel halk tarafından tasarlanıp düzenlenen ve onların ortak çıkarları için birlikte yönetilen bir araçtır.
- Ekomüzeler, yerel toplumların ve ziyaretçilerin birbirlerine bakışını ve çevreleriyle olan ilişkilerini yansıtan bir aynadır.
- Ekomüzeler, insan ve doğa arasındaki doğal ilişkiyi gösterir.
- Ekomüzeler, tarih öncesi devirlerden bugüne kadarki uzun tarihsel sürecin yansıtılmasına olanak sağlar.
- Ekomüzeler, ayrıcalıklı ve özel alanlarında, ziyaretçilere sadece gezi süresince ve ziyaret amaçlı olmak kaydıyla konaklama imkanı verir.
- Ekomüzeler, coğrafi bölgenin geçmiş ve bugünkü çevresiyle ilgili araştırmalara katkı sağlayan bir laboratuardır.
- Ekomüzeler doğal kaynakların; insanlığın kültürel-doğal mirasının korunması, muhafaza edilip geliştirilmesi için merkezler meydana getirir.
- Ekomüzeler, bir okul gibi koruma çabalarının ve araştırmaların ilerlemesi doğrultusunda halkın kendi geleceğini kendi kontrolüne almasını cesaretlendiren bir işlev görebilir.
- Her ekomüze bir diğerinden farklı fiziksel özellikler taşıyabilir ancak yine de ekomüzeler çevrelerine kapalı değildir ve hem fikir ve içerik hem de uygulamalarıyla birbirlerine benzerler.

Ekomüze paradigmasının merkezinde gelişme ve çeşitlilik olduğunu belirten Davis (1999), oluşum ve yönetim süreçleri açısından ekomüzelerin demokratik yöntem ve yaklaşımları gerektirdiğini; bunun da yerel toplumlar için ciddi deneyim sağladığını belirtmektedir. Maggi (2001) ekomüzeyi, bir coğrafi bölgenin doğası ve sosyal yaşamının evrimsel değişimini, kimliğini yansıtan, tanımlayan; çekici tarihsel mirasının anlamını açıklayan bir anahtar; araçsal bir enstitü olarak değerlendirmektedir. Ekomüzeyi yeni müzeciliğin post modern formu olarak nitelendiren Davis (2008:399) ekomüzeleri, klasik obje müzeciliğini değiştiren disiplinlerarası bir hareket, toplumla daha geniş bir düzlemde bağ kuran ve onları motive eden, harekete geçiren bir çerçeve olarak tanımlamaktadır. Madran ve Yurtman (1999) ekomüzeyi, bir bölgede o bölgede yaşayan halkın katılımıyla, yörenin ve bağlı yaşam biçimlerinin araştırılması, korunması, kültürel ve doğal varlıklarının değerlendirilmesini kalıcı olarak sağlayamayı amaçlayan bir müze türü olarak tanımlamaktadır. Ishimori (1999) ekomüzeyi, kültürel ve doğal mirası tanıtan; tarihi, kültürü, endüstriyi yaşayan bir müze içinde gösteren ve koruyan bir organizasyon olarak değerlendirmektedir. Ekomüzede, belli bir coğrafi alanda yaşayan ve belli özellikleri, özgünlükleri olan yerel toplulukların yaşamı ve sürece katılımı esas alınır. Geleneksel üretim biçimleri, el sanatları ve bunların ortaya çıkardığı ürünler, mutfak kültürü, sosyal yapı ve kültürel dokunun, doğallığını koruyarak sürdürülebilirliğini sağlamaya dönük bir projedir. Riviere'e (1985) göre ekomüze, insana, onun doğası ve kültürel çevresine odaklanmış, onu en iyi yansıtabilen araçlardan biridir. 19.yüzyılın sonlarından itibaren kültürel mirasın, yüksek kültürü temsil eden estetik değerlerin uzun dönemli bir dönüşüm süreci yaşandığını belirten Maggi (2001:7)'ye ekomüzeyi, klasik dönemin estetik değerlerine daha az bağlı fakat bunun yanında sosyal unsurları daha çok kapsayan, müzecilikte uzun dönemli evrimin önemli bir adımı olarak değerlendirmektedir.

2.3. Müze – Ekomüze

II. Dünya savaşından sonra müzecilik anlayışı ve müzeler üzerine yürütülen tartışmalarda klasik müzelerin etnografya, kent ve endüstri odaklı müzelerinin farklı kimlik, kültür ve dünyaları yansıtamadığı, tanıtamadığı ve eski müzeciliğin sınırlarına gelindiği dile getirilmiştir (Maggi ve Falletti 2000:16-18). İçinden geçilen konjonktürün siyasal, ideolojik, ekonomik ve kültürel paradigmalarından bağımsız tutulamayacak bu değerlendirmeler müzecilikte, bir dönemin kapanıp başka bir dönemin başladığının

işaretleri olarak değerlendirilmiştir. Maggi (2001:8), klasik müzeden ekomüzeeye geçilen bu süreci müzecilik anlayışında önemli bir dönüşüm olarak görmektedir.

ICOM' un tanımına göre müze, kültürel değer taşıyan unsurlardan oluşan bir bütünü türlü biçimlerde korumak, incelemek, değerlendirmek ve özellikle halkın beğenisinin yükselmesi ve eğitimi için sergilemek amacıyla, toplum yararına sürekli yönetilen kurumdur. Klasik müzeyle ekomüzeeyi karşılaştıran Varine'e (1996) göre ekomüze, kimliği saptanmış bir toplum, onun üzerinde yaşadığı coğrafi bir bölge ve ortak miras, bunun karşıtı olarak klasik müzelerde ise bir bina, içinde sergilenen koleksiyonlar ve ziyaretçiler temel unsurlar olarak ifade edilmiştir (Bknz. Tablo 2.1).

Tablo 2.1:Müze-Ekomüze

Müze	Ekomüze
Objeler	Gelenekler
Bina	Coğrafi Bölge
Ziyaretçiler	Yerel Toplum

Varine, De, Hugues. (1996) Ecomuseum or Community Museum? Nordisk Museologi Press.

Ekomüzeler klasik müzelerin aksine, durağan değil yaratıcı ve dinamiktirler. Ekomüzeler, klasik müzecilikteki bir sergileme aracı olmaktan ziyade, yaşam biçiminin sahiplenilmesine ve varlığının sürdürülmesine yardımcı olmaktadır. Bir başka deyişle Davis'e (1999) göre, klasik müze bina, eserler, koleksiyonlar, uzman personel ve ziyaretçilerden oluşurken; ekomüze, belli bir coğrafi alan, orada yaşayan halk, gelenekler ve toplumsal mirastan oluşmaktadır. Şekil 2.1'de klasik müzelerle ekomüzeeyi temel ölçütleri bağlamında ilişkilendirerek kategorize eden Ohara (1998) da ekomüze tanımlamasını, müze karşılaştırması üzerinden yapmaktadır:

Şekil 2.1: Ekomüze Konsepti

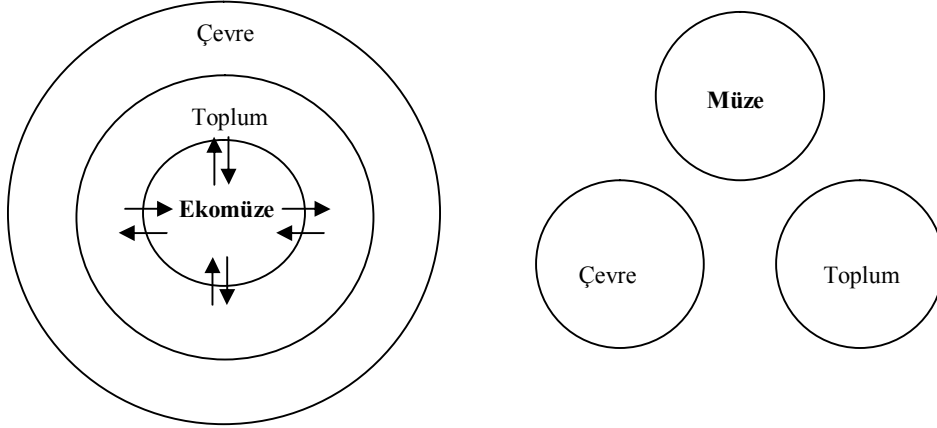
Kaynak: Ohara, K.(1998), The image of Ecomuseum in Japan, Pacific Friends.25/12.

Ohara'nın (1998) kümeleme yöntemiyle yaptığı karşılaştırmasında klasik müzeyle ekomüzelerin ortak noktaları, iç içe geçtiği alanlar gösterilmiştir. Müze ve ekomüzelerdeki bölümlenme, benzer özellikleri olan unsurların bir araya getirildiği kısımlardan oluşma ve tanımlı saha içindeki eserlerin, korunması ortak özelliklerden birisidir. Ayrıca ekomüze, literatürdeki müze çeşitleri bağlamında yapılan sınıflandırmada bölgesel, toplumsal müzeler kapsamında değerlendirilmekte olup yine bu kapsama giren müzelerle aynı kategoriye sokulmaktadır. Yukarıdaki şemada ekomüzeyle müze arasındaki önemli farklar; korumanın kapsamına, yöntemine ve yönetimine ilişkindir. Yerel kültürün, geleneklerin, doğal çevrenin, tarihi doku ve yapıların korunması; buna ilişkin altyapı ve restorasyon gibi düzenlemelerinin yapılması, özelliği olan ender yapıdaki doğal çevrenin korunması, düzenlenmesi ve tüm bunların o yerellikte yaşayan insanların gelişmesi amacıyla, onların katılımı, birlikte yönetimi ve paylaşımıyla yapılması ekomüzelerin özgünlüğüdür.

Benzer bir karşılaştırmayı yapan Davis (1999:74-75) klasik müzelerin çevre ve toplumla arasında fiziki, sosyal ve kültürel anlamda bir bağlantısı olmadığını; müzelerin bulunduğu çevre ve toplumdan tamamen bağımsız, izole olarak kendi içindeki eserlerle yaşadığını ifade etmiştir. Oysa ekomüzenin çevre ve toplumun içinde, hem fiziki hem de

kültürel bağlamda karşılıklı etkileşim içinde olduğunu belirten Davis (1999:75), Şekil 2.2’de ekomüzenin çevre ve toplum tarafından kapsandığını, onlardan girdi aldığını ama aynı zamanda içinde bulunduğu çevre ve topluma çıktı verdiğini göstermektedir.

Şekil 2.2: Müze ve Ekomüzenin yerel çevre ve toplumla ilişkili konumu

Davis, P. (1999). *Ecomuseums: A sense of place*, p.75, Leicester University Press. London, UK.

Ekomüzedeki toplumla, fiziki, kültürel, sosyal çevreyle dinamik ve karşılıklı bir ilişki söz konusuysen müzede çevresel koşullar ve yerel toplumdan ayrı ve pasif bir ilişki söz konusudur. Ekomüze içinde doğduğu çevre ve toplumun etkisine açık, onlardan beslenen ve onları da değiştiren bir konumdadır. Yönetimsel açıdan demokratik ve halkın katılımına açık, hatta bunu maksimize etme amacı taşıyan ekomüzelere karşın klasik müzelerin çevre ve toplumla olan zayıf ilişkisinde etkileşim ve yönetimsel katılım oldukça sınırlıdır. Ekomüzedeki aktif katılım süreci, kültürel mirasın ortaya çıkarılması, tanıtılması ve yaşatılması için aynı zamanda bir gerekliliktir (Corsane 2005:3). Bu nedenlerle ekomüzeler hareketli, değişken ve dinamik bir yapıya sahipken müzelerin aksine sabit ve hareketsiz bir yapısal özellikleri olduğu görülmektedir.

Müzeyle Ekomüze arasındaki bir başka benzer karşılaştırmada Tablo 2.2’de yapılmıştır (Fukushima; Ishihara 2004:3). Müze faaliyetlerinin uygulanmasında belirleyici üç temel unsur olan yer, materyal ve insan açısından yapılan karşılaştırmada, klasik müzenin kullandığı yer, kapalı bir bina; ekomüzenin ise belli bir coğrafi bölgedir. Müzenin materyali koleksiyonlar ve eserler; ekomüzenin ise kültürel ve doğal mirastır. Müzeler,

insanlarla ilişkisinde, uzman müzeciler ve ziyaretçilerle ilişkiliyken ekomüzeler, öncelikle bölgede yaşayan yerel halkla ilişkilendirilmiştir.

Tablo 2.2: Müze-Ekomüze Karşılaştırması

Müze	Ekomüze
Bina	Coğrafi Alan
Koleksiyonlar	Miras
Uzmanlar ve Ziyaretçiler	Yerli halk

Kaynak: Fukushima, D.; Ishihara, K. (2004). Practical Research on Educational Dissemination for Volcanic Disaster Prevention: A Case Study Based on the Ecomuseum Concept, *Annals of Disas. Prev. Res. Inst., Kyoto Univ.*, No. 47 C.

Bir diğer karşılaştırma Tablo 5'te ekomüzelerle, müzeler arasında Boylan (1992) tarafından kapsam, organizasyon yapısı ve yönetim gibi bazı kriterlere göre yapılmıştır. Faaliyet alanı açısından karşılaştırmada, müzelerle ekomüzeler arasında fiziki alan, kapsam olarak müze bina, ekomüze açık bir coğrafi alanda faaldir. Korumanın öznesi olan unsurlar, ekomüze için bütünsel bir tarihi, kültürel miras; müze de koleksiyonlar ya da eserler olmaktadır. Organizasyon olarak müzelerin tek disiplinle yönetildiği ve sadece müzecilik kriterleriyle hareket edildiğini; ekomüzelerinse sosyoloji, antropoloji, coğrafya, ekoloji, turizm gibi çok sayıda, farklı disiplinlerin etkileşimiyle organize edildiğini göstermektedir. Müzelerin insan unsuru müzelerin ziyaretçileri; ekomüzelerinse yerellikte yaşayan sakinleridir. Müzeler yerel ve merkezi düzeydeki müze yönetimleri tarafından yönetilirken, ekomüzelerde yerel toplumun, sivil toplum örgütlerinin ve yerel-merkezi yönetsel birimlerinin katıldığı karışık bir yapı vardır.

Tablo 2.3: Müze-Ekomüze arasındaki farklılıklar

Kriterler (Ölçütler)	Müze	Ekomüze
Faaliyet alanı açısından	Bina	Bölge
Korunan obje	Koleksiyonlar	Bütünsel Miras
Organizasyon önceliği	Tek Disiplin	Farklı Disiplinler
İnsan unsuru	Ziyaretçiler	Yerel toplum
Politik kontrol	Müze ve bağlı üst örgütler	Toplum ve sivil-kamu örgütler

Kaynak: Boylan, P., (1992) Ecomuseums and the new museology: Some definitions, Museum Journal 92, p.29-30.

2.4 Ekomüzelerin İlke ve Özellikleri

Birçok müze bilimcisi, kültürel miras ve turizm araştırmacıları, ekomüzenin ayırt edici, karakteristik özelliklerini tanımlama noktasında uzlaşmış durumdadır (Boylan, 1992b:30; Corsane ve Holleman, 1993:114-117; Davis, 1999:219-228; Corsane, Davis, Elliott, 2005:3; Varine, 2005:55-60; Hamrin ve Hulander 1995:29-35) :

- Ekomüze, farklı özellikleri, özgünlüğü ve özellikleri olan; sınırları belli tanımlanabilir bir coğrafi alanı kapsar.
- Ekomüze, doğa ve kültür arasındaki bağı deşifre etmeyi, anlamlandırmayı, yorumlamayı ve yeniden canlandırmayı hedefler.
- Ekomüzeler, yerel toplulukları tanıtır ve onların da katılımıyla yönetilir.
- Yerel halkın kendi ürünlerini işbirliği ve ortaklık içinde sergilediği alanlardır.
- Ekomüze, çoğunlukla belli bir bölgeye ait kültürel ve tarihi mirası yönetmeye, o bölgeye özel geleneksel ürünleri ortaya çıkarmaya önem verir.
- Ekomüzeler sürdürülebilir gelişmeyi ve kaynakların buna uygun kullanımını sağlar.
- Ekomüze, yerel kimliğe ve o kimliğin duygularına odaklanmıştır.

- Ekomüze hem zamansal hem de uzamsal değerleri kapsar. Temelde zaman içinde değişen değerleri bugün ve gelecek içinde saklamak, korumak için uğraş verir. Bunun için de tarihsel bakış açısıyla hareket eder.
- Ekomüzede, merkezi ve yerel otorite, akademisyenler, yerel işletmeler ve halkın karar alma, yönetme sürecinde demokratik, ortaklaşa katılımı esas alınır.
- Yerel toplum ve sakinlerin ekomüze aktivitelerine katılımı ve duyarlılığı yüksektir.
- Ekomüzelerin oluşması, çoğunlukla yerel halkın ve gönüllü aktivistlerin girişimci performansına bağlıdır.
- Ekomüzeler, müzisyen, ressam yazar vb. gibi yerel sanatçıların eserlerini teşvik edip cesaretlendiren bir araçtır.
- Akademisyenlerin, bilim insanlarının ve araştırmacıların yerele ilişkin özgün araştırmalarını destekler.
- Kültürel ve doğal çevrenin, mirasın güven içinde korunmasını ve geleceğe aktarılmasını sağlar.
- Ekomüze, somut ve soyut kültürel mirasa, geleneklere, doğal kaynaklara eşit derecede önem verir.
- Sürdürülebilir bir gelişme için kaynakların optimal kullanımı temel hedeftir.
- Ekomüzeler, korunan çevresel ve kültürel mirasın tanıtımını sağlayan yeni iş olanakları yaratarak yoksulluğu ve yerel ekonomik eşitsizliği azaltan ve böylelikle sürdürülebilir gelişmeyi destekleyen fırsatlar sağlar.
- Daha iyi bir gelecek amacıyla değişim ve gelişime izin ve olanak verir.
- Ekomüze, insanların birbirleriyle ve tüm çevresel unsurlarla, geçmişte ve bugün, var olan ilişkilerinin gün ışığına çıkarılmasını cesaretlendiren ve bunun dokümantasyonunu sağlayan bir projedir.
- Ekomüze, farklı ve çok sayıda bilim dalının, disiplinler arası çalışmalarını destekler.
- Ekomüzeler doğanın ve kültürün korunması ve iyileştirilmesi için bütüncül bir bakış açısıyla hareket eder.

- Ekomüze genellikle, teknoloji-birey, doğa-kültür ve dün-bugün arasında bağlantı kurmaya çalışır.
- Ekomüze geçmişin mirasını taşıma bilinciyle sorumlu turizm anlayışı arasında bir köprü işlevi görür.
- Ekomüzeler yerel halka, ekonomik, sosyal ve kültürel faydalar sağlar. Yerelliğin ekonomik kalkınma ve gelişimini destekleyen olanaklar sunar.

Tüm bu özellikler her ekomüzedeki benzer biçimde görülmeyebilir. Çünkü her ekomüze, ait olduğu doğal, kültürel ve tarihi özelliklerine bağlı olarak birbirinden farklıdır. Her ekomüze, kendi değerleri ve kaynaklarıyla kendine özgüdür ve her biri bu anlamda farklı bir yol izleyebilir ya da farklı bir deneyim sergileyebilir. Ekomüzelerin temel amacının, doğal çevre, yerel topluluklar, gelenekler, kültür ve tarihin korunması, yeniden yorumlanması ve gün ışığına çıkarılarak sürekliliğinin sağlanması olduğu görülmektedir. Ekomüze idealinde sürdürülebilirliği sağlamanın aracı olarak uzlaşma, katılım, paylaşılan sorumluluklar ve gönüllülüğün ön planda olduğu anlaşılmaktadır. Ekomüzeler, sürdürülebilir bir gelişme için yerel mirasın korunması, anlamlandırılması, yönetilmesinin dinamik yolu olarak görülmektedir (Declaration of the Long Network, 2004). Uluslararası Ekomüze Konferansı bildirgesinde (2004), ekomüzenin yerel unsurlar arasında karşılıklı taahhütler ve rızaya dayalı birlikteliğe ve insanların ekomüze fikri etrafında gönüllü buluşması anlamına gelen bir uzlaşmaya, toplum sözleşmesine dayanması gerektiği karara bağlanmıştır.

Hamrin ve Hulander (1995:30-34) İsveç'teki Bergslagen Ekomüzesi için yaptıkları araştırma üzerinden ekomüzelerin özelliklerini, geniş bir coğrafi alanı kapsamaması, seçkin kültürel özelliklerin ortaya çıkarılması ve korunması, sorumlu kültürel turizm faaliyetlerinin bulunması ve yerel yönetimlerle, sivil toplum örgütleri ve çeşitli organizasyonlar arasındaki işbirliğine dayanması olarak açıklamışlardır. Ekomüze, planlama ve gelişme bağlamında toplumsal katılımı da sağlayan bir araçtır. Kamu görevlileri, çeşitli temsilciler, gönüllüler ve diğer yerel aktörlerin her biri ekomüzedeki oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Ekomüzeyi mevcut müzelerin çok özel bir türü olarak tanımlayan Maggi (2001), ana vurguyu bir bölgenin yerel toplum tarafından korunması temelindeki uzlaşmaya yapar. Uzlaşma, yasal zorlama ya da zorunluluklarla

değil uzun dönemli ve gönüllülük esasına dayanır. Ekomüzedede yerel otorite ve halkın birlikteliği, yerel gelişme için ihtiyaç duyulan gelecek vizyonu ve etik değerlerin korunması söz konusudur. Corsane v.d. (2009:191) akademisyenlerle bilim adamlarının üzerinde uzlaştığı ekomüzelerin genel ilkelerini; yoğun toplumsal katılım, yerele ait mirasın sahipleri tarafından temsil edilmesi ve yönetilmesi, kırsal ya da kentsel yenilenme (restorasyon), sürdürülebilir gelişme ve sorumlu turizm olarak açıklamaktadır.

Gelenek, yerleşik halkın ekonomik, sosyal yaşam biçimini, tarihini, gözle görülebilir somut ve soyut manevi değerlerini, anılarını, gelecek beklentilerini kapsamaktadır. Gelenekleri çevreleyen coğrafi bölgeyse, sadece günışığına çıkarılan bir doğa değil, eşsiz yerel mirası tanımlayan karmaşık, kültürel, sosyal, çevresel değerlerden oluşan katmanları ifade etmektedir (Maggi 2001:2). Geleneksel değerlerle bağlantı kurmak anlamına gelen keşfetme, ortaya çıkarma, koruma, yönetme; geleneksel mirasın ekomüzeler aracılığıyla yeniden hayat bulmasını sağlamaktadır. Ortaya çıkarılan miras, ekomüzenin önemli bir motivasyonu haline gelen tanıtıcı, çekici turistik aktiviteler haline dönüşmüştür. Bu nedenle ekomüze kendi sakinleri olan yerel halkla, doğayla, sosyal mirasla anlam kazanır; onlarla ayrılmaz bir bağ kurar. Ekomüzelerin varlık nedenlerinden biri, bütün değerlerin insanlığın ortak mirası olarak kabul edilip geleceğe taşınabilmesidir. Ekomüzeler bunu yaparken, sürdürülebilir gelişim ilkelerine de uygun olarak bir yandan da kırsal bölgelerin gelişimine katkı sağlayıp yerel toplumun yaşam standartlarını iyileştirmek, bölgesel eşitsizlikleri azaltmak gibi hedefleri gerçekleştirmeyi amaçlar.

2.5. Ekomüze ve Sürdürülebilir Turizm

Ekomüze doğal çevrenin ve sosyal yaşamın, kültürel birikimin muhafaza edilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılabilmesinin aracı olarak işlev kazanmıştır. Bu anlamda belli bir bölgenin bütün özelliklerinin sürdürülebilirliği ekomüzenin temel hedeflerinden biridir. Sürdürülebilir gelişme, ülkelerin, ekonomik ve sektörel stratejilerini ekolojik hassasiyetler ve koruma bilinciyle etkilemesi, her sektörü olduğu gibi turizmi de kapsamıştır. Turizmde sürdürülebilirlik, onun kullandığı ana kaynak olan doğayı tahrip etmeden, ona zarar vermeden, optimal çözümlerle turistik faaliyetleri yürütmek ve gelişmeyi sağlayabilmek üzerine kuruludur. Turizmde sürdürülebilirlik ancak doğal kaynakları tüketmeden, çevreyi tahrip etmeden ona mümkün olduğunca en az zarar vererek sağlanabilir. *Sürdürülebilir turizm yaklaşımı* turizmde sürdürülebilirliği sağlayabilmenin kılavuzluğunu yapar,

yöntemlerini verir. Sürdürülebilir turizmle, ekomüzelerin temel ilkeleri bu nedenle benzer özelliklere sahiptir (Davis 2007:199). Ekomüzeler de, yerel toplumu ekonomik, sosyal yönden güçlendirmek, çevresel değerlerin korunması ve geliştirilmesini sağlamak gibi sürdürülebilir turizmle benzer amaçlara sahiptir.

Doğal çevreyle uyumlu, ona saygılı ve sahip çıkan bir turizm anlayışı, buna uygun turizm türlerini ve turist tiplerini de koşullamaktadır. Maggi ve Zatti (1999:8) turist olgusunun, turizm kolonizasyonuna dönüşmemesi için sürdürülebilir turizmin ilkeleri tarafından yönetilmesinin zorunlu olduğunun altını çizmektedir. 1970 ve 1980 yılları arasındaki on yıl süresinde biyolojik çeşitlilik ve doğal kaynakların korunması hakkında yaşanan kaygılar, çevresel değerleri önemseyen *ekolojik* bir akımın, buna uygun hareketlerin patlamasına neden olmuştur. Ekolojinin kısaltması olarak geliştirilen *eko* doğayı ve doğal kaynakları, çevresel dengeyi korumayı ve sürdürülebilirliği ifade eden bir kod olarak gelişmiştir. Bunun somut bir örneği olan ve dünyadaki gelişmelerin bir sonucu olarak öncelikle kalkınmış ülkelerde yaygınlaşan *ekoturizm* akımının başlangıcı da taze, besleyici ve sağlık-merkezli ürünlere karşı artan ilgiyle birlikte 1970'li yıllara uzanmaktadır. Biyolojik mirasımız hakkında artan bu kaygıyla beraber, sosyal ve kültürel mirasımıza ilişkin kaygılar da gelişmiştir. *Eko* akımının paralel yansıması olan ekomüze ve ekoturizm aynı alanda birbirini destekleyen paydaş kavramlardır. Ekolojik hassasiyetlerin ve çevresel duyarlılığın etkisinde gelişen ekoturizm anlayışı, turizm faaliyetlerinde hem turiste hem de turistik ürünü oluşturan üreticilere doğayı, tarihi, kültürü ve yerel değerleri korumayı, tahrip etmemeyi önerir.

1993 yılından beri Sürdürülebilir Turizm Gelişmesi İçin Avrupa Ağı (European Network For Sustainable Tourism Development) adlı on iki Avrupa ülkesinden yirmi üyesi olan örgüt sistematik araştırmalar, programlar uyguluyor ve ödüller vermektedir. Avrupa'daki turizm endüstrisi için sürdürülebilir standartlar belirleyen, 60'dan fazla eko etiketleme ve ödül vermiş olan kurum, 300'ün üzerinde turizm işletmesine de sürdürülebilir turizme uygun, örnek uygulama, yürüten işletme sertifikası dağıtarak sürdürülebilir işletmeleri belgelemiştir (<http://www.eco-tip.org>). Sürdürülebilir turizmin hayata geçirildiği örnek uygulamalarda, sertifikasyon sistemi gibi destinasyon ya da tesis etiketleyen uluslararası uygulamalar, sürecin bilimsel ve kontrollü gelişimini de sağlamaktadır.

Ekomüzeler de turizm açısından bir destinasyon ve aynı zamanda bir turistik ürün olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda ekomüze, ilkesel ve işleyiş olarak ancak ve ancak sürdürülebilir turizm anlayışına uygun turistik faaliyetlere olanak verir. Davis'e göre (2007, 2008), 1960'lardan itibaren çevreye olan ilgi ve çevreci hareketlerin artmasıyla ekomüze felsefesinin gelişmesi arasında yakın bir ilişki ve paralellik vardır. 1960'ların sonuna doğru bölgesel milli park haline getirilen doğal alanlar, daha sonra bunlar Fransa'nın ilk ekomüzelerine dönüşecektir, çevresel akımın etkisinin hayata geçtiği uygulamalar olmuştur. Ekomüze fikri ve uygulamaları, ekoturizm anlayışına paralel ve onun hayata geçtiği turizm görünümünden biridir. Ekomüze, sürdürülebilir turizm anlayışına ve *ekoturistlere* olanak sağlayan bir zemine sahiptir. Alternatif Turizm, ekoturizm gibi turizm anlayışları ve uygulamaları da ekomüze gibi destinasyonlara ya da turistik ürünlere ihtiyaç duyar ve buralarda yaşam alanı bulabilir. Davis (2009:61) ekomüzeleri, yerel halkın, ziyaretçilere kendi kimliklerini sundukları demokratik bir enstitüye benzetmektedir. Davis (2007:198) ekomüzelerin yaşayan müzeler olarak farklı ve özel bölgeleri teşvik eden, sürdürülebilir kültürel mirasa ve toplumsal gelişmeye yardımcı olan bir platform işlevi gördüğünü belirtmektedir. İtalya, Japonya ve Çin'deki ekomüzeleri incelediği araştırmasında Davis (2007), ekomüzelerin sürdürülebilirlikle ilişkisini sorgulamış ve ekomüzelerin sürdürülebilir turizm ilkelerini hayata geçirme konusunda oldukça başarılı olduğunu gözlemlemiştir. Yerellik odaklı demokratik çevreci yaklaşımların idealleriyle, ekomüzelerin felsefesi ve sürdürülebilir turizm konsepti arasında kuvvetli bir ilişki bulunmakta (Davis 2007:199); bu yönüyle sürdürülebilir gelişmenin idealleri ekomüze tipindeki çevresel alanlar, uygulamalar ve organizasyonlarla hayata geçirilebilmektedir (Varine 2006:83).

Ekoturizm bağlamında değerlendirilebilecek turizm çeşitleri için ekomüzenin önemli ve yeni bir arz kaynağı sağladığı, sürdürülebilir turizmi ivmelendirdiği düşünülmektedir. Asya ve Avrupa'daki ekomüzeleri incelediği çalışmasında Davis (2009:61-62) bu bölgelerdeki çoğu ekomüzenin organizasyonel, yönetsel anlamda profesyonel olarak işletilen bir kuruluş olmadığını, daha amatörce yönetilen kurumlar olduğunu ve ekomüzelerin, müzelere göre daha silik, zayıf tanıtım faaliyetleri yürütmesine rağmen daha güçlü çekicilikleri olduğunu gözlemlemiştir. Bu durum ekomüzelerin kurumsallaşma düzeyi açısından zayıf olmasına rağmen turistik çekim anlamında daha çok rağbet gördüklerini ortaya çıkarmaktadır. Ekomüze alanları bu nedenle sürdürülebilir turizm anlayışı ve ilkelerinin laboratuvarı gibi, hem uygulama hem de araştırma-geliştirilme

sahaları olarak kabul edilebilir. Ancak bu ilişkide denge kurulmasının, özellikle turizmin olumsuz etkilerine yol açmayacak kontrollü gelişmenin ve saha kullanımının sağlanması kilit önemdedir. Benzer hassasiyetleri dile getiren Varine (2006), ekomüzelerin toplumsal müzeler olduğu unutulmadan, yerel halkın kültürel-tarihi-doğal mirasını bozmayacak turistik faaliyetlere izin verilmesi, yerel değerlerin kullanımında sürekli denge sağlanması gerektiğinin altını çizmektedir. İtalya'daki beş ekomüze üzerinde yaptığı alan araştırmasında Corsane v.d (2007:103-107), bu ekomüzelerin, sürdürülebilir gelişme ve sürdürülebilir turizm ilkelerine uygunluk açısından oldukça iyi uygulamalar olduklarını göstermektedir.

2.6 Ekomüze ve Sürdürülebilir Destinasyon

Ekomüzelerin sürdürülebilir turizm için taşıdığı anlam ve uygulama kolaylığı sağlayan uyumlu yapısı, destinasyon açısından da benzer nitelikler taşımaktadır. Ekomüzeler sürdürülebilirlik ilkelerinin hayata geçirilebileceği birer mikro model olabilecek uygulama alanları olarak değerlendirilebilir. Her ekomüze, bu açıdan bakıldığında bir sürdürülebilir turizm destinasyonudur. Sürdürülebilir turizm destinasyonunun ilkeleri ekomüzelerin ilkeleriyle paralellik taşımaktadır. Yerel halkın ekonomik, sosyal gelişme hedefi, yerel kimliğin korunması ve geleceğe taşınması; yerelliğin doğal, kültürel, tarihi ve toplumsal kaynaklarının, rezervlerinin korunması ve geliştirilmesi ekomüzeyle sürdürülebilir destinasyonun iç içe geçen, örtüşen temel ilkelerinden bazılarıdır. Bu ilkesel benzerlik amaçsal olarak da ekomüzeyle sürdürülebilir destinasyonu ortaklaştırmaktadır.

Ekomüzelerin, turizm destinasyonu olarak değerlendirilmesinden endişe duyan; ekomüzelerin turizmle ilişkisini sorgulayan bazı yazarlarda bulunmaktadır (Maggi, Zatti 1999 ; Maggi, Falletti 2000 ; Galla 2005 ; Varine 2006; Corsane 2005). Bu endişelerin, ekomüzelerin birer destinasyon olarak turistik gelişimiyle, korunması gerekli çekicilikleri arasındaki ekonomik ve endüstriyel temelli bir çatışmadan kaynaklandığı belirtilmektedir (Galla 2005:103 ; Maggi, Zatti 1999:8-10 ; Corsane 2006:58 ; Maggi, Falletti 2000:29). Herhangi bir yerelliğin koruma altına alınması gereken önemdeki doğal, kültürel ve tarihi değerleri aynı zamanda turistik çekim unsurları olarak turist açısından cazibe taşıyan, kullanılan ya da tüketilen değerlerdir. Özellikle yerel halkın ekonomik ve bölgenin gelişimi açısından değerlendirildiğinde ekomüzeyle turizm ilişkisi karşılıklı çıkar çatışması

potansiyeli taşımaktadır. Davis (2008:411) ekomüzelerde düşük yoğunluklu turizmin yerel halka ve ekomüzenin koruma altına aldığı değerlerine zarar vermediğini, hatta yerel halkın gurur duymasını sağlayacak katkılar sağladığını düşünmektedir. Bu çatışmayı azaltacak, turist kolonizasyonu tehlikesini (Maggi; Falletti 2000:29) ve sorunlu alan potansiyelini ortadan kaldıracak çözüm, ekomüzelerin turizmle ilişkisinde kesinlikle sürdürülebilir turizm ilkelerinin ve destinasyon yönetiminin uygulanmasıdır.

Ekomüze bölgelerinde yaşayan yerel nüfusun gelişmesini gerçekleştirebilmek için turizm faaliyetleriyle diğer bileşenler arasında uyumlu bir işbirliği ve denge sağlanmalıdır (Maggi ve Falletti 2000:38). Sürdürülebilir turizm, düşük düzeyli ama uzun vadeli bir gelişme içinde, destinasyonun tüm mirasının korunmasını ekonomik ve toplumsal çıkar çatışmalarının önlenmesini sağlayabilir (Davis 2007:199). Ekomüzelerin turizm amaçlı kullanımlarında ilkeler ve amaç açısından sürdürülebilirliğin sağlanması, kaynak değerlerin korunması ve kullanılması konusunda sigorta işlevi görebilir. Bunun için destinasyonlarda, sadece turistik büyüme ya da ekonomik kalkınma odaklı değil, sürdürülebilir turizm gelişimiyle ekomüzenin ilkeleri arasında dengenin sağlandığı bir politika izlenmelidir. Bunun bir örneği olarak İtalya'da 1998 yılı itibarıyla toplam 15 ekomüze varken 2006 yılı sonu itibarıyla sadece Piomonte bölgesinde 50 ekomüzenin olduğunu belirten Davis (2007:200-201), bu gelişmeyi sürdürülebilir turizm uygulamalarının ekomüze temelinde hayata geçirilme kolaylığı ve olanaklılığına bağlamaktadır. Benzer biçimde Japonya'da 1990'lardan itibaren hızlı bir ekomüzeleşme yaşandığını belirten Ohara (1998:26-27) bu gelişmenin nedeninin, ekomüzelerin doğal çevrenin korunması ve yerel toplumun sürdürülebilir gelişiminin sağlaması konusundaki somut başarılı performansında yattığını söylemektedir. İtalya'daki beş ekomüze üzerinde araştırma yapan Corsane vd. (2007:103-107), bu ekomüzelerin, ekomüze ve sürdürülebilir turizmin kavramsal ilkelerine yüksek oranda bağlı olduğunu; turistik hareketlerin çoğunlukla kültür turizmi faaliyetleri olarak gerçekleştiğini ve turizmin ekomüze bölgesindeki yerel halka olumlu ekonomik katkılar sağladığını gözlemlemiştir. Davis (2009:61) ekomüzelerde, ziyaretçilerin yerel halkla diyalogunun yüksek seviyelerde olduğunu; turistin yerel toplulukları, onların kültürünü, doğasını ve yaşam biçimini daha iyi anladığını belirtmektedir.

Ekomüzelerdeki *kültürel turizm* gibi sürdürülebilir turizm yaklaşımına uygun turizm faaliyetleri, özellikle bölgede yaşayan yerel toplulukların refah düzeyini arttıran olumlu bir

katkı sağlamaktadır. Ekomüze alanlarındaki yerel halkın mutfak, yemek kültürü, giyim tarzı, üretim biçimi vb. gibi geleneksel değerleri, turistik talep ve ilgi sayesinde bir taraftan sürdürülebilirliğini sağlarken diğer taraftan ekonomik olarak bölgenin gelişmesine de aracılık etmektedir. Aynı zamanda yerel halkın sergilediği ürünler, geleneksel dans-müzik gösterileri, festivaller, giyim tarzı, kıyafetleri, onları kendi kimliğinden ve faaliyetlerinden gururlanmasını sağlayarak motive etmektedir. (Davis 2009: 61). Bu uygulamaların, ekomüzelerin sürdürülebilirlik yaklaşımına paralel destinasyon özelliği taşıdığı; ekomüze odaklı destinasyon yönetiminin sürdürülebilirliği sağlayan önemli bir işleve sahip olduğu görülmektedir.

2.7. Ekomüzeleşme Süreci ve Ekomüze Uygulamaları

Ekomüze uygulaması açık hava müzesi, bölgesel müze, toplum müzesi, tema park gibi uygulamaların paralelinde değerlendirilmektedir. İlk olarak 1891 yılında İsveç'in Skansen bölgesinde açılan ve İskandinavya'nın kırsal, geleneksel hayatını tanıtmayı amaçlayan bu açık hava müzesi, ekomüze uygulamalarının da ilk ve en önemli esin kaynağıdır (Pressenda ve Struani 2004:2). Artur Hazelius adlı girişimcinin büyük bir coğrafi alanda eski evleri, tarihi yapıları restore ederek, geleneksel İskandinav kırsal yaşamını, üretim tarzını ve bitkisel hayvansal ürünlerini, etnoğrafik ve otantik materyallerle süsleyerek oluşturduğu ortam, turistlere sürekli hizmet veren bir açık hava müzesi olarak müzecilik tarihinde önemli bir etki yaratmıştır (Maggi; Falletti 2000:16). Ekomüze, uygulama örneklerinde, açık hava müzeleri ve toplumsal müzelerden etkilenirken aynı zamanda onları da geliştirmiş ve örneğin tema parkların, açık hava parklarının ortaya çıkmasında, gelişmesinde etkili olmuştur. Bununla birlikte tek bir ekomüze modelinden ya da uygulamasından söz etmek neredeyse imkânsızdır. Ekomüze konsepti, zaman içinde ortaya çıkan farklı uygulama pratiklerine bağlı olarak yeniden formüle edilmiş ve değişikliklere uğramıştır. Sadece Fransa'da bile en az üç farklı ekomüze uygulaması vardır (Hubert 1985:186-190).

1971–72 yıllarındaki ekomüze kavramının vücut bulduğu ICOM toplantıları ve aynı yıllardaki Fransa'daki ilk uygulama olan Creusot-Montceau Ekomüzesi bu alandaki öncül gelişmelerdir. Avrupa ve Amerika'daki sanayi müzeleri, Meksika'daki okul ve yerel toplum müzeleri, Quebec, Kanada Brezilya, Japonya ve Çin'deki ekomüzeler daha sonra göze çarpan gelişmeler olmuştur. Bugün ekomüze hareketi sadece Fransa'da değil yeni

ve yaratıcı fikirleri ve pratikleri de kendisine eklemleyerek İtalya, İspanya, Hindistan, Çin ve Japonya gibi ülkelerde önemli gelişmeler kaydetmiştir (Varine 2005:55).

1970–75 yıllarında Fransa'nın kırsal bölgelerinden olan Le Creusot-Montceau'da ve Landes Milli Park alanı içinde açılan, yerel toplulukların kendini ifade ettiği yeni tip açık hava müzeleri daha sonra ekomüze olarak anılmaya başladı ve ilk ekomüzeler olarak kayıt altına alındı (Varine 2005: 54; Maggi 2001:19). 1975 yılında ekomüzeye dönüştürülmüş olan Grande Lande, bir milli park alanının içinde olması ve doğal çevre unsurları sebebiyle daha çok İskandinav açık hava parkı ve Amerikan açık park modeline benzetilmiştir. Ancak 1973'de ekomüzeleşen Le Creusot-Montceau, yerel halkın girişimlerinin ön planda olduğu, yerel kimlik, kültür ve çevre odaklı bir ekomüze olarak orijinal ve yeni bir modeli ifade etmiştir (Maggi; Falletti 2000:19). Yerel toplumun, doğal çevre ve geleneksel değerlerini içeren bu örnek, ekomüze uygulamalarının geleceği konusunda ilk ipuçlarını vermiştir.

1980'lerden itibaren çağdaş ekomüzelerin ortaya çıktığını belirten Maggi ve Falletti (2000:20), bu evrede ekomüzeciliğin bir taraftan yerel ve bölgesel yönetimlerin özellikle belediyelerin dikkatini çekmeye başladığını, diğer taraftan da ekomüzelerin turistik potansiyeli ve turizm gelişimiyle yerel gelişme arasındaki bağların keşfedilmeye başladığını belirtmektedir. 1980'lerin sonuna doğru tarihi alanların ve şato, kale vb. binaların kullanılarak tarihsel olayların ya da sürecin anlatıldığı, canlandırıldığı ya da çeşitli objelerle tanıtıldığı tarihi yönü ağır basan ekomüzeler ortaya çıkmıştır. Fransa'da *Ecomusée du Pays de Rennes*, *The Rural Museum of Usson en Forez*, *Ecomusée Puy de Fou*; İtalya'da *The Museum of Peasant History in San Martino di Bentivoglio* gibi ekomüzeler bunun örnekleridir.

Le Creusot, Rio Grande de Sul, Quebec ve dünyanın farklı bölgelerindeki birçok ekomüze projesinin içinde yer almış ya da gözlemlemiş olan Varine, ekomüzelerin yerel halka iki önemli somut katkı sağladığını gözlemlemektedir (Varine, 2006:1-2): Ekomüzeler, yerel halkın doğal ve çevresel kaynakların korunmasını ve kullanımının dengeli olmasını; yerel toplumun kültürel mirası, kimliği ve yaratıcılığının korunup, zenginleştirilmesi ve gelecek kuşaklara iletilmesini sağlamıştır. Ekomüzeler gelişme düzeyi ve içerdiği temel unsurlar açısından üç ayrı kategoride sınıflandırılmaktadır:

İşleyen-yaşayan ekomüzeler, *Oluşma-yapım* aşamasındaki ekomüzeler ve nesli tükenmekte olan değerlerin bulunduğu, *koruma altına alınmış*, ekomüzeler.*

Bir başka sınıflandırma Maggi ve Zatti (1999:9) tarafından mevcut ekomüze uygulamalarının adapte edilen uyarlanmış ekomüzeler ya da retorik ekomüzelerle evrimsel ekomüzeler adı altında yapılmıştır. Uyarlama ekomüzeler, yerel kimliği öne çıkarmaktan ziyade bölgenin ya da yerel merkez olarak fiziki alanın öne çıkarılmasını; bölgenin farkındalığını ve görünürlüğünü artırmayı amaçlayan bir girişim olarak tanımlanmıştır. Bu model ekomüzelerde yerel kaynakların, özellikle de insan unsurunun yeterince önemsenmediğini ve başarılı sunulmadığını; temel olanın bölgenin pazarlanması olduğu belirtilmektedir. Bu tip ekomüzelerin retorik olarak nitelendirilmesinin bir sebebi de bazı ekomüzelerin, ekomüze alanı olan bölgesinde, tarihsel, kültürel kökleriyle birlikte yaşayan ve onu temsil eden bir halkın olmamasıdır. Fransa'daki *Puy de Fou* örneğinde tarihsel geçmişi yansıtan kültürel varlıklara ve tarihi eserlere sahip ancak yaşamın olmadığı “özen yeri” gibi alanlarda oluşturulan bu tip ekomüzeler, daha çok bir simülasyon, kurgu ve gösteri üzerine kuruludur. İkinci tip ekomüzeler ise yerel kimliği ve tarihsel-kültürel mirası daha çok vurgulayan, özellikle insan unsuru üzerine bina edilmiş; yerel bölgenin yaşayan ve geçmişiyle bağı olan ekomüzelerdir. Maggi ve Zatti (1999:9) ekomüze uygulamalarını, *Uyarlama Modeli* ve *Proje (Evrimsel) Modeli* adı altında sınıflandırarak Tablo 2.4'de karşılaştırmıştır.

Tablo 2.4: Ekomüze Uygulamalarının Karşılaştırılması

Uyarlama Ekomüzeler	Proje (Evrimsel) Ekomüzeler
Temel hedef ekomüze oluşturmak	Temel hedef yerel bölgeyi geliştirmek
Yerel bölge ekomüze tarafından şekillendirilir	Yerel bölge ekomüzeyi şekillendirir
Bir yer olarak ekomüze	Bir süreç olarak ekomüze
Statik ekomüze	Dinamik ekomüze

*Bknz.<http://www.osservatorioecomusei.net/start.php?PHPSESSID=9bcea73f21e247494849c16d849510ab&stat=&ris=h&mf=ECOMUSEI>.

Yerel toplum fayda sağlanır	Yerel toplum kendi faydasını yaratır
Nesneler topluluğu olarak ekomüze	Çalışma planı olarak ekomüze
Yerel mirastan beslenen ekomüze	Yerel bölgeyi dönüştüren ve güçlendiren ekomüze
Bir son (amaç) olarak ekomüze	Bir araç olarak ekomüze
Kısa vadeli turizmi geliştiren ekomüze	Uzun vadede yerel kimliği geliştiren ekomüze
Pasif koruma	Aktif koruma

Kaynak: M. Maggi; F. Zatti (1999). The future of the ecomuseum p.9. www.osservatorio.ecomusei.net.

Dünyadaki mevcut tüm ekomüze örneklerini yukarıdaki tabloda yapılan değerlendirmeler üzerinden sınıflandırmak ve birebir bu kategorilere sokmak pek mümkün olmasa da genel özellikler itibarıyla bu sınıflandırmanın işlevsel olacağı söylenebilir. Dünyadaki mevcut ekomüzelerin yaygın olarak kültürel ve tarihi mirası üzerinde yaşadığı coğrafi alanda yani doğada taşıyan yerel toplumların kimlikleri üzerinden *canlı* ve tarihsel-kültürel-toplumsal mirası objeler üzerinden yansıtabilen *kurgu* ekomüzeler olduğu görülmektedir. Davis (1999: 229-236) aşağıda sıralanan unsurların çoğu ekomüze uygulamasında rastlanan ortak özellikler olduğunu belirtmektedir:

- Geleneksel ya da mevcut sınırlarının (köy, kasaba, ilçe vb. gibi) dışında tanımlanmış bir coğrafi alanın kabul edilmesi,
- Yerelliğin keşfedilmesine ve korunmasına dayalı politikaların temel alınması,
- Geleneksel mülkiyet biçiminin terk edilerek yerelliğin korunması ve geliştirilmesi, amacıyla işbirliğine dayalı ortaklıkların geliştirilmesi,
- Yerel toplulukların güçlenmesi, yerli insanların ekomüzelerde kültürel kimliklerini yansıtan yaratıcı faaliyetleri ve girişimleri,
- Elde edilen, otaya çıkarılan bilgi ve belgelerin farklı disiplinlerce ve bütünsel olarak değerlendirilmesi.

Ekomüzelerin oluşturulması sürecinde çoğunlukla yerel halk, sivil toplum örgütleri ve yerel-bölgesel yönetimlerin girişimleri ön plana çıkmaktadır. Ulusal düzeydeki yönetim organlarının bu sürece, ulusal müze örgütleri ya da kültür-turizm-çevre gibi çeşitli bakanlıkları aracılığıyla ve ekomüze girişim ve uygulama taleplerini resmileştirerek dahil olduğu görülmektedir. Ekomüzelerle ilgili ulusal düzeyde ve resmi kurum olarak örgütlenmiş bir organizasyon sadece Fransa'da bulunmaktadır. Ulusal Müzeler Müdürlüğü'ne bağlı Fransa Ekomüze Federasyonu (Fédération des écomusées et des musées de société-FEMS) Fransa'daki ekomüzelerin bağlı olduğu bir üst yönetsel organizasyon olarak 1989 yılında kurulmuştur (<http://fems.asso.fr/index2.html>). Bu gelişme klasik müzecilik ve resmi müze yönetim organları açısından bir ilki teşkil etmiştir. Bunun dışında İtalya merkezli *Outlook On Ecomuseum* yeni müzecilik ve ekomüze odaklı bir uluslararası bağımsız organizasyon olarak 2003 yılında çeşitli ekomüzeler, enstitüler ve uluslararası örgütlerin işbirliğiyle kurulmuştur. Genelde yeni müzeciliğin özeldense ekomüzeciliğin geliştirilmesi için çalışan organizasyon, aynı zamanda ekomüzelerle ilgili Avrupa düzeyinde en geniş ağa ve bilgi kaynağına sahip kurumlarından birisidir (<http://www.osservatorioecomusei.net>). İtalya'da ayrıca Piemonte eyaleti bölgesel yönetimine bağlı olarak, kırsal bölgelerin ekonomik olarak güçlendirilmesi misyonuyla çalışan *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü* (Istituto di Ricerche Economico Sociali del Piemonte IRES) de bölgedeki ekomüzelerin gelişmesine en büyük katkıyı sağlayan oldukça işlevsel bir organizasyondur (Corsane vd. 2007:103). Ekomüzeleşme sürecine; ekomüzelerin araştırma, geliştirme, yönetme ve finansal faaliyetlerine destek olan enstitü, ekomüzelerin turizm faaliyetlerini de kontrol etmekte ve yönlendirmektedir (Corsane vd. 2007:103). Birleşmiş Milletlere bağlı Uluslararası Müzeler Birliği (ICOM) çatısı altında faaliyet yürüten *Uluslararası Yeni Müzecilik Hareketi Organizasyonu* (Mouvement International New Museum Organization-MINOM) da yeni müzecilik ve ekomüzeler konusunda çalışma yürüten bir birimdir. Ancak müzeler gibi ekomüzelerin direkt bağlı olacağı resmi bir uluslararası örgüt statüsünden ziyade bir destek, araştırma-geliştirme kurumu niteliğindedir.

Ekomüzeler, yerel ve bölgesel yönetim birimleriyle (eyalet, bölge, kent, ilçe, kasaba, köy vb.) daha aktif ve işlevsel bir ilişki yürütmektedir. Bunun nedeni hem ekomüzeleşme süreci içinde hem de mali ve kurumsal sürdürülebilirlik sürecinde yerel yönetim organlarının önemli bir rolü olmasıdır. Birçok faal ekomüze uygulaması, ulusal düzeydeki müze örgütleri ya da ilgili bakanlıklarla bağlantılı olmasına rağmen, ekomüzenin

konseptine de uygun olarak, özellikle idari ve mali anlamda onlardan özerk ve daha çok yerel-bölgesel dinamiklerin yönetimi ve kontrolüne daha açık oldukları görülmektedir. Ekomüzelerin ulusal düzeydeki bakanlık gibi herhangi bir örgütsel mekanizmaya bağının zayıf olması ya da tek bir bakanlığın idaresi altında olmaması (Varine 2005) ekomüzelerin kültür, turizm, çevre, tarım, ekonomi gibi farklı disiplinler ve uygulama alanlarını içeren farklı konseptte sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Ekomüzelerin hem turizm, hem kültür, hem tarım, hem çevre hem de tarım gibi farklı örgütsel organizasyonlara bağlı bakanlıkların faaliyet alanına girmesi, onların daha çok bölgesel, yerel düzeydeki yönetsel birimlerle işbirliğini rasyonel kılmaktadır. Bu konuda önemli bir örnek olarak, İtalya'nın yedi ayrı bölgesindeki ekomüzelerin, yasal düzenlemeye sahip olması ve bölgesel yönetimlerin bölgesel kanunlarına uygun onayıyla kurumlaşmaları (Maggi; Zatti 1999) verilebilir. İtalya'nın 21 bölgesinin 7'sinde ekomüzelerin kuruluşu, faaliyeti ve yönetimleri yasayla düzenlenmiştir (Maggi ve Zatti 1999:12).

Belirli bir bölgede ekomüze kurma sürecinin yerel halk, yerel yönetim birimleri ve gönüllü sivil toplum örgütleri tarafından ya herhangi birinin ya da hepsinin katılımıyla başlatılması ve sürecin ortaklaşa yürütülmesi önemlidir. Varine (1996) ve Maggi (2001) ekomüzeleşme sürecinde yerel dinamiklerin ve özellikle yerel toplumun, gönüllü sivil toplum örgütleri aracılığıyla ya da bağımsız olarak girişimde bulunmasının, ekomüze kurma konusunda istekli olmalarının belirleyici olduğunu ifade etmektedir. Ekomüzelerin sürdürülebilirlik ve paralel olarak ekomüze ilkelerine uygun olarak yönetilmesi, kurumsallaşması ve geliştirilmesi spesifik ekomüze yönetim birimlerini zorunlu kılar. Ekomüze yönetiminin, yerel dinamiklerin demokratik ve katılımcı esaslara uygun olarak sürece ve yönetsel birime dahil olduğu ortak kurul ya da konsey şeklinde örgütlenmesi idealize edilmektedir (Corsane vd. 2005; Varine 1996; Maggi 2001).

1992 yılında Birleşmiş Milletlerin Rio zirvesi sırasında ekomüze konulu ülkesel düzeyde ilk uluslararası toplantı da düzenlenmiştir. İkinci uluslararası toplantı 2000 yılında Brezilya'da Matadouro Ekomüzesi'nde yapılmıştır. 2000 yılından sonra uluslararası düzeyde ekomüze odaklı örgütlenmelerin ve birliklerin yoğunlaştığı; ekomüzeler arasındaki işbirliklerinin de arttığı gözlemlenmiştir (Maggi; Falletti 2000:8). 2009 yılında Birleşmiş Milletlerin Kopenhag'daki zirvesinde ekomüze konulu uluslararası düzeyde ikinci konferans düzenlenmiş ve ekomüzelerin Gündem 21 belgesindeki hedeflere bağlı

olarak çalışmalar yapması konusunda kararlar alınmıştır (<http://www.interactions-online.com/>).

Fransız müzebilimcilerin, bu alandaki öncü konumları ve gayretleri, ekomüze uygulamalarının da genellikle Fransa'da başlayıp büyümesine neden olmuştur. Fransız ekomüzeciliğinin öncülüğünü yapan Varine ve Riviere, aynı zamanda Avrupa ve Avrupa dışındaki çeşitli ülkelerdeki uygulamaların önemli motivasyon ve başvuru kaynağı olmuşlardır. Bugün özellikle Avrupa ülkelerinde yoğunlaşan ekomüzeler, hareketin kat ettiği gelişmeyi göstermek açısından önemlidir. Tablo 2'de tüm dünyada, ülkeler bazındaki ekomüze sayıları verilmiştir.

Tablo2.5: Dünyadaki Ekomüze Sayıları (2009)

Avrupa	Ekomüze Sayısı
Fransa	87
İtalya	86
İspanya	41
Polonya	22
Portekiz	13
İsveç	12
İsviçre	4
Danimarka	4
Çek Cumhuriyeti	4
Belçika	4
İngiltere	3
Almanya	2
Yunanistan	2
Finlandiya	1

Slovakya	1
Hollanda	1
Avrupa Dışı (64)	(287)
Brezilya	16
Kanada	13
Çin	10
Japonya	9
Kostarika	4
Arjantin	4
Avustralya	2
Vietnam	2
Amerika B.D.	1
Meksika	1
Senegal	1
Hindistan	1
Kaynak: http://www.osservatorioecomusei.net/	

Tüm Dünyada 351 ekomüzenin olduğu ve bunun 287 tanesinin Avrupa sınırları içerisinde, geri kalan 64 tanesinin ise Avrupa dışındaki dünya ülkelerinde olduğu görülmektedir. Avrupa'daki toplam ekomüzelerin yarısından fazlası Fransa ve İtalya'dadır. Fransa, İtalya, ve İspanya Akdeniz ülkeleri olmaları bağlamında coğrafi benzerliklerinin yanında aynı zamanda ekomüze uygulamalarının en çok olduğu ilk üç ülkedir. Fransa'da 87 Ekomüzenin üyesi olduğu bir federasyon örgütlenmesi de bulunmaktadır (<http://fems.asso.fr/>). Avrupa'da Finlandiya, Hollanda, Yunanistan ve Slovakya'da ekomüzeciliğin yeni yeni gelişmeye başladığı görülmektedir. Ayrıca dünyanın diğer

bölgelerine baktığımızda ekomüzeciliğin özellikle Güney Amerika ülkelerinde bir ivme yakaladığı gözlenmektedir.

2.7.1 Fransa

Ecomusee Departementel Vendee (Puy du Fou) ; Fransa hükümeti ve bölgesel yönetimin finansal desteğiyle satın alınan eski bir Fransız şatosu (Puy du Fou) ve onu çevreleyen 30 hektarlık alanda 1986 yılında kurulmuştur. Şato orijinal mimarisine uygun biçimde restore edilmiş ve dönemin yaşamını temsil eden eşyalarla dekore edilmiştir. Ekomüzenin oluşum sürecinde Fransız ekomüzeci Riviere’de aktif rol almıştır. Şatonun da içinde bulunduğu köy, 13.yüzyılda kurulmuş olup geleneksel mimariyi ve kültürel kimliği taşımaktadır. Ekomüzeyi son 20 yılda 5 milyona yakın kişi ziyaret etmiştir. Şatoda belli ay ve tarihlerde şövalye, aktör ve oyuncularından oluşan 850 kişinin yer aldığı çeşitli gösteriler, fantastik şovlar düzenlenmektedir. Bu yanıyla ziyaretçilere, 18-19.yüzyıl Fransa’sını aktaran bir temaparkı andıran görsel bir şölen sunulmaktadır. Ayrıca köyde yer alan geleneksel imalathanelerde eski üretim biçimleri, el sanatları sergilenmekte ve buralarda ziyaretçiler alışveriş yapabilmektedir. Yılda ortalama altı yüzbin ziyaretçisi olan ekomüzenin giriş için ve şatodaki gösteriler için ayrı ayrı ücretlendirmeler yapılmaktadır. Ekomüzedede otel, restaurant ve mağazalara ilaveten müzik ve halk dansları toplulukları da hizmet vermektedir. İmalathaneler ve restoranların işletmesi öncelikle yerel halka verilmiş ayrıca ekomüzenin kural ve ilkelerine uymak kaydıyla dışarıdan kişilere de da kiralanmıştır (Maggi; Falletti 2000:54-59).

Fotoğraf 1 : Puy du Fou-Fransa

Ecomusee Alsace; Fransa'nın Alsace bölgesinde, ünlü *Şarap Yolu* ile Ren nehri arasındaki bölgede 20 hektarlık bir alanda 70 konuttan oluşan bir "ekomüze" yaratılmıştır. Ekomüze haline getirilen bölge Alsace'm en eski köyüdür. 1980'de burada başlayan çalışmalarla esas yerlerinde yıkılmaya yüz tutmuş eski çiftlikler, önemli kırsal yapılar ve evler tonlarca ağırlığındaki malzemesiyle buraya taşınmış, monte edilmişlerdir. Eski nesillerin günlük yaşamları, el sanatları (1500'lü yıllardan beri yapılan) ve eski bayramlar canlandırılmıştır. 2002 yılında *Fransa Müzeleri* yönetimi tarafından resmi olarak ekomüze sınıfına alınmıştır. Geleneksel mimarideki on Alsace evi konaklamaya açılmış, dört farklı türde restoran hizmet vermektedir. Ekomüzede yıl altıya bölünerek, her iki ayın özelliklerine göre etkinlikler düzenlenmektedir. Yıllık ortalama dört yüzbin ziyaretçisi olan Ekomüzede Mart-Nisan aylarında gelen ziyaretçiler için yirminci yüzyılın başlarına ait tekniklerle tarımsal işler sergilenmekte ve aslına uygun etkinliklerle Paskalya da kutlanmaktadır. Ekomüze mali açıdan sürdürülebilirdir. Ekomüzenin gelir kaynaklarını, giriş ücreti, mağaza alışverişlerinde elde edilen gelirler, yiyecek-içecek satışları, yerel ve bölgesel yönetimden aktarılan paylar, bölgesel turizm idaresi fonları, Avrupa Birliği fonları ve sponsorlardan elde edilen gelirler oluşturmaktadır (<http://www.ecomusee-alsace.com>).

Fotoğraf 2: Ecomusee Alsace-Fransa

Ecomusee du Pays Rennes; 1987 yılında halkın girişimleriyle oluşturulmuş, 2002 yılında resmi olarak tanınmış bir ekomüzedir. Kuruluş sürecinde bilim adamları, akademisyenler, yerel halk ve gönüllü kuruluşlar bir araya gelmiş ve çeşitli komiteler kurarak yönetim sürecini planlamışlardır. Akademisyenler, bilim adamları ve gönüllüler yerel halkı sürece dahil etmek, katılımını teşvik etmek ve harekete geçirmek için çalışmışlardır. Yerel halkla sözlü tarih çalışması yapılmış ve böylelikle kültürel özellikler, değerler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. En eski ailelerden bölgede yaşayan halkın tarihi hakkında bilgiler toplanarak toplumsal hafıza oluşturulmuştur. On beşinci yüzyıldan

itibaren uygulanan tarımsal üretim yöntemleri ve deneyimler gün ışığına çıkarılmış ve kayıt altına alınmıştır. Yirmi hektarlık bir alanı kapsayan ekomüzedede bitki ve hayvan çeşitliliği korunmaktadır ve örneğin elma gibi bazı meyve türleri özellikle genetiği bozulmadan ve tamamen geleneksel yöntemlerle üretilmeye devam edilmektedir. Yerel kimlik, tarımsal üretim yöntemleri, ürünler ve hayvan popülasyonu ekomüzenin temel çekim unsurlarıdır. Çeşitli festivaller, şenlikler, konser ve aktivitelere ev sahipliği yapmaktadır. 1995 yılında ekomüze yönetiminin yaptığı bir ankete göre ziyaretçilerinin % 25'i öğrencilerden; %75'i 25-49 yaş arası yetişkinlerden oluşmaktadır (Maggi; Falletti 2000:54-59).

Fotoğraf 3: Ecomusee du Pays Rennes-Fransa

2.7.2 İtalya

Ecomuseum della Montagna Pistoiese: 1989 yılında ekomüze haline getirilen 420 km²'lik nehir, dağ ve ormanlık bir alanın çevrelediği bir bölge. Ekomüzedede 15 bine yakın yerli nüfus, hala kendi kültürel formları ve geleneksel yaşamın üretim biçimleri ve ürünlerinin toplumsal düzeni içinde yaşıyor. Ekomüzedede ziyaretçilerin ilgisini en çok hala 18.yüzyıldaki yöntemlerle yapılan dondurma ve dondurma imalathaneleri çekiyor. Halkın yaşadığı ağaçtan evler ve geleneksel taş mimari, demirci, marangoz gibi zanaat; resim, müzik gibi güzel sanat atölyeleri diğer ilgi çekici unsurlar. Ekomüze, kasabanın bağlı olduğu bölgesel yönetim, yerel yönetim, halkın katılımı sivil toplum örgütleri ve Avrupa Birliğinden alınan destekle kurulmuş. Ekomüzenin gelirleri giriş için alınan ücret, işletmelerin ve geleneksel ürünlerin satışlarından ve kiraya verilen mağazalardan elde ediliyor. Ekomüze, yerel halk, belediye ve bazı sivil toplum örgütü gönüllülerinin oluşturduğu bir vakıf tarafından yönetiliyor. Ekomüzedede eğitimler, kurslar, çeşitli amaçta

toplantı, organizasyon ve aktiviteler gerçekleştirilebiliyor. Ayrıca trekking, nehir sporları, dağcılık vb. gibi ekoturizm anlayışına uygun turistik aktivitelere olanak sağlıyor. Ekomüze genel olarak okullar ve seyahat acentalarıyla çalışıyor (Maggi; Falletti 2000:42-54).

Fotoğraf 4:Ecomuseum della Montagna Pistoiese-İtalya

The Ecomuseum of Prali: Dağlık Val Germanasca bölgesindeki vadide yer alan iki köyün çevrelediği coğrafi sınırlar içinde 18.yüzyıl geleneksel yaşamının izlerini taşıyan bir ekomüze. Köylülerin ortak girişimiyle kurulan ekomüze, yine köylülerin oluşturduğu bir komite tarafından yönetilmekte. Geçmişte kullanılmış bir maden ocağı, 18. - 19. yüzyılın çalışma koşullarını ve kullanılan yöntemlerini yansıtmakta. Maden ocağı bir yeraltı tüneli olarak içindeki 2km'lik tren hattı ve çeşitli simülasyonlarla ziyaretçilerine heyecanlı bir deneyim sunuyor. Ekomüze içinde geleneksel zanaat üretimi ve ürünleri, el sanatları ve kültürel mirası tanıtan eserlerin yer aldığı bir kapalı müze var. Bunun dışında ziyaretçilere dağ-doğa yürüyüşleri ve çeşitli aktivite imkanları sunuluyor. Halkın kültürel özelliklerini, alışkanlık ve geleneklerini yansıtan çeşitli festival ve törenler de yine ekomüzenin aktiviteleri arasında yer alıyor. Geleneksel mimarinin, yerleşim düzeninin ve doğal kaynakların korunduğu ekomüze bölgesi içinde kütüphane, restoran, turistler için konaklama imkanı veren bir tesis bulunuyor. Ekomüzenin ziyaretçilerinin %50'si okullardan, geri kalanı bağımsız ve turlarla gelen turistlerden oluşuyor. Ekomüzenin geliri ziyaretçilerinden giriş için alınan bilet ücreti, restoran ve konaklama gelirleriyle geleneksel ürün marketlerinin satış gelirlerinden oluşuyor (Maggi, Falletti; 2000:42-54).

Fotoğraf 5: The Ecomuseum of Prali-Val Germanasca-İtalya

Ecomuseo dei Terrazzamenti e della Vite; Bu teraslı üzüm bağları ve geleneksel tarımcılık özellikleriyle öne çıkmış bir ekomüzedir. Piomente bölgesi sınırları içindeki ekomüze Cortemilia ilçesi yakınlarında, Piedmont ve Liguria arasındaki sınırına yakındır. Resmi olarak 1996 yılında kurulan ancak 1999 yılında aktif hale gelen ekomüzede çeşitli İtalyan gönüllü girişimlerinin ve Piemonte Eyaletine bağlı Ekonomik Sosyal Araştırmalar Merkezi'nin (IRES) çabaları etkin olmuştur. Projenin amacı doğal güzelliklerin, bağların ve geleneksel bağcılığın korunması ve tanıtılması, böylelikle yerel toplumun gelişiminin desteklenmesidir. Bölgede popüler olan teraslı bağların karakteristik peyzaj özelliklerinin korunması, eski bağların yeniden canlandırılması ve üzüm yetiştiriciliğinin geliştirilerek yerel ekonominin canlandırılmasına çalışılmaktadır. Bununla birlikte bölgede yaşayan yerel halkın kültürel kimliğinin, sosyo-kültürel özelliklerinin ortaya çıkarılması, tanıtılması ve geleceğe taşınması yönünde kültürel çalışmalar da yürütülmektedir. Ekomüze projesi kapsamında bölgedeki eski yapılar restore edilmiş, yerel kimliği tanıtan etnoğrafik özellikte kapalı bir müze ve geleneksel tarımı tanıtan açık hava müzesi açılmış; teraslı bağlar, ziyaretçilerin zarar vermeden gezmelerine olanak sağlayacak biçimde düzenlenmiş ve ziyarete açılmıştır. Bu faaliyetlerin çoğu yerel halk ve gönüllüler tarafından gerçekleştirilmiştir. Ekomüzenin ziyaretçilerini çoğunlukla turlarla gelen okul öğrencileri, çeşitli toplantı-eğitim amaçlı organizasyonlar için gelenler ve bölgenin eski sakinleri oluşturmaktadır (Pressenda; Sturani 2004:9-11; <http://www.ecomuseodeiterrazzamenti.it/>).

Fotoğraf 6: Ecomuseo dei Terrazzamenti-Piemonte Region

2.7.3 İsveç

Kristianstads Vattenrike Ecomuseum; İsveç'in güneyinde Helgean ırmağının çevrelediği bir bölgede kurulu olan ekomüze, sıra dışı bir tarihsel miras, doğal güzellikler ve birçok nadir bitki ve hayvan çeşitliliğine sahiptir. 1989 yılında Kristianstads yerel yönetimi tarafından bölgenin ekosistemi ve kültürel mirasını korumak amacıyla kurulmuştur. Ekomüzenin doğası, göl, göletler, nehir ve ormanlarla kaplı ve yer altı suları açısından en büyük rezerve sahiptir. Ayrıca 35 çeşit ender rastlanan nehir balığı ve 225 özel kuş çeşidiyle onbeş yirmi bin civarında vahşi hayvan yaşamaktadır. Ziyaretçiler nehirle ilgili çeşitli sporlar ve lisanslı balık tutma aktivitesi yapabilmektedir. Ekomüze sadece belediye tarafından değil, çevreci dernekler, çiftçiler, yerel halk ve turistik işletmelerin sahiplerince ortaklaşa yönetilmektedir. Doğa temalı çeşitli eğitimler ve okullar için organizasyonlar düzenlenmektedir. Her haftasonu bölgesel ve ulusal sanatçıların katıldığı çeşitli aktiviteler düzenlendiği ekomüzede, yıllık ziyaretçi sayısı ortalama 150 bindir ve bunların %50'si Kristianstads bölgesinin dışından gelmektedir (<http://www.skane.com>).

Fotoğraf 7: Kristianstads Vattenrike Ecomuseum-İsveç

Ecomuseum Bergslagen: Her biri kendi mirasını korumakla sorumlu yedi yerel yönetimin ortaklaşa kurduğu bir eski sanayi bölgesidir. Bölgede daha önce varolan iki yerel müze ve belediye meclisinin koordinasyonu, işbirliği içinde yönetilmektedir. Temel özelliği dünyanın en eski petrol rafineri tesislerine sahip olmasıdır. Ekomüze girişimi, 1986 yılında, yedi yerel makam ve iki ilçe müzesi dahilinde bu mirası korumak amacıyla kurulmuştur. Bu arada, gönüllüler ve çeşitli yerel mirası koruma dernekleri tarafından da desteklenmiştir. 1990'da yedi yerel belediye, iki ilçe müzesi ve bir turizm organizasyonunun ortaklaşa girişimleriyle kurulmuştur. Ekomüze, kurucu üyelerin temsilcilerinin oluşturduğu bir yönetim kurulu tarafından yönetilmekte ve belediye meclisinde bir temsilcisiyle temsil edilmektedir. Birçok gönüllü sivil toplum örgütü ve yerel belediye, yerel mirası korumak için yerel işbirliği komitesi çatısı altında faaliyette bulunmaktadır. Ekomüzenin bir yönetim ofisi, aynı zamanda bir ziyaretçi merkezi, konaklama tesisleri, eski binaları ve bir de madencilik müzesi bulunmaktadır. Endüstriyel gelişimi gözler önüne seren rafineri istasyonları, eski çalışma biçimleri, işçi evleri, demiryolları ve yaşam biçiminin korunduğu ya da bazı unsurların yeniden aslına uygun olarak canlandırıldığı bir ekomüzedir. Daha çok eski yaşam ve üretim biçimlerinin canlandırıldığı bir tema park özelliği taşımaktadır (<http://www.ekomuseum.se>).

Fotoğraf 8: Ecomuseum Bergslagen-İsveç

2.7.4 Yunanistan

Yunanistan'daki ilk ekomüze olma özelliğini taşıyan Kouretia Odos Ekomüzesi, Girit Adası'nın dağlık Rethymno bölgesinde yerel halkla, yerel yönetimin girişimleriyle, bir Avrupa Birliği projesi olarak 2007 yılında kurulmuştur. Ekomüze, kuruluşunda yer alan kesimlerin oluşturduğu bir vakıf tarafından yönetilmektedir. Tarıma bağlı yaşam, tarımsal üretim, organik tarım ürünleri, ekomüzenin en belirgin özellikleridir.

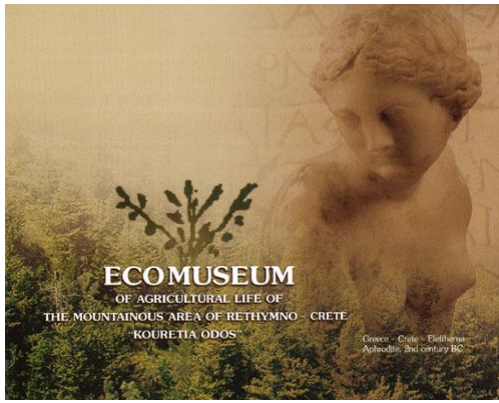
Kouretia Odos Ekomüzesi, bölgeye gelen yerli ve yabancı turistlerin konaklama gereksinmelerini var olan yapıyla, olanaklar içinde çözümlenmekte, doğal çevreyi, yerel mimariyi bozacak yeni yapılaşmalara izin vermemektedir (<http://www.kouritonhouse.gr/ecomuseumenglish.htm>). Kouretia Odos Ekomüzesi, Psiloritis Dağı'nın kuzeybatısındaki doğal kültürel çevresi ve tarımsal yaşamıyla dikkat çeken dağlık Rethymno bölgesinin kimliğini, günlük yaşamını tanıtan alanları kapsıyor. Ekomüze içinde; kültürel miras-belgeleme çalışması yapan ve bunu sergileyen bir müze, yerel kimlikle geleneksel kültürel değerlerini yansıtan bir kültür atölyesi ve yerel sanat atölyeleri bulunmaktadır.

Ekomüze bölgesinde yaşayan yerli halkın tarım kaynaklı geleneksel üretim biçimleri, ürünleri, yemek kültürü gibi varolan ekonomik, toplumsal ve kültürel yapının korunması, tanıtılması ve geleceğe taşınması, buna uygun turizm türleri olan agroturizm, ekoturizm, kültürel turizm çeşitleriyle amaçlanmaktadır. Ekomüzedeki dağlık Rethymno bölgesinin imajını oluşturan ve adını Kouretia Odos'tan alan tematik turlar düzenleniyor. Bu turlar ekomüze bölgesindeki antik dönemden bugüne kadarki karakteristik özellikleri gösteren önemli tarihi, antik yerleşim alanlarını kapsıyor. Kouretia Odos Ekomüzesi'ndeki faaliyetler aşağıdaki gibidir (c):

- Yunan Dili ve Uygarlığı, Girit Kültürü kursları,
- Gastronomi kursları: Girit Mutfağı ve Yemek Kültürü,
- Rakı, peynir, zeytinyağı üretim eğitimi atölyeleri,
- Doğa gezileri ve trekkingler,
- Dağ-kaya tırmanışı eğitimleri ve uygulamaları,
- Arkeolojik turlar ve ören yeri gezileri,
- Seminer, kongre ve toplantı organizasyonları,
- Yerel halkın geleneksel üretim alanlarını keşif ve alışveriş olanakları.

Ekomüzenin temeli olan Kouriton Evi, kültürel mirasıyla çevreyi korumak için faaliyet gösteren bir kültür merkezidir. Kouriton Evi, Tzanakiana'nın tarımsal bölgesinde, tarihi Margarites Köyü yakınında bulunuyor. Köyün tarihi Minoan zamanına kadar

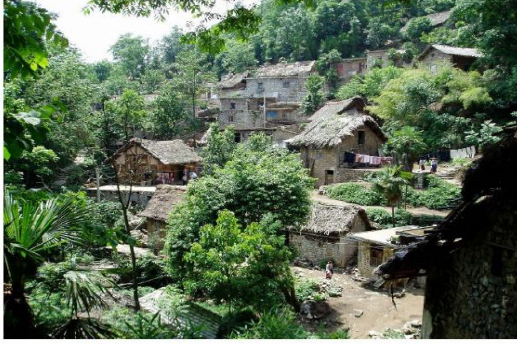
uzanıyor. Köy içinde on üç Bizans Kilisesi, Venediklilerden kalma kalıntılar ve otuz tane eski ve yeni çömlek atölyesi var. Bu bölge kendi içinde derin vadi ve yamaçları barındırıyor. Kouriton Evi'nin temel faaliyetleri aşağıdaki gibidir (www.kouritonhouse.gr/ecomuseumenglish.htm): Çevresel politikalarla ilgili konuları teşvik etmek, çevre için ülkenin her yerinden eğitimcilerin katıldığı düzenleyici ve geliştirici eğitim programları organize etmek, agroturizm için konferanslar organize etmek, Avrupa Birliği programlarına katılmak.

Fotoğraf 9: Ecomuseum Kouretia Odos-Yunanistan

2.7.5 Çin

The Suojia Ecomuseum of the Miaos (Ecomuseum of Guizhou): Çin'in Moğol özerk bölgesinin Guizhou eyaletinde, bölgesel yönetim, uluslararası müzeciler, bilim adamları ve antropologların kültürel mirası korumak amacıyla kurulmasına ön ayak olduğu bir ekomüze. Guizhou, Çin'in güneybatısında ve Moğolistan arasındaki sınırda kalan bir bölge. Miao, eskiden doğuyla batı arasındaki alışverişi sağlayan tarihi ipek yolunun üzerinde olan, onbeş hane oluşan ve bin yıllık geçmişi olan bir Moğol köyü. 2003 yılında faal hale gelen ekomüze, aynı zamanda Çin'de açılan etnik temelli ilk müze olarak da kabul ediliyor. Uluslararası vakıfların yardımlarıyla eski evlerin restorasyonu yapılmış ve aynı mimariyle yeni yaşam alanlarının inşa edilmiştir. Dış dünyayla çok az iletişimi olan yerel halk, Wang Dafang, özerk bölgesinin kültürel özelliklerini, geleneksel Moğol dans, şarkı, yiyecek ve şarap kültürünü koruyor. Ekomüze, bu geleneksel hayatın doğal ve kültürel mirasın korumasına hizmet ediyor (<http://www.chinaguizhou.gov.cn/>).

Fotoğraf 10: The Suojia Ecomuseum of the Miaos-Ecomuseu of Guizhou-Çin

2.7.6 Japonya

Tamagawa Ecomuseum: 1993 yılında yerel halkın öncülüğünde kurulmuştur. Tamagawa kasabası, Tama nehrinin kenarında yerleşik geleneksel Japon yaşamı ve doğal güzellikleriyle öne çıkmaktadır. 200-300 yıllık geleneksel japon evleri restore edilmiş; bunların bazılarında geleneksel Japon el sanatlarını ve ulusal kültürünü tanıtan müzelere dönüştürülmüştür. Ekomüze bölgesi içinde büyük bir park, sanat müzesi, bilim müzesi, meyve bahçeleri, çocuk oyun parkları, tapınak ve dinlenme alanları bulunmaktadır. Nehir bazlı aktiviteler yoğundur. Yerel mimarinin yanında modern mimariyle sonradan yapılan müze binaları da dikkat çekmektedir. Ekomüzedeki faaliyetlerin tamamı, yerel halk tarafından gerçekleştiriliyor ve geleneksel kültürel adetlerine ilişkin yaratıcı birer aktör gibi çalışıyorlar. Yerel ekonomiye önemli katkı sağlayan bu faaliyetler, ekomüze ziyaretçilerinin de yoğun ilgisini çekmektedir (<http://www.osservatorioecomusei.net/>;<http://www.travelkawasaki.com/attraction/noburito.html>)

Fotoğraf 11: Tamagawa Ecomuseum-Japonya

2.7.7 Kanada

Kalyna Country Ecomuseum: Dünyanın en büyük alana sahip ekomüzesi olan Kalyna, 20 bin kilometrekarelik alanda daha çok Avrupa'dan (özellikle Almanya ve Ukrayna) göçen insanların yaşadığı bir bölgedir. Tipik coğrafi özellikleri Rusya ve Avrupa stepleriyle benzerlik taşıyan bölge, özellikle doğasıyla dikkat çekmektedir. Ekomüze bölgesinde birçoğu tarihi özellik taşıyan 100'den fazla dini yapı ve merkez de bulunmaktadır. Otantik köylerde tarihi, kültürel özelliklerin deneyimlendiği, yerel-tarihi mimarisıyla dikkat çeken ve ekolojik doğa-macera odaklı aktiviteler sunulan ekomüzenin turistik çekiciliği de yüksektir. Her mevsim birçok farklı aktivite ve faaliyetin düzenlendiği ekomüzede, özellikle ekoturizm faaliyetleri öne çıkmaktadır.

Fotoğraf 12: Kalyna Country Ecomuseum-Kanada

2.7.8 Türkiye

Türkiye'de henüz resmi bir ekomüze olmamakla birlikte bu alanda bazı girişim ve çalışmalar başlamıştır. Bunlardan ilki dünyadaki farklı ekomüzeleri gören birkaç kişi tarafından Bolu'nun Mudurnu ilçesine bağlı eski bir Abhaz köyü olan Hüsamettindere özelinde yürütülmektedir. Köyün yerlisi olmayan birkaç kişi tarafından başlatılan ve bilimsel yada akademik desteksiz yürütülen bu çalışmalar, çoğunlukla eski evlerin restore edilmesi ile turizme kazandırılması üzerinde yoğunlaşmıştır. 2004 yılından itibaren köyün eski ve kullanılmayan evleri bu gönüllü kişiler tarafından satın alınıp otantik değerlere ve özgün mimariye bağlı kalınarak restore ettirilmektedir. Satın alınmış olan kırk evden yirmi dört tanesi restore ettirilmiş ve bir ev de Etnografya Müzesi yapılmak amacıyla ayrılmıştır. Samanlık olarak kullanılmış ve tahrip olmuş alanlar da spor ve dinlenme alanları olarak düzenlenmektedir. Henüz ekomüzeleşme sürecinin tamamlanmadığı köyde turizm

hareketleri başlamış, restore edilen evlerden bazıları konaklama işletmesi olarak faaliyete geçmiştir (<http://www.mudurnuhaber.com>; <http://www.turizmtatilseyahat.com>). Ancak bu proje, yerel halkın sürece aktif katılımının çok sınırlı olduğu daha çok dışarıdan ve ticari bir bakış açısıyla sürdürülen bir çalışma olduğu için ekomüzelerin temel ilke ve işleyiş çerçevesine pek uygun gelişmemektedir. Yerel mirasın, mimari düzeyde ortaya çıkarıldığı, geleneksel, tarihi, kültürel düzeydeki çalışmaların henüz yeterli düzeyde gelişmediği görülmektedir. Turizme açılan köyün, turistik çekiciliği, doğası, özgün mimarili eski evleri ve yöresel yemekleri kullanılarak sağlanmaya çalışılmaktadır.

Fotoğraf 13: Hüsamettindere Köyü-Mudurnu-Türkiye

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖKÇEADA: EKOMÜZE ODAKLI SÜRDÜRÜLEBİLİR DESTİNASYON

3. Gökçeada

Türkiye'nin en büyük adası olan Gökçeada 289 km² yüzölçümüne sahiptir. İlçe merkezi dışında dokuz köyü vardır. Çevresi 46 deniz mili (yaklaşık 83km) olup, anakarayla en yakın ulaşım bağlantısı Gökçeada-Kuzulimanı'yla Gelibolu Yarımadası Kabatepe limanları arasından sağlanmaktadır. Gökçeada'da Akdeniz iklimi özellikleri hakimdir. Adanın bitki örtüsünü makilikler, çam ormanları ve zeytinlikler oluşturmaktadır. Gökçeada tatlı su kaynakları açısından oldukça zengindir. Bir baraj ve dört göletiyle dünyanın tatlı su kaynakları bakımından en zengin ikinci, Akdeniz'in birinci adasıdır. Kuzey Ege, özellikle Gökçeada ve Saroz körfezi, Karadeniz sularının da etki alanında olup Güney Ege'ye göre hayvan popülasyonu ve balık çeşitliliği açısından daha zengindir.

2009 yılı verilerine göre ada nüfusu 7057'dir. 2007 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre Gökçeada'nın nüfusunun 249'u Rum kökenli vatandaşlardan oluşmaktadır (Gökçeada Belediyesi, 2008). Rum vatandaşların çoğunluğu Zeytinliköy, Tepeköy ve ilçe merkezinde ikamet etmektedir. Şahinkaya köyü Trabzon'dan, Eşelek köyü Biga'dan, Uğurlu köyü Muğla ve Burdur'dan, Şirinköy Bulgaristan ve Erzurum'dan, Yeni Bademli köyü Isparta, Samsun ve Trabzon'dan devletçe iskan ettirilenler için kurulmuştur. Gökçeada ekonomisinde tarımsal faaliyetler ve turizm, halkın geçimini sağladığı iki temel sektördür. Adada bitkisel ve hayvansal tarımsal faaliyetleri yürütülmekte, bitkisel üretim daha çok zeytincilik ve tahıl yetiştiriciliği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ada, organik tarım için oldukça elverişli olup son yıllarda organik tarım faaliyetleri yaygınlaşmış, organik tarım yapan işletmeler de çoğalmıştır. Organik ürünlerde özellikle zeytinyağı, süt ürünleri ve bal öne çıkmaktadır.

Gökçeada'da konaklama işletmesi sayısı 223, yiyecek-içecek işletmesi sayısı 35'tir. Konaklama işletmelerinin 11'i Otel, 9'u Motel, 203'ü pansiyon işletmesidir. Gökçeada'da 3316 yatak kapasitesi bulunmaktadır. Bunun 2566'sı özel, 750'si devlete ait işletmeler

bünyesinde (Gökçeada Belediyesi 2009). Mülkiyeti ve işletmesi devlete ait olan Sağlık, Milli Eğitim ve Adalet Bakanlığına ait dinlenme tesisleri de bulunmaktadır. Özel kişi ya da işletmelerin yönetimindeki 2566 yatak kapasitesinin yaklaşık 400'ünün bulunduğu tesislerin mülkiyeti devlete ait olup işletmeciliği özel kişilere kiraya verilmiştir. Bu tesisler, Gökçeada Resort Otel, Mavi Su Resort Otel, Gökçe Otel ve Belediye Oteli'dir.

Gökçeada'da turizm çeşitliliği deniz, deniz sporları (sörf, sualtı-dalma), kültür, inanç, doğa-macera, av turizmi türleri üzerinde odaklanmaktadır. Son dönemde tarım turizmi faaliyetleri de oluşmaya başlamıştır. Yabancı turistlerin özellikle rüzgar sörfü için adayı tercih ettiği ve bunların çoğunluğunun Bulgar ve Romanyalı turistler olduğu gözlenmektedir. Sörf sporu sezonuna bağlı olarak ilkbahar aylarından başlayarak sonbaharın sonuna kadar yabancı ziyaretçi gelmektedir. Yerli turistlerin deniz turizmi ve kültür turizmi amaçlı ziyaretleri ağırlıktadır. Ada, Av turizmi ve sualtı dalış amaçlı faaliyetler için de yerli ağırlıklı ziyaretçi çekmektedir. İnanç turizmi faaliyetleri, çoğunlukla Hıristiyanların Meryem Ana ve Paskalya törenleri sürecinde Yunanistan'dan gelen ziyaretçiler tarafından gerçekleştirilmektedir.

Gökçeada'nın farklı turizm çeşitlerine olanak sağlayan doğal, kültürel ve tarihi çekicilikleri bulunmaktadır. Ada olmaktan sağladığı doğal çekiciliklerin başında koyları ve kumsalları gelmektedir. Rüzgar sörfü için çok önemli bir parkur olan Aydıncık sahili, kumsalıyla da önemli bir doğal güzellik olarak ilgi çekmektedir. Yine Aydıncık'ta sahilin hemen yanı başında uzanan tuz gölü hem sörf hem de şifa amaçlı çamur banyosu yapmak için kullanılmaktadır. Bunlara ilave olarak Laz Koyu, Mavi koy, Gizli Liman yerli ve yabancı turistleri çeken koy ve kumsallar olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca Marmaros Ormanı, orman içi patikalar ve şelale doğa-macera amaçlı turizm faaliyetleri için önemli çekiciliklerdir. Bunun yanında Tepeköy'de köyün aşağısında bulunan 600 yıllık çınar ağacı da günübürlük dinlenme amaçlı önemli bir mesire olarak talep görmektedir.

Gökçeada'nın tarihi değerleri, özellikle kültürel amaçlı turizm faaliyetlerine katılan ziyaretçiler için önemli çekiciliklerdir. Gökçeada'nın eski Rum köyleri olan Kaleköy, Eski Bademli, Tepeköy, Dereköy, Zeytinli önemli birer tarihi unsur olarak göze çarpmaktadır. Bunun yanında Kiliseler, Eski Kaleler, Köy Çamaşırhaneleri yine bu köylerdeki dikkat çeken tarihi unsurlardır. Aydıncık'ı Uğurlu'ya bağlayan asfalt yolun sağında Kokina mevkiinde yer alan hangi tarihi döneme ait olduğu tam olarak bilinmemekle birlikte Roma döneminden kalma olduğu bilinen Kaya Mezarları'da dikkat çeken tarihi unsurlardandır.

Gökçeada'nın kültürel çekicilikleri oldukça zengindir. Eski Rum köylerindeki kahvehaneler ve bunların ana ürünü olan Dibek kahvesi, kekik balı, zeytin ve zeytinyağı, şarap son dönemde özellikle ilgi çekmektedir. Bunlarla birlikte Adadaki Hristiyan nüfusun Meryem Ana, Paskalya gibi çeşitli dini törenleri de turistik ilgi uyandıran kültürel unsurlardır. Gökçeada'nın elverişlili coğrafi özellikleri ve doğal yapısıyla gelişen organik tarım faaliyetleri son yıllarda Ada'nın imajına önemli bir katkı sağlamaktadır. Organik tarım, tarihsel ve kültürel köklerine şimdilerde bilimsel yöntemleri de ekleyerek Gökçeada'nın hem tarımını hem de turizmini olumlu yönde etkilemektedir.

3.1 Araştırmanın Amacı

Gökçeada, sahip olduğu doğal, sosyo-kültürel ve tarihi çekicilikleriyle, yurt içinde ve dışında bilinen bir destinasyon haline gelmiştir. Ada'nın turizm kaynaklarının optimal kullanımı için sürdürülebilir destinasyon yönetimi oldukça işlevseldir. Yönetim süreçlerinin etkinliği ve geleceğe yönelik turizm stratejilerinin belirlenmesi açısından, destinasyon yönetiminin unsurları olan ziyaretçi, yerel halk, yerel işletmeci ve yerel yöneticilerin algı ve değerlendirmeleri belirleyicidir. Gökçeada'nın ekomüze odaklı sürdürülebilir bir destinasyon pozisyonuna taşınabilmesinin, paydaşların yaklaşımına bağlı olduğu açıktır. Bunun için tüm paydaşların ekomüzenin ilke ve özellikleriyle, adanın kültürel, doğal ve tarihi unsurlarına ilişkin değerlendirmelerinin ölçülmesine ihtiyaç vardır. Bu araştırmanın amacı; sürdürülebilir destinasyon yönetimi unsurlarından alınan verilere göre, Gökçeada'nın ekomüze odaklı sürdürülebilir bir destinasyon haline gelebilme potansiyelini belirleyerek, adanın turizm stratejisini, konum ve pozisyonunu, Gökçeada'ya ilişkin etkili bir destinasyon imajı ve marka oluşturulması için gerekli yönetsel stratejilerin yapılandırılmasına katkı sağlayabilmektir.

Bu bölümde sürdürülebilir turizmin ideal bir uygulaması olarak görülen Ekomüzenin Gökçeada için uygunluğu araştırılmıştır. Ekomüze ve sürdürülebilir turizm anlayış ve ilkeler temelinde birbirine çok yakın kavramlar ve ekomüze uygulamaları sürdürülebilir turizminin destinasyon bazında hayata geçmiş örneklerinden biri olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle bu alandaki bir çalışma, ekomüze ile sürdürülebilir destinasyon arasındaki ilişkinin ortaya konulması ve uygulamada birbirini destekleyerek sürdürülebilir turizmin uygulanabilirliğinin artırılması açısından önemli görülmektedir. Gökçeada'da ekomüze odaklı sürdürülebilir destinasyon stratejisinin araştırılması

amaçlanmıştır. Böylelikle Gökçeada'nın ekomüze odaklı sürdürülebilir destinasyon haline gelebilmesinin altyapısının oluşturulması amaçlanmıştır. Bunlardan yola çıkarak Gökçeada'da yerel halk, işletmeciler, yerel yönetim ve ziyaretçiler düzeyinde anket tekniği kullanılarak yapılacak alan araştırması ile Gökçeada'nın ekomüze odaklı sürdürülebilir destinasyon olanağı araştırılmıştır.

3.2 Araştırmanın Yöntemi

Tanımlayıcı araştırma türü kullanılarak öncelikle ikincil kaynaklardan (kitap, makale ve internet) tarama yapılmış ve değerlendirilmiştir. Anket, literatürden yararlanılarak geliştirilmiş ve 50 denek üzerinden yapılan ön test sonuçlarına göre bazı değişikliklere gidilmiştir. Anket formu üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır. Anketin ikinci bölümünde, ekomüzelerin ilke ve özelliklerine yönelik algıların ölçüldüğü 15 soru hazırlanmış ancak yapılan pilot uygulama sonucunda 1 soru çıkarılarak 14 soruya indirilmiştir. Anketin üçüncü bölümü destinasyonun doğal-tarihi ve kültürel unsurlarının önem derecesini belirlemeye yöneliktir. Doğal özelliklerinin önemini belirlemeye yönelik algıların ölçüldüğü 9 soru, tarihi unsurların önemini belirlemeye yönelik algıların ölçüldüğü 14 soru ve kültürel unsurların önemini belirlemeye yönelik algıların ölçüldüğü 10 soru olmak üzere üçüncü bölümde toplam 33 soru bulunmaktadır. Ön test sonucu son şekli verilen anket ayrıca yabancı ziyaretçiler dikkate alınarak İngilizce olarak da hazırlanmıştır.

3.3 Veri Toplama Teknikleri

Araştırmanın veri toplama aracı, ana kütleyi temsil eden örnek kümelere yönelik soru kağıdıdır. Ana kütlelerden rastlantısal olarak seçilen 50 denek üzerinde, 1-5 Nisan 2010 tarihleri arasında, soru kağıdıyla bir pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Bunun amacı, anketi daha anlaşılır ve etkin bir duruma getirmektir. Deneklerin, Gökçeada'daki ekomüzenin ilke ve özellikleriyle ilgili görüşlerini ve ekomüzelerin unsurlarını oluşturan doğal, tarihi, kültürel çekiciliklerin önemini ölçmeyi amaçlayan sorular, 5'li Likert Ölçeği'ne göre hazırlanmıştır. Ekomüzenin doğal, kültürel, tarihi unsurlarını oluşturan destinasyon çekicilikleriyle ilgili araştırmalarda, genel olarak, Likert Ölçeği'yle analiz

yapılmasını sağlayacak soru kağıdı kullanılmaktadır. Gökçeada için toplam 33 adet olarak belirlenen ve turizm çekiciliği de taşıyan (Yurtseven 2000; Yurtseven ve Can 2002, Yurtseven, 2008) ekomüze unsurlarının, her birinin hangi düzeyde önemli olduğu sorulmuştur. Soru kağıdındaki turizm çekiciliklerinin değerlendirilmesine yönelik olarak hazırlanan özgün sorular, benzer araştırmalardaki sorularla uyum sağlamaktadır (Bigne vd. 2001; Gartner 1993).

3.4 Araştırma Evreni ve Örneklem

Araştırmanın evreni Gökçeada'dır. Bu araştırmanın ana kütesini sürdürülebilir turizm yönetiminin dört temel unsuru oluşturmaktadır: Gökçeada yerel yöneticileri, Gökçeada yerel girişimcileri, Gökçeada'ya gelen ziyaretçiler ve Gökçeada halkı. Yerel Toplum Gökçeada'da sürekli ikamet eden halktan oluşmaktadır. Yerel Girişimciler, Gökçeada'da turistik tesis (Konaklama İşletmesi, Yiyecek-İçecek İşletmesi, Seyahat ve Aktivite İşletmesi gibi) sahibi olan ya da işleten kişilerden oluşmaktadır. Yerel Yöneticiler, Gökçeada'da merkezi ve yerel yönetim birimlerinde idareci pozisyonunda olan kişilerden oluşmaktadır. Ziyaretçileri, Gökçeada'yı ziyaret eden yerli ya da yabancı uyruklu günübirlikçi ve turistler oluşturmaktadır.

Gökçeada yerel yöneticileri (95 kişi) ve Gökçeada yerel girişimcilerine (127 kişi) ilişkin sayılar, Gökçeada Kaymakamlığı ve Gökçeada Belediyesi'nden alınmıştır. Gökçeada'ya gelen ziyaretçilere ilişkin örnek kütenin belirlenmesinde, ana kütenin sayısının bilinmediği örneklem belirleme yöntemi ($n=t2pq/d2$ - %5 örnekleme hatası) uygulanmış ve örneklem 385 olarak belirlenmiştir. Gökçeadalılar örnek kütesinin belirlenmesinde, ana kütenin sayısının bilindiği örneklem belirleme yöntemi ($n=N t2pq/d2 (N-1) + t2pq$ - %5 örnekleme hatası) uygulanmıştır. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Veri Tabanı 2009 verilerine göre, Gökçeada İlçesi'nin nüfusu 7057'dir. Bu veriye dayalı olarak örnek kütle 300 olarak belirlenmiştir. Yerel halkın örnek kütesi belirlenirken, ana kütenin yaş ve cinsiyet kriterleri de dikkate alınmıştır. 18-29 yaş arası (1698/1059 Erkek-639 Kadın), 30-39 yaş (1276/706 Erkek-567 Kadın), 40-49 yaş (706/358 Erkek-348 Kadın), 50-59 yaş (655/322 Erkek-332 Kadın), 60 yaş ve üzeri (930/472 Erkek-458 Kadın) olarak sınıflandırılmıştır. Sonuç olarak araştırma kütesi; Gökçeada yerel yöneticileri (95), Gökçeada yerel girişimcileri (127), Gökçeada'ya

gelen ziyaretçiler (385) ve Gökçeada yerel halkı (300) olmak üzere toplam 907 denekten oluşmaktadır.

3.5 Ölçeğin Belirlenmesi

Deneklerin, Gökçeada'daki ekomüze unsurları olan doğal, kültürel ve tarihi çekiciliklerin önemini kişisel olarak ölçmeyi amaçlayan sorular, 5'li Likert Ölçeği'ne göre hazırlanmıştır. Destinasyon çekiciliklerinin imajıyla ilgili araştırmalarda, genel olarak, Likert Ölçeği'yle analiz yapılmasını sağlayacak soru kağıdı kullanılmaktadır. Uygulamaya katılanlara, ekomüzenin ilke ve özellikleriyle ilgili düşüncelerini ölçmek için toplam 14 yargıyla ilgili düşünceleri sorulmuş ve bunlara hangi düzeyde katıldıkları ölçülmüştür. Denekler katılma düzeylerini 1-5 puan (1=Hiç katılmıyorum, 2=Az katılıyorum, 3=Orta derecede katılıyorum, 4=Katılıyorum, 5=Tamamen katılıyorum) arasında bir puan vererek değerlendirmişlerdir. Gökçeada için toplam 33 adet olarak belirlenen ve turizm çekiciliğine de sahip ekomüze unsurunun, her birinin hangi düzeyde önemli olduğu sorulmuştur. Bunların 9 adedini doğal çekicilikler, 14 adedini tarihi çekicilikler ve 10 adedini kültürel çekicilikler oluşturmaktadır. Denekler önem düzeylerini 1-5 puan (1=Hiç önemli değil, 2=Az Önemli, 3=Orta derecede önemli, 4=Önemli, 5=Çok Önemli) arasında bir puan vererek değerlendirmişlerdir. Anketlerde diğer üç gruptan ayrı olarak ziyaretçilere ilişkin anketlerde diğer sorulara ilaveten biri ziyaretçilerin adaya kimle geldiğini belirlemeye yönelik *Ziyaretçi Tipi* diğeri Adaya geliş sıklığını ölçmeye yönelik *ziyaret sayısı* sorusu olmak üzere iki soru daha sorulmuştur.

3.6 Anketin Uygulanma Süreci

Anketler, 1 Nisan – 20 Mayıs 2010 tarihleri arasında, 20 kişilik bir anket gurubuyla uygulanmıştır. Uygulama sonucunda 833 deneğin (örnek kütlenin % 91.94'ü) verileri (Gökçeada yerel yöneticileri 67/ana kütlenin % 70.52'si; Gökçeada yerel girişimcileri 81/ana kütlenin % 63.77'si; Gökçeada'ya gelen ziyaretçiler 385/örnek kütlenin % 100'ü ve Gökçeadalılar 300/örnek kütlenin % 100'ü) değerlendirmeye alınmıştır. Analizler, SPSS 18.0 Windows istatistiksel analiz paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Verilerin güvenilirliği, değerlendirmeye geçilmeden önce test edilmiş ve Alfa Güvenilirlik Testi

(Cronbach Alfa Katsayısı)'nin sonucu 0,923 (yüksek derecede güvenilir) olarak bulunmuştur.

3.7 Bulgular

Bulguların birinci bölümü sürdürülebilir destinasyonun paydaşlarının ekomüzelerin ilke ve özellikleriyle ilgili görüşlerinin değerlendirilemesinden oluşmaktadır. Gökçeada'nın yerel toplumu, yerel yöneticileri ve girişimcileriyle Gökçeada'yı ziyaret eden yerli ve yabancı ziyaretçilerin ekomüzenin ilke ve özellikleriyle ilgili yargıları ölçülmüştür. Daha yüksek bir ortalama puanı daha yüksek bir katılma düzeyini ifade etmektedir. İkinci bölümdeyse Gökçeada'da varolan doğal, tarihi ve kültürel her bir ekomüze unsurunun ortalama puanları paydaşlar için ayrı olarak hesaplanmıştır. Daha yüksek bir ortalama daha önemli bir unsur olarak algılanmaktadır.

3.7.1 Demografik Özelliklerin Değerlendirilmesi

Birinci bölümde anakütleyi temsil eden anket katılımcılarının cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, yıllık gelir düzeyi, meslek(çalışma durumu) özelliklerini belirlenmiştir. İlk olarak Tablo 3.1'de anakütleyi oluşturan paydaşların dağılımı görülmektedir. Toplam 833 denekten elde edilen verilerin % 36'sını yerel toplum, % 9,7'sini yerel girişimciler, % 8'ini yerel yöneticiler ve % 46,2'sini ziyaretçi anketleri oluşturmaktadır.

Tablo 3.1 Ankete katılanların anakütle gruplarına göre dağılımı

Anakütle Grubu	Frekans/Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Yerel Toplum	300	36,0	36,0	36,0
Yerel Girişimciler	81	9,7	9,7	45,7
Yerel	67	8,0	8,0	53,8

Yöneticiler				
Ziyaretçiler	385	46,2	46,2	100
Toplam	833	100	100	

Tablo 3.2’de ankete katılanların genel demografik özellikleri verilmiştir. Buna göre anketi yanıtlayanların % 66,3’ü erkek, % 33,7’si kadındır. Ankete katılanların % 31,7’si 30-39 yaş aralığında % 28’i 18-29 yaş aralığındadır. 40-49 yaş arası % 21, 50-59 yaş arası % 14 ve 60 yaş ve üzerinde olanlarınsa % 5,2 olduğu görülmektedir. Katılımcıların % 60,4’ü evli, % 39,6’sı bekarıdır. Yıllık gelir düzeyi itibarıyla katılımcıların % 43,6’sını 20 bin TL’den az, % 36,9’unun 20-50 bin TL arasında olduğu, %11,8’inin 50 bin-100 bin TL arasında olduğu, %4,9’unun 100 bin-150 bin TL arasında olduğu ve % 2,3’ünün 150 bin TL’nin üzerinde gelire sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların % 44,3’le en çok lise ya da altı düzeyindeki okulların mezunlarından oluştuğu, meslek ya da çalışma durumu itibarıyla anketi yanıtlayanların en çok özel sektör çalışanlarından oluştuğu görülmüştür.

Tablo 3.2 Ankete Katılanların Demografik Özellikleri

DEĞİŞKEN		n	%
Cinsiyet	Bay	552	66,3
	Bayan	281	33,7
Yaş	18-29 yaş arası	233	28
	30-39	264	31,7
	40-49	176	21
	50-59	117	14
	60 ve üzeri	43	5,2
Medeni Durum	Evli	503	60,4
	Bekar	330	39,6
Eğitim Durumu	Lise ya da altı	369	44,3

	Önlisans yada lisans	363	43,6
	Yüksek lisans yada doktora	101	12,1
Yıllık gelir	20 bin TL'den az	363	43,6
	20 bin-50 bin TL arası	307	36,9
	50 bin-100 bin TL arası	98	11,8
	100 bin-150 bin TL arası	41	4,9
	150 bin TL ve üstü	19	2,3
Meslek (Çalışma durumu)	Özel sektör çalışanı	271	32,5
	Kamu çalışanı	114	13,7
	Çiftçi	24	2,9
	Esnaf	111	13,3
	Serbest meslek sahibi	219	26,3
	İşsiz	47	5,6
	Emekli	47	5,6

Anakütleyi oluşturan grupların demografik özellikleri aşağıdaki Tablo 3.3, Tablo 3.4, Tablo 3.5, Tablo 3.6, Tablo 3.7, Tablo 3.8'de ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Tablo 3.3 Ana Kütlenin Cinsiyete Göre Dağılımı

Değişken (Cinsiyet)		Anakütle Grubu				Toplam
		Yerel Toplum	Yerel Girişimci	Yerel Yönetici	Ziyaretçi	
Erkek	Sayı	217	58	49	228	552
	Yüzde (%)	39,3%	10,5%	8,9%	41,3%	100,0%
Kadın	Sayı	83	23	18	157	281
	Yüzde (%)	29,5%	8,2%	6,4%	55,9%	100,0%

Anketi yanıtlayanların cinsiyete göre dağılımlarına bakıldığında 552 erkek katılımcının % 41,3'ünün ziyaretçiler, %39,3'ünün yerel toplum, %10,5'inin yerel girişimciler ve %8,9'unun Yerel Yöneticilerden oluştuğu görülmektedir. 281 kadın

katılımcının %55,9'unun ziyaretçiler, %29,5'inin yerel toplum, %8,2'sinin yerel girişimci, %6,4'ünün yerel yöneticilerden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 3.4 Ana Kütlenin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Değişken (Eğitim durumu)		Ana kütle Grubu				Toplam
		Yerel Toplum	Yerel Girişimci	Yerel Yönetici	Ziyaretçi	
Lise yada altı	Sayı	198	58	9	104	369
	Yüzde (%)	53,7%	15,7%	2,4%	28,2%	100,0%
Ön lisans ya da lisans	Sayı	90	21	46	206	363
	Yüzde (%)	24,8%	5,8%	12,7%	56,7%	100,0%
Yüksek Lisans yada Doktora	Sayı	12	2	12	75	101
	Yüzde (%)	11,9%	2,0%	11,9%	74,3%	100,0%

Anketi yanıtlayanların eğitim durumuna göre dağılımlarına bakıldığında 369 kişinin lise ya da altı düzeyinde eğitime sahip olduğu ve bunun %53,7'sinin Yerel toplum, %28,2'sinin ziyaretçiler, %15,7'sinin yerel girişimciler ve %2,4'ünün yerel yöneticilerden olduğu görülmektedir. Önlisans ya da lisans mezunu olan 363 kişinin %56,7'sinin Ziyaretçi, %24,8'inin yerel toplum, %12,7'sinin yerel yöneticiler ve %5,8'inin yerel girişimcilerden oluştuğu görülmektedir. Yüksek lisans ya da doktora mezunu olan 101 kişinin %74,3'ünün ziyaretçiler, %11,9'unun yerel toplum ve yerel yöneticilerden, %2,0'nın da yerel girişimcilerden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 3.5 Ana Kütlenin Medeni Durum Dağılımı

Değişken (Medeni Durum)		Anakütle grubu				Toplam
		Yerel Toplum	Yerel Girişimci	Yerel Yönetici	Ziyaretçi	
Evli	Sayı	171	57	54	221	503
	Yüzde (%)	34,0%	11,3%	10,7%	43,9%	100,0%
Bekar	Sayı	129	24	13	164	330
	Yüzde (%)	39,1%	7,3%	3,9%	49,7%	100,0%

Anketi yanıtlayan 503 kişinin evli olduğu ve evli olanlardan %43,9'unun ziyaretçiler, %34,0'ı yerel toplum, %11,3'ü yerel girişimciler ve %10,7'si yerel yöneticilerden oluşmaktadır. 330 kişinin bekar olduğu ve bunların %49,7'sinin ziyaretçiler, %39,1'inin

yerel toplum, %73'ünün yerel girişimci ve %3,9'unun yerel yöneticilerden oluştuğu gözlemlenmiştir.

Tablo 3.6 Ana Kütlenin Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Değişken (Yaş)		Anakütle grubu				Toplam
		Yerel Toplum	Yerel Girişimci	Yerel Yönetici	Ziyaretçi	
18-29 yaş arası	Sayı	112	16	10	98	236
	Yüzde (%)	47,5%	6,8%	4,2%	41,5%	100,0%
30-39 yaş arası	Sayı	79	23	18	144	264
	Yüzde (%)	29,9%	8,7%	6,8%	54,5%	100,0%
40-49 yaş arası	Sayı	40	30	27	82	179
	Yüzde (%)	22,3%	16,8%	15,1%	45,8%	100,0%
50-59 yaş arası	Sayı	51	8	12	53	124
	Yüzde (%)	41,1%	6,5%	9,7%	42,7%	100,0%
60 yaş ve üzeri	Sayı	18	4	0	8	30
	Yüzde (%)	60,0%	13,3%	,0%	26,7%	100,0%

264 kişinin 30-39 yaş arasında olduğu ve bunun %54,5'inin ziyaretçiler, %29,9'unun yerel toplum, %8,7'sinin yerel girişimci ve % 6,8'inin yerel yöneticilerden oluştuğu görülmektedir. 18-29 yaş arasında olan 236 kişinin %45,7'sinin yerel toplum, %6,8'inin yerel girişimci, %4,2'sinin yerel yöneticilerden oluştuğu görülmektedir. 40-49 yaş arasında olan 179 kişinin % 45,8'inin ziyaretçiler, %22,3'ünün yerel toplum, %16,8'inin yerel girişimci, % 15,1'inin yerel yöneticilerden oluşmaktadır. 50-59 yaş arasındaki 124 kişinin %42,7'si ziyaretçiler, %41,1'i yerel toplum, %9,7'si yerel yönetici, %6,5'i yerel girişimcilerden oluşmaktadır. 60 yaş üzeri olan 30 kişinin %60'ı yerel toplum, %26,7'si ziyaretçiler, %13,3'ü yerel girişimcilerden oluşmaktadır.

Tablo 3.7 Ana Kütlenin Yıllık Gelir Durumuna Göre Dağılımı

Değişken (Yıllık Gelir)		Anakütle grubu				Toplam
		Yerel Toplum	Yerel Girişimci	Yerel Yönetici	Ziyaretçi	
20binTL'den az	Sayı	194	29	17	123	363
	Yüzde (%)	53,4%	8,0%	4,7%	33,9%	100%
20-50 bin TL arası	Sayı	68	23	43	173	307
	Yüzde (%)	22,1%	7,5%	14,0%	56,4%	100%

50-100 bin TL arası	Sayı	19	23	3	53	98
	Yüzde (%)	19,4%	23,5%	3,1%	54,1%	100%
100-150 bin TL arası	Sayı	8	6	3	24	41
	Yüzde (%)	19,5%	14,6%	7,3%	58,5%	100%
150 bin TL üstü	Sayı	6	0	1	12	19
	Yüzde (%)	31,6%	0	5,3%	63,2%	100%

Anketi yanıtlayan katılımcılardan 363'ü, 20 bin TL'den az gelire sahip olup bunun %53,9'unun yerel toplum, %33,9'unun ziyaretçiler, %8'inin yerel girişimci, %4,7'sinin yerel yöneticilerden oluşmaktadır. 307 kişi 20-50 bin TL arası gelire sahip olup bunun %56,4'ü ziyaretçiler, %22,1'i yerel toplum, %14'ü yerel yönetici ve %7,5'i de yerel girişimcilerden oluşmaktadır. 98 kişi 50-100 bin TL arası gelire sahip olup bunların %54,1'i ziyaretçiler, %23,5'i yerel girişimciler, %19,4'ü yerel toplum ve %3,1'i yerel yöneticilerden oluşmaktadır. 41 kişi 100-150 bin TL arası gelire sahip olup bunların %58,5'i ziyaretçilerden oluşmakta, %19,5'i yerel toplumdandır, %14,6'sı yerel girişimcilerden, %7,3'ü yerel yöneticilerden oluşmaktadır. 150 bin TL üstü gelire sahip 19 kişinin %63,2'si ziyaretçi, %31,6'sı yerel toplum, %5,3'ü yerel yöneticidir.

Tablo 3.8 Ana Kütlenin Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

Değişken (Çalışma durumu)		Anakütle grubu				Toplam
		Yerel toplum	Yerel girişimci	Yerel Yönetici	Ziyaretçi	
Özel sektör çalışanı	Sayı	74	0	1	141	216
	Yüzde (%)	34,3%	,0%	,5%	65,3%	100,0%
Kamu çalışanı	Sayı	45	0	58	66	169
	Yüzde (%)	26,6%	,0%	34,3%	39,1%	100,0%
Çiftçi	Sayı	24	0	0	0	24
	Yüzde (%)	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
Esnaf	Sayı	51	24	2	35	112
	Yüzde (%)	45,5%	21,4%	1,8%	31,3%	100,0%
Serbest Meslek Sahibi	Sayı	58	57	5	102	222
	Yüzde (%)	26,1%	25,7%	2,3%	45,9%	100,0%
İşsiz	Sayı	27	0	0	16	43
	Yüzde (%)	62,8%	,0%	,0%	37,2%	100,0%
Emekli	Sayı	21	0	1	25	47
	Yüzde (%)	44,7%	,0%	2,1%	53,2%	100,0%

Anketi yanıtlayanlardan 222 kişinin serbest meslek sahibi olduğu ve bunların %45,9'unun ziyaretçi, %26,1'inin yerel toplum, %25,7'sinin yerel girişimciler ve %2,3'ü yerel yöneticilerden oluşmaktadır. Özel sektör çalışanı 216 kişinin %65,3'ü ziyaretçiler, %34,3'ü yerel toplum, %0,5'inin yerel yöneticilerden oluşmaktadır. 169 kamu çalışanının %39,1'i ziyaretçiler, %34,3'ü yerel yöneticiler, %26,6'sı yerel toplum üyesidir. 112 Esnafın %45,5'i yerel toplum, %31,3'ü ziyaretçi, %21,4'ü yerel girişimci ve %1,8'i yerel yöneticidir. Ankete katılan 43 işsizin %62,8'i yerel toplum, %37,2'si ziyaretçidir. 47 kişilik emekli grubunun %53,2'si ziyaretçi, %44,7'si yerel toplum, %2,1'i yerel yöneticidir. Ankete katılan 24 çiftçinin tamamı yerel toplum grubundandır.

Anketi yanıtlayan dört grup içinde ziyaretçilere ilişkin anketlerde diğer gruplardan farklı olarak iki soru daha sorulmuştur. Bunlardan biri ziyaretçilerin adaya kimle geldiğini belirlemeye yönelik *Ziyaretçi Tipi* sorusu ve Adaya geliş sıklığını ölçmeye yönelik *ziyaret sayısı* sorusudur. Tablo 3.3'de Gökçeada'ya gelen ziyaretçilerin %33'le en çok arkadaşlarıyla geldiği, bunu % 31,7 ile aileyle yapılan ziyaretlerin izlediği görülmektedir. Bireysel olarak gelenlerin oranıysa % 6'da kalmıştır.

Tablo 3.9 Ziyaretçi Tipine ilişkin istatistikler

Ziyaretçi Tipi	Frekans/Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Aile	122	14,6	31,7	31,7
Aile ve arkadaşlar	92	11,0	23,9	55,6
Arkadaşlar	127	15,2	33,0	88,6
Bireysel	23	2,8	6,0	94,5
Diğer	21	2,5	5,5	100,0
Toplam	385	46,2	100,0	
Toplam	833	100,0		

Tablo 3.4’de ziyaretçilerin ziyaret sayılarına ilişkin veriler yer almaktadır. Buna göre ankete katılan ziyaretçilerin % 48,8’i Gökçeada’ya ilk defa gelmiştir. % 21,6’sı iki defa, % 9,4’ü üç ve 20,3’ü üçten fazla ziyeret ettiğini belirtmiştir. Ankete katılan toplam ziyaretçilerin yarısına yakınının Gökçeada’ya ilk defa geldiği görülmektedir.

Tablo 3.10 Ziyaret Sayısına İlişkin İstatistikler

Ziyaret Sayısı	Frekans/Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
İlk	188	22,6	48,8	48,8
İkinci	83	10,0	21,6	70,4
Üçüncü	36	4,3	9,4	79,7
Üçten fazla	78	9,4	20,3	100,0
Toplam	385	46,2	100,0	
Toplam	833	100,0		

3.7.2 Ekomüzelerin İlke ve Özelliklerinin Değerlendirilmesi

Ekomüzelerin ilke ve özelliklerine ilişkin değerleri yansıtan ve literatürden yararlanılarak oluşturulan yargı cümleleri, dört ayrı gruba sorulmuş ve katılımcıların bu ifadelerle ilişkin yanıtları Tablo 3.5’de analiz edilmiştir. Ayrıca One-Way Anova testiyle gruplar arasında anlamlı bir istatistiksel fark olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırmada ikiden fazla grup arasında karşılaştırma yapıldığı, farklılıkların incelendiği parametrik analize uygun olduğu için ve karşılaştırma yapılan arasında herhangi bir farkın olup olmadığını ve bu farklılığa sebep olan grubun hangi grup veya gruplardan kaynaklandığı öğrenmek amacıyla One-Way Anova testi seçilmiştir.

Tablo 3.11 Ekomüzelerin İlke ve Özelliklerine İlişkin Betimleyici İstatistikler

Tümce	Yerel toplum ortalaması	Yerel girişimci ortalaması	Yerel yönetici ortalaması	Ziyaretçi ortlaması	Genel ortalama	One-Way Anova Anlamlılık

						düzeıı
1-İnsana ve doğaya ait tarihi miras korunmalıdır.	4,6833	4,7284	4,8358	4,8000	4,7539	,030
2-Yerel toplumun geleneksel yaşam biçimi bozulmamalıdır.	4,4600	4,5679	4,7407	4,6420	4,4646	,447
3-Kültürel ve tarihsel miras, gelecek kuşaklara da aktarılmalıdır.	4,600	4,7407	4,6716	4,7169	4,6735	,072
4-Geleneksel değerler araştırılıp gün ışığına çıkarılmalıdır.	4,3467	4,6420	4,6442	4,5222	4,5222	,000
5-Yerel halkla, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri arasında etkin bir işbirliği olmalıdır.	4,5133	4,5185	4,7612	4,6260	4,5858	,012
6-Turistik faaliyetler, bölgenin tarihi, kültürel, doğal özelliklerini tanıtmalıdır.	4,6600	4,6790	4,7015	4,6753	4,6723	,947
7-Gelenekler, festivaller, törenler yeniden canlandırılmalıdır.	4,4833	4,5432	4,4478	4,5143	4,5006	,812

8-Turizm faaliyetleri planlı ve kontrollü geliştirilmelidir.	4,5733	4,5802	4,5970	4,5377	4,5594	,862
9-Ekonomik faaliyetlerde yerel halkın girişimci olmasına öncelik verilmelidir.	4,5633	4,4568	4,2239	4,2935	4,4010	,001
10-Yerel halkın gelir düzeyi ve yaşam kalitesi artırılmalıdır.	4,6367	4,6543	4,5224	4,3740	4,5078	,000
11-Yerel toplum yönetimle ilgili karar alma süreçlerinde etkin olmalıdır.	4,1733	4,5185	4,5522	4,3636	4,3253	,001
12-Mutfak kültürü, yöresel lezzetler ve deneyimler korunmalıdır.	4,4533	4,5309	4,4179	4,5662	4,5102	,221
13-Turizm faaliyetleri, ziyaretçilerle yerel halk arasındaki etkileşimi artırmalıdır.	4,3867	4,5432	4,5224	4,5610	4,4934	,022
14-Turistik faaliyetler doğaya zarar vermemelidir.	4,7667	4,7284	4,8507	4,7532	4,7635	,580

Anketi yanıtlayan tüm deneklerin ekomüzelerin ilke ve özelliklerine ilişkin tüm ifadelerle yüksek oranda katıldığı gözlenmiştir. Tüm yargı tümceleriyle ilgili genel ortalamaların 4 ile 5 arasında olduğu, ankete katılanların ekomüzelerin ilke ve özelliklerini oldukça yüksek düzeyde benimsedikleri gözlenmiştir. Tüm ifadelerde genel ortalama değerlerin 4'ün üzerinde olması, Gökçeada'nın ekomüzeleşme potansiyeli açısından tüm paydaşların ilkeleri destekleyen olumlu görüşlere sahip olduğu sonucunu göstermektedir. En yüksek değer *Turistik faaliyetler doğaya zarar vermemelidir* ifadesi için olduğu ikinci en yüksek katılma derecesinin *İnsana ve doğaya ait tarihi miras korunmalıdır* ifadesinde olduğu görülmektedir. Birbirini destekleyen bu iki yargıya tüm paydaşların en yüksek düzeyde katılması Gökçeada'nın ekomüzeleşme potansiyeli açısından oldukça önemlidir. Tüm ifadeler içinde en düşük genel ortalamanın *Yerel toplum yönetimle ilgili karar alma süreçlerinde etkin olmalıdır* ifadesi için olduğu görülmüştür.

Ekomüzelerin ilke ve özelliklerine ilişkin uygulanan One-way Anova testinde 4, 9, 10 ve 11. ifadelerde anketi yanıtlayan anakütle grupları arasında anlamlı bir farklılık olduğu, diğer ifadelerle ilgili anakütle grupları açısından anlamlı bir istatistiksel farklılığın olmadığı gözlenmiştir. Grupların değerlendirmelerinin anlamlı istatistiksel farklılık taşıdığı 4 ifade için Scheffe Testi'yle değerlendirilme yapılmıştır. Bu test sonucunda (Bknz. Tablo 3.6) *Geleneksel değerler araştırılıp gün ışığına çıkarılmalıdır* ifadesinde yerel toplumla ziyaretçiler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür. *Ekonomik faaliyetlerde yerel halkın girişimci olmasına öncelik verilmelidir* ifadesiyle ilgili yerel toplumla ziyaretçiler arasında anlamlı bir istatistiksel farklılığın olduğu belirlenmiştir. *Yerel halkın gelir düzeyi ve yaşam kalitesi artırılmalıdır* ifadesinde yerel toplumla ziyaretçilerin değerlendirmeleri arasında anlamlı istatistiksel farklılık olduğu tespit edilmiştir. Birinci ifadede ziyaretçi ortalamaları yerel toplum ortalamasından yüksekken, diğer iki ifadede yerel toplum ortalamaları ziyaretçi ortalamasından yüksektir. Bu farklılığın, ikinci ve üçüncü tümcedeki ifadelerin yerel toplumun doğrudan ekonomik çıkarlarını ifade etmesi ve bu konuda yerel toplumun daha hassas olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Geleneksel değerlerin araştırılıp ortaya çıkarılması konusunda da ziyaretçiler daha hassastır. *Yerel toplum yönetimle ilgili karar alma süreçlerinde etkin olmalıdır* tümcesine ilişkin ifadesiyle ilgili gruplar arasında anlamlı bir istatistiksel farklılık olmadığı görülmüştür.

Tablo 3.12 Anakütle grupları arasında ekomüze ilke ve özellikleri Scheffe Testi

<i>Değişken</i>	<i>Anakütle grubu(I)</i>	<i>Anakütle grubu(J)</i>	<i>Sig.</i>
Geleneksel değerler araştırılıp gün ışığına çıkarılmalıdır	<i>Yerel Toplum</i>	<i>Yerel girişimci</i>	<i>,017</i>
		<i>Yerel Yönetici</i>	<i>,716</i>
		<i>Ziyaretçi</i>	<i>,000</i>
Ekonomik faaliyetlerde yerel halkın girişimci olmasına öncelik verilmelidir	<i>Yerel Toplum</i>	<i>Yerel girişimci</i>	<i>,836</i>
		<i>Yerel Yönetici</i>	<i>,059</i>
		<i>Ziyaretçi</i>	<i>,002</i>
Yerel halkın gelir düzeyi ve yaşam kalitesi artırılmalıdır	<i>Yerel Toplum</i>	<i>Yerel Girişimci</i>	<i>,998</i>
		<i>Yerel Yönetici</i>	<i>,750</i>
		<i>Ziyaretçi</i>	<i>,000</i>
Yerel toplum yönetimle ilgili karar alma süreçlerinde etkin olmalıdır	<i>Yerel Toplum</i>	<i>Yerel girişimci</i>	<i>,031</i>
		<i>Yerel Yönetici</i>	<i>,027</i>
		<i>Ziyaretçi</i>	<i>,068</i>

Gökçeada'nın ekomüze odaklı sürdürülebilir bir destinasyon haline gelebilmesinin ön koşullarından paydaşların tutumudur. Bu veriler, ekomüzelerin ilk ve özelliklerinin tüm paydaşlar tarafından büyük oranda sahiplenildiğini göstermektedir. Ekomüzenin değerlerinin benimsenmesi açısından paydaş bilinci olumludur. Bu olumlu ortak tutum destinasyon için bir avantajdır.

3.7.3 Ekomüze Unsurlarının Değerlendirilmesi

Bu bölümde ekomüzelerin doğal, tarihi ve kültürel unsurları olan Gökçeada'nın turistik çekiciliklerin önem dereceleri belirlenmiştir. Tablo 3.7'de ankete katılanların Gökçeada'nın doğal unsurlarına ilişkin değerlendirmeleri yer almaktadır.

Tablo 3.13 Doğal Ekomüze Unsurlarının Önem Düzeyine İlişkin İstatistikler

Ekümüze Unsuru	Yerel toplum ortalaması	Yerel girişimci ortalaması	Yerel yönetici ortalaması	Ziyaretçi ortalaması	Genel ortalama	One-way Anova Anlamlılık düzeyi
Aydıncık Kumsalı	4,4700	4,7407	4,5821	4,5744	4,5534	,026
Aydıncık Tuz Gölü	4,5900	4,4938	4,5970	4,5628	4,5687	,750
Gizli Liman	4,3200	4,4074	4,4030	4,4388	4,3896	,322
Laz Koyu	4,2100	4,1728	4,1194	4,2797	4,2310	,430
Marmaros Ormanı	4,4867	4,5802	4,6866	4,4477	4,4945	,087
Marmaros Şelalesi	4,4133	4,5802	4,3582	4,4178	4,4274	,396
Mavi Koy	4,1867	4,2469	4,2687	4,2676	4,2359	,757
Peynir Kayalıkları	4,1600	4,4444	4,4030	4,2581	4,2524	,050
Tepeköy Çınar Ağacı	4,4033	4,5185	4,3731	4,3413	4,3840	,396

Katılımcıların Gökçeada'nın turistik çekicilik özelliği taşıyan doğal ekümüze unsurlarını katılımcıların genel olarak çok önemli gördüğü tespit edilmiştir. Tüm değerler 4 ile 5 arasındadır. Aydıncık Tuz Gölü ve Aydıncık Kumsalı'nın sırasıyla katılımcılar için en yüksek iki önem derecesine sahip doğal unsur olduğu görülmektedir. Laz Koyu ve Mavi Koy diğer doğal unsurlara göre daha az önemli görülmektedir. One-way Anova testi tüm doğal unsurlarla ilgili değerlendirmeler tüm anakütle gruplarıyla uyumludur. Sonuçlar, paydaşlara göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Gökçeada'nın doğal çekicilik özelliği taşıyan unsurları tüm paydaşların algı ve değerlendirmelerinde

önemli görülmektedir. Gökçeada'nın tüm doğal özelliklerinin ekomüze unsuru olarak değerlendirilebileceğini ve bu konuda tüm paydaşların hemfikir olduğu görülmektedir.

Aşağıda Tablo 3.8'de ekomüzelerin tarihi unsurlarına ilişkin görüşleri yer almaktadır. Tarihi unsurlardan bazılarının genel ortalamalarının 4'ten düşük olduğu görülmektedir. Metropolit Katedrali, Prygos-Dereköy, Tepeköy Folklor Müzesi katılımcılar tarafından genel olarak önemsiz görülmekte, diğer 11 unsur önemli görülmektedir. Bu unsurlardan en düşük değeri alan Tepeköy Folklor Müzesi aynı zamanda tüm paydaşlar tarafından ortaklaşa önemsiz değerlendirilen tek unsurdur. Bu unsurlarla ilgili one-way anova testi uygulanmış ve bunun sonucunda 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 ve 14. ekomüze unsurlarıyla ilgili paydaşlar arasından anlamlı istatistiksel farklılıklar olduğu görülmüştür.

Tablo 3.14 Tarihi Ekomüze Unsurlarının Önemine İlişkin İstatistikler

Ekomüze Unsuru	Yerel toplum ortalaması	Yerel girişimci ortalaması	Yerel yönetici ortalaması	Ziyaretçi ortlaması	Genel ortalama	One-way Anova Anlamlılık düzeyi
1-Kaleköy	4,1700	4,4074	4,4030	4,2042	4,2277	,070
2-Kaleköy Kalesi	4,3967	4,5926	4,7313	4,4021	4,4452	,003
3-Kiliseler	3,9767	4,1728	3,8358	4,3915	4,1743	,000
4-Metropolit Katedrali	3,7733	3,7778	3,7761	4,2527	3,9902	,000
5-Paleokastro Kalesi-Dereköy	3,8067	3,9383	4,1642	4,1452	4,0024	,000
6-Prygos-Dereköy	3,8167	3,9877	3,9552	4,1126	3,9793	,002
7-Roma Dönemi Kaya	4,1633	4,5185	4,4925	4,3298	4,3009	,003

Mezarları						
8-Tepeköy	3,9767	4,1605	4,0597	4,3219	4,1596	,000
9-Tepeköy Folklor Müzesi	3,5733	3,7160	3,6567	3,9243	3,7531	,001
10-Zeytinliköy	4,2400	4,3333	4,0299	4,4987	4,3510	,000
11-Roxado Barajı-Tepeköy	3,9967	4,0247	4,000	4,0860	4,0402	,725
12-Dereköy	4,0067	4,1728	4,1045	4,2819	4,1566	,023
13- Çamaşırhaneler	4,1333	4,1358	4,2836	4,3622	4,2494	,016
14-Eski Bademli Köyü	3,9000	4,3951	4,0299	4,1813	4,0875	,000

Anlamli istatistikî farklılıklar için scheffe testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 3.9'de ortaya çıkarılmıştır.

Tablo 3.15 Anakütle grupları arasında tarihi unsurlar için Scheffe Testi

Tarihi Unsurlar	Anakütle grubu(I)	Anakütle grubu (J)	Sig.
Kiliseler	<i>Yerel Toplum</i>	<i>Yerel girişimci</i>	,474
		<i>Yerel Yönetici</i>	,774
		<i>Ziyaretçi</i>	,000
	<i>Yerel Yönetici</i>	<i>Yerel Toplum</i>	,774
		<i>Yerel Girişimci</i>	,236
		<i>Ziyaretçi</i>	,000
Metropolit Katedrali	<i>Yerel Toplum</i>	<i>Yerel girişimci</i>	1000
		<i>Yerel Yönetici</i>	,1000
		<i>Ziyaretçi</i>	,000
Paleokastro Kalesi	<i>Yerel Toplum</i>	<i>Yerel girişimci</i>	,773

		<i>Yerel Yönetici</i>	,070
		<i>Ziyaretçi</i>	,000
Prygos-Dereköy	<i>Yerel Toplum</i>	<i>Yerel Girişimci</i>	,585
		<i>Yerel Yönetici</i>	,778
		<i>Ziyaretçi</i>	,002
Roma Dönemi Kaya Mezarları	<i>Yerel Toplum</i>	<i>Yerel Girişimci</i>	,029
		<i>Yerel Yönetici</i>	083
		<i>Ziyaretçi</i>	159
Tepeköy	<i>Yerel Toplum</i>	<i>Yerel Girişimci</i>	,555
		<i>Yerel Yönetici</i>	,947
		<i>Ziyaretçi</i>	,000
Tepeköy Folklor Müzesi	<i>Yerel Toplum</i>	<i>Yerel girişimci</i>	,809
		<i>Yerel Yönetici</i>	,963
		<i>Ziyaretçi</i>	,002
Zeytinliköy	<i>Yerel Toplum</i>	<i>Yerel girişimci</i>	,859
		<i>Yerel Yönetici</i>	,348
		<i>Ziyaretçi</i>	,002
	<i>Yerel Yönetici</i>	<i>Yerel Toplum</i>	,348
		<i>Yerel Girişimci</i>	,203
		<i>Ziyaretçi</i>	,001
Eski Bademli Köyü	<i>Yerel Toplum</i>	<i>Yerel Girişimci</i>	,002
		<i>Yerel Yönetici</i>	,829
		<i>Ziyaretçi</i>	,006

Scheffe testi sonucunda Kiliselerin ve Zeytinliköy'ün önemi konusunda yerel toplumla ziyaretçiler ve yerel yöneticilerle ziyaretçiler arasında anlamlı istatistiksel farklılıklar bulunmuştur. Ziyaretçiler, Kiliseleri önemli bir tarihi unsur olarak değerlendirirken yerel toplum ve yöneticilerin önemsiz gördüğü tespit edilmiştir. Metropolit Katedrali, Paleokastro Kalesi, Prygos, Tepeköy, Tepeköy Folklor Müzesi hakkında yerel toplumla ziyaretçilerin görüşleri arasında anlamlı istatistiksel farklılıklar bulunmuştur. Bu unsurlarla ilgili yerel toplumla ziyaretçiler farklı düşünmekte ve bunlara

farklı düzeyde önem atfetmektedirler. Örneğin Tepeköy, Prygos-Dereköy yerel toplum tarafından önemsiz görülürken ziyaretçiler tarafından önemli görülmektedir. Bu farklılığın Gökçeada'nın mevcut sosyo-kültürel yapısından, adanın ikili kültürel, dini, etnik kimliğinden ve tarihsel geçmişinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ada'daki yerel toplumun hakim düşüncesi Ada'yı ziyaret eden turistlerce paylaşılmamaktadır. Bunun yanında Eski Bademli Köyü'yle ilgili yerel toplum ve yerel girişimciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur. Yerel toplum burayı önemsiz değerlendirmekte, buna karşın yerel girişimciler önemli olduğunu düşünmektedirler. Paydaşlar arasında tarihi unsurlara ilgili önemli farklılıkların olduğu görülmektedir. Özellikle ziyaretçiler ve yerel toplumun bakış açısı farklıdır. Bununla birlikte Zeytinliköy, Kaleköy, Kaleköy Kalesi, Roma Dönemi Kaya Mezarları, Dereköy ve eski Çamaşırhaneler tüm paydaşların önemli bulduğu ve ortaklaştığı kültürel unsurlardır. Öne çıkan bu tarihi değerlerin Gökçeada'da ekomüze unsuru olarak değerlendirilebileceği görülmektedir.

Ekomüzelerin unsurlarıyla ilgili son bölümde kültürel unsurlar değerlendirilmiştir. Tablo 3.10'de ekomüzelerin bir unsuru olan kültürel çekiciliklerin Gökçeada için paydaşlar açısından hangi düzeyde önemli görüldüğü ölçülmüştür.

Tablo 3.16 Kültürel Ekomüze Unsurlarının Önemine İlişkin İstatistikler

Ekomüze Unsuru	Yerel toplum ortalaması	Yerel girişimci ortalaması	Yerel yönetici ortalaması	Ziyaretçi ortalaması	Genel ortalama	One-way Anova Anlamlılık düzeyi
1-Dibek kahvesi	3,7800	3,9506	3,4328	3,9714	3,8571	,004
2-Gökçeada Film Festivali	3,9800	3,9136	3,6418	3,6562	3,7973	,001
3-Gökçeada Mutfağı	3,5733	3,5556	3,7313	4,1500	3,8490	,000
4-Kahvehaneler	3,2667	3,0998	2,9403	3,9335	3,5279	,000
5-Kekik Balı	4,2233	4,3580	4,2239	4,2058	4,2285	,627

6-Meryem Ana Festivali	3,7867	4,1605	3,8358	4,2660	4,0461	,000
7-Organik Tarım	4,6633	4,7531	4,8507	4,5696	4,6441	,012
8-Paskalya	3,6767	4,0741	3,8358	4,2660	4,0461	,000
9-Şarap	4,0267	4,1235	4,3582	4,2344	4,1587	,051
10-Zeytin ve Zeytinyağı	4,6800	4,7654	4,9254	4,7117	4,7227	,026

Dibek Kahvesi, Gökçeada Film Festivali, Gökçeada Mutfağı ve Kahvehaneler anketi yanıtlayan katılımcılar tarafından önemsiz bulunmuştur. Zeytin ve zeytinyağı başta olmak üzere, Organik tarım, Kekik balı, Şarap, Meryem Ana Festivali ve Paskalya katılımcıların genel ortalamasına göre önemli görülmektedir. Zeytin ve zeytinyağı ile Organik Tarım oldukça yüksek bir puan ortalamasıyla ankete katılanlar tarafından en önemli görülen kültürel unsur olarak öne çıkarken, kahvehaneler en düşük düzeyde ortalama puanla önemsiz görülen unsur olmuştur. Elde edilen veriler için One-way Anova testi uygulanmış ve 1, 2, 3, 4, 6 ve 8. unsurlarla ilgili paydaşlar arasında anlamlı istatistiksel fark bulunmuştur. Bu anlam farklarını anakütle gruplarına göre nasıl oluştuğunu tespit etmek için Scheffe Testi uygulanmış ve Tablo 3.11'deki sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 3.17 Anakütle Grupları Arasında Kültürel Unsurlar İçin Scheffe Testi

<i>Değişken</i>	<i>Anakütle grubu(I)</i>	<i>Anakütle grubu (J)</i>	<i>Sig.</i>
Dibek Kahvesi	<i>Yerel Toplum</i>	<i>Yerel girişimci</i>	,733
		<i>Yerel Yönetici</i>	,207
		<i>Ziyaretçi</i>	,204
Gökçeada Film Festivali	<i>Yerel Toplum</i>	<i>Yerel girişimci</i>	,974
		<i>Yerel Yönetici</i>	,182
		<i>Ziyaretçi</i>	,004

Gökçeada Mutfağı	<i>Yerel Toplum</i>	<i>Yerel Girişimci</i>	,1000
		<i>Yerel Yönetici</i>	,820
		<i>Ziyaretçi</i>	,000
	<i>Yerel Girişimci</i>	<i>Yerel Toplum</i>	,1000
		<i>Yerel Yönetici</i>	,858
		<i>Ziyaretçi</i>	,001
Meryem Ana Festivali	<i>Yerel Toplum</i>	<i>Yerel girişimci</i>	,062
		<i>Yerel Yönetici</i>	,991
		<i>Ziyaretçi</i>	,000
Paskalya	<i>Yerel Toplum</i>	<i>Yerel girişimci</i>	,041
		<i>Yerel Yönetici</i>	767
		<i>Ziyaretçi</i>	,000
Kahvehaneler	<i>Yerel Toplum</i>	<i>Yerel girişimci</i>	,764
		<i>Yerel Yönetici</i>	,290
		<i>Ziyaretçi</i>	,000
	<i>Yerel Girişimci</i>	<i>Yerel Toplum</i>	,764
		<i>Yerel Yönetici</i>	,898
		<i>Ziyaretçi</i>	,000
	<i>Yerel Yönetici</i>	<i>Yerel Toplum</i>	,000
		<i>Yerel Girişimci</i>	,000
		<i>Ziyaretçi</i>	,000
			,000

Gökçeada Film Festivali, Meryem Ana Festivali ve Paskalya'yla ilgili yerel toplumla ziyaretçiler arasında anlamlı istatistiksel farklılık tespit edilmiştir. Gökçeada Film Festivalini tüm paydaşlar önemsiz görmesiyle birlikte ziyaretçilerin yerel topluma göre daha da düşük düzeyde puan verdiği görülmüştür. Meryem Ana Festivali ve Paskalya'yı yerel toplum önemsiz olarak değerlendirirken, ziyaretçiler önemli görmektedir. Gökçeada mutfağı konusunda hem yerel toplumla ziyaretçiler hem de yerel girişimcilerle ziyaretçiler arasında anlamlı istatistiksel farklılıklar tespit edilmiştir. Bu farklılıkların Gökçeada'nın

mevcut toplumsal ve sosyo-kültürel yapısından kaynaklandığı düşünülmektedir. Özellikle yerel toplumun Meryem Ana Festivali ve Paskalya konusundaki yaklaşımlarında Ada'daki farklı etnik, dini, kültürel kimliklerin belirleyici olduğu görülmektedir. Gökçeada Mutfağı, yerel toplum ve yerel girişimciler tarafından önemsiz kabul edilirken ziyaretçiler tarafından önemli kabul edilmektedir. Bir diğer anlamlı farklılık Kahvehanelerle ilgilidir. Kahvehaneler konusunda ziyaretçilerle tüm gruplar arasında anlamlı istatistiki fark vardır. Ziyaretçi ortalamasına göre de Kahvehaneler önemsiz kabul edilmekle birlikte diğer gruplara göre daha yüksek puan almıştır. Tüm paydaşlar, Kekik Balı, Organik Tarım, Şarap, Zeytin ve Zeytinyağının önemli birer kültürel unsur olduğunu düşünmektedir. Bu değerlerin Gökçeada'nın kültürel ekomüze unsurları olarak değerlendirilebileceği görülmektedir.

4. SONUÇ

Sürdürülebilirlik, ulus devletlerin uluslararası birlik ve organizasyonlarda küresel boyuttaki önemli çevresel sorunlara karşı gösterdiği önemli bir refleks olmuştur. Sürdürülebilir gelişme kavramı 20. yüzyıla damgasını vuran klasik kalkınma paradigmasının terk edilmesidir. Ekonomide yeni bir yaklaşım olarak değerlendirilebilecek sürdürülebilir gelişme, sadece ekonomik alanda sınırlı kalmamış, sosyo-, kültürel, siyasal ve toplumsal boyutlarıyla zenginleşmiştir. Popüler hale gelen kavram halen güncelliğini korumaktadır.

Sürdürülebilirliğin temelinde küresel bir gelecek kaygısı yer almaktadır. Öncelikle doğal kaynakların kullanım sürecinde ve biçiminde yaşanan sorunlar, gelecek kuşaklar için nasıl bir dünya bırakılacağı sorusunu yakıcı olarak ortaya çıkarmıştır. Bruntland Raporu, insanlığın ortak geleceği konusundaki endişeleri açığa çıkartan, sorunların altını çizen ilk ciddi uluslararası rapor olmuştur. Birleşmiş Milletler düzeyindeki Rio konferansları, Johannesburg zirvesi ve sonrasındaki toplantılar, artık sorun tespitinin ötesine geçen ve sürdürülebilir gelişme için çözüm yolları ve önerileriyle birlikte uygulama yaptırımları da getiren aşamalar olmuştur. Bu süreçte sürdürülebilir gelişmenin sadece ekonominin bazı endüstrilerini içeren kapsamı önce tüm sektörlerle ve sonrasında tüm ekonomi dışındaki tüm alanlara taşınmıştır. Sürdürülebilir gelişme, hayatın her alanında sürdürülebilir gelecek hedefiyle bütünleşmiştir.

Sürdürülebilir gelişmenin adapte edilmesi gereken kritik sektörlerden biri de turizmdir. Turizmin ana hammaddesini oluşturan ve turistik çekicilikler olarak bilinen doğa, sosyo kültürel ve tarihi kaynakların tahrip edilmeden değerlendirilmesi, hem bugün hem gelecek açısından çok önemlidir. Sürdürülebilir turizm, kitle turizminin anlayış, biçim ve uygulamalarına karşı bir tepki niteliği taşımaktadır. Sürdürülebilirlik tüm turizm çeşitleri için gerçekleştirilebilir hedef ilkeler koymuş ve bunların hayata geçirilmesinin zorunluluğunu göstermiştir. Bu hedefleri gerçekleştirebilmek turizmin unsurları arasında bir işbirliğini gerektirmektedir. Yerel toplum, yerel girişimciler, yerel yöneticiler ve ziyaretçilerden oluşan bu dört unsur, arasındaki işbirliği belli bir turistik bölgeyi ifade eden destinasyon zemininde hayata geçebilir. Sürdürülebilir turizm için destinasyon unsurları arasında ortak hedef ve amaçlarda uygulama işbirliğine gereksinim vardır. Bunu

sağlayabilmenin yöntemlerinden biri de ekomüzecilik anlayışı, ekomüze projesi ve uygulamaları olmuştur.

20. yüzyılın ikinci yarısı, özellikle son çeyreğinden itibaren dünyadaki siyasal ve ekonomik değişimlerin birçok alanda yansımaları olmuştur. Bunlardan biri de müze ve müzecilik anlayışındadır. Ancak ekomüze, sadece müzecilikten değil sosyo-ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel alandan, farklı disiplinlerden beslenerek şekillenmiş bir kavramdır. Kavramın ortaya çıkması ve uygulama süreçlerinde etkin olan Fransız müzebilimciler, ekomüzeyi, sürdürülebilir gelişme nosyonuna uygun biçimde, insanın, doğası ve sosyo-kültürel kimliğiyle korunması ve güvenle geleceğe taşınabilmesi ekseninde tanımlamıştır. Ekomüze bir sürdürülebilir gelişme projesidir. Yerel düzeyde sürdürülebilir gelişmeyi sağlayabilecek bir çerçevedir. Dünyanın birçok ülkesinde farklı biçimlerde ancak benzer ilkelerle hayata geçirilen 351 ekomüze, sürdürülebilir gelişmenin en iyi uygulandığı yerellikler olarak öne çıkmıştır. Sürdürülebilir turizmin destinasyon yerinde uygulanması için ekomüzeler oldukça işlevsel bir alan açmaktadır.

Bu araştırma kapsamında, Gökçeada'nın ekomüze odaklı sürdürülebilir destinasyon potansiyelini ve paydaşların bu konudaki yaklaşımlarını ölçmeyi amaçlayan bir anket çalışması da uygulanmıştır. İki aylık bir dönemde dört farklı anakütle grubuna toplam 833 anket uygulanarak veri toplanmıştır. Araştırma sonuçları Gökçeada'yla sınırlı ve 2010 yılı verilerine dayalıdır. Araştırma bulguları iki yönlüdür. Birincisi, ekomüzelerin ilke ve özelliklerinin paydaşlarca ne derecede benimsendiği ölçülmüştür. İkinci olarak Gökçeada destinasyonunun ekomüze unsurları imajının yaratılmasında güncel çekicilik algılarının önem düzeyleri belirlenmiştir.

Araştırma bulgularında ekomüzelerin ilke ve özelliklerine tüm paydaşların yüksek oranda katıldığı görülmüştür. Ekomüzenin ilkeleri Gökçeada'nın sürdürülebilirliğinin paydaşları tarafından sahiplenilmektedir. Ekomüzelerin ilke ve özellikleri konusunda paydaşlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar da bulunmuştur. *Geleneksel değerler araştırılıp gün ışığına çıkarılmalıdır, Ekonomik faaliyetlerde yerel halkın girişimci olmasına öncelik verilmelidir ve Yerel halkın gelir düzeyi ve yaşam kalitesi artırılmalıdır* tümcelerinde yerel toplumla ziyaretçilerin değerlendirmeleri arasında anlamlı istatistiksel farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılıklar, yerel toplumun doğrudan kendisini ilgilendiren ekonomik konularda daha hassas olduğunu göstermektedir. Bu bölümde elde

edilen genel bulgulardan, Gökçeada'nın ekomüze odaklı sürdürülebilir destinasyon olması noktasında paydaş bilincinin büyük oranda ortaklaştığı ve olumlu olduğu anlaşılmıştır.

Araştırmanın ikinci bulgu kümesi ekomüzenin unsurlarına ilişkindir. Birinci olarak Gökçeada'nın doğal çekiciliklerinin paydaşlar için önemi araştırılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre tüm doğal çekicilikler paydaşlar tarafından çok önemli görülmektedir. Katılımcılar tüm doğal değerlerin önemli olduğu konusunda ortaktır. Ayrıca istatistiksel açıdan paydaşlar arasında anlamlı bir fark çıkmamıştır. Bu da tüm doğal çekiciliklerin paydaşlar açısından uyumlu olduğunu göstermektedir. Tüm doğal çekicilikler ekomüze unsuru olarak değerlendirilebilecek düzeyde önemli bulunmuştur. İkinci olarak tarihi çekiciliklerin paydaşlar için önemi araştırılmıştır. Tepeköy Folklor Müzesi, Prygos-Dereköy ve Metropolit Katedrali katılımcılar tarafından önemsiz bulunmuş, bazı unsurlar için de gruplar arasında anlamlı istatistiksel farklar tespit edilmiştir. Bu farklılığın Gökçeada'nın mevcut sosyo-kültürel yapısından, adanın ikili kültürel, dini, etnik kimliğinden ve tarihsel geçmişinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Tarihi unsurlara ilgili paydaşlarda, özellikle ziyaretçiler ve yerel toplumun bakış açısında önemli farklılıklar olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Zeytinliköy, Kaleköy, Kaleköy Kalesi, Roma Dönemi Kaya Mezarları, Dereköy ve eski Çamaşırhaneler tüm paydaşların önemli bulduğu ve ortaklaştığı kültürel unsurlardır. Öne çıkan bu tarihi değerlerin Gökçeada'da ekomüze unsuru olarak değerlendirilebileceği görülmüştür.

Araştırmanın son bölümünde kültürel çekiciliklerin önemi araştırılmıştır. DibeK Kahvesi, Gökçeada Film Festivali, Gökçeada Mutfağı ve Kahvehaneler anketi yanıtlayan katılımcılar tarafından önemsiz bulunmuştur. Zeytin ve zeytinyağı, Organik tarım, Kekik balı, Şarap, Meryem Ana Festivali ve Paskalya katılımcıların genel ortalamasına göre önemli görülmektedir. Gökçeada Film Festivali, Meryem Ana Festivali ve Paskalya'yla ilgili yerel toplumla ziyaretçiler arasında anlamlı istatistiksel farklılık tespit edilmiş; Meryem Ana Festivali ve Paskalya'yı yerel toplum önemsiz olarak değerlendirirken, ziyaretçiler önemli görmüştür. Tüm paydaşlar, Kekik Balı, Organik Tarım, Şarap, Zeytin ve Zeytinyağının önemli birer kültürel unsur olduğunu düşünmektedir. Bu değerlerin Gökçeada'nın kültürel ekomüze unsurları olarak değerlendirilebileceği görülmektedir.

Gökçeada sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel değerlerle ekomüze olabilecek bir rezerve sahiptir. Araştırma bulguları da büyük oranda bunu desteklese de kültürel ve tarihi çekicilikler konusunda paydaşlar arasında bazı tutum farklılıkları bulunduğu da

görülmüştür. Ekomüzelerin ilke ve özellikleriyle Gökçeada'nın doğal unsurları konusunda paydaşlar benzer algı ve düşüncelere sahiptir. Paydaşlar arasındaki bu uyum bir avantaj olarak değerlendirilmektedir. Kültürel ve tarihi çekicilikler konusundaysa paydaşlar arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Özellikle yerel toplum ve ziyaretçi algısı bazı unsurlar temelinde farklılık taşımaktadır. Bunun temelinde Gökçeada'nın mevcut toplumsal ve sosyo-kültürel yapısının; Ada'daki farklı etnik, dini, kültürel kimliklerin yattığı düşünülmektedir. Kültürel ve tarihi unsurların bazıları için geçerli olan paydaşlar arasındaki bu uyumsuzluğun ekomüze odaklı sürdürülebilir destinasyon açısından sorun teşkil ettiği ve bir dezavantaj olduğu açıktır.

Paydaşların önemli bularak üzerinde ortaklaştığı doğal, kültürel ve tarihi çekicilikler Gökçeada'nın ekomüze unsurları olarak değerlendirilebilir. Ekomüzelerin ilke ve özellikleri konusundaki paydaşların algı ve tutumları ekomüzleşme süreci açısından olumludur. Bireylerin algılarına dayalı verilerin, günümüzün hızla değişen koşullarında uzun süre geçerli olduğu savunulamaz. Sonuçların daha uzun bir zaman dilimine genellenmesi ancak araştırmanın tekrarlanması ve sonuçların karşılaştırılmasıyla mümkündür. Bu nedenle, araştırma belirli zaman aralıklarıyla tekrarlanmalıdır. Gökçeada, ekomüze olabilecek bir potansiyele ve ekomüze odaklı sürdürülebilir destinasyon için elverişli koşullara sahiptir. Ancak bunun için Gökçeada'da, sürdürülebilir turizm yönetiminin unsurları olan tüm paydaşların ortak katılımıyla gerçekleştirilecek bir turizm stratejisi ve yönetimine gereksinim vardır. Gökçeada'da mevcut doğal, kültürel, tarihi kaynakların yeniden gözden geçirilerek destinasyon konumlandırması ve pozisyonunun revize edilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede araştırmanın bulgularının önemli veriler sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Akesen, Aytuğ. “Sürdürülebilir Turizm Yaklaşımında Ekoturizmin İşlevsel Önemi”, 10. Ulusal Turizm Kongresi: Biliriler Kitabı, Mersin 21-24 Ekim, Detay Yayıncılık, Ankara 2009, 365-374.

Akmehmet, Tezcan; Ayla, K., Ödekan. “Müze Eğitiminin Tarihsel Gelişimi”, *itiüdergisi/b Sosyal Bilimler*, Cilt:3, Sayı:1, 2006, 47-58.

Aksü, M., Seha. “Küreselleşme Eğilimlerinin Turizm Sektörü Üzerindeki Etkileri”, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 8 (1-2), 1997, 42-46.

Akşit, Selahattin. “Doğal Ortam Duyarlılığı Açısından Sürdürülebilir Turizm”, *Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2007/2, Sayı: 23, 2007, 441-460.

Aransson, Lars. “Sustainable Tourism Systems: The Example of Sustainable. Rural Tourism in Sweden”, *Journal of Sustainable Tourism*. Vol. 2, 1994, 77-92.

Atagök, Tomur. “Yeniden Müzeciliği Düşünmek”, (Der. Tomur Atagök), *Çağdaş Müzeciliğin Anlamı: Müze ve İlişkileri*, YTÜ 1999, 132-141.

Atay, Lütfi. “Destinasyon pazarlaması yönetimine ilişkin Stratejik bir Yaklaşım”, *Dokuz Eylül üniveersitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt 4 Sayı 2, 2003 İzmir, 144-158.

Avcıkurt, Cevdet. *Turizm Sosyolojisi: Turist-Yerel Halk Etkileşimi*. Detay Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2007.

Bahar, Ozan; Metin, Kozak. *Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Turizm ve Rekabet Edebilirlik*, Detay yay. Ankara, 2005.

Bansal, Pratima. “Evolving Sustainably: A Longitudinal Study of Corporate Sustainable Development”, *Strategic Management Journal*, 26, 2005, 197-218.

Belcher, Michael. *Exhibition in Museum*, Leichester University Press, United Kingdom 1991.

Beyhan, Ş. Gülin; S. Mete Ünügür “Çağdaş Gereksinmeler Bağlamında Sürdürülebilir Turizm ve Kimlik Modeli”, *İTÜ Mimarlık Dergisi/a*, Cilt: 4, Sayı:2, 79-87.

Birleşmiş Milletler Çevre ve Gelişme Konferansı (UNCED) Kitabı, Ankara 1993.

Boylan, J., Patrick. “Is Yours a ‘Classic’ Museum or An Ecomuseum/New Museum?”, *Museums Journal*, 92(4), 1992b, 29-30.

Bozlağan, Recep. “Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı”, Halis Yunus Ersöz, (ed.), *Sosyal Siyaset Konferansları Kitap 50*, (içinde) İstanbul 2008, 1011-1028.

Buhalis, Dimitrios. “Marketing the competitive destination of the future”, *Tourism Management*, 21(1), 2000, 97-116.

Buhalis, Dimitrios. “Limits Of Tourism Development In Peripheral Destinations: Problems And Challenges”, Opinion piece, *Tourism Management* 20, 1999, 183-185.

Buhalis, Dimitrios ; John, Fletcher. “Environmental Impacts On Tourism Destinations: An Economic Analysis”, H. Coccosis ; P. Nijkamp (ed.), *Sustainable Tourism Development*, (in) 1995, 3-24.

Butler, Richard. Sustainable tourism-looking backwards in order to progress?, C. Michael Hall; Alan A. Lew (ed.), *Sustainable Tourism:A Geographical Perspective*, (in) 1993a, 25-35.

Corsane, Gerard ; Peter, Davis; Stephanie, K Hawke; Michelle L., Stefano. Ecomuseology: A holistic and integrated model for safeguarding ‘spirit of place’ in the North of England, 16th General Assembly of ICOMOS, Quebec. <http://www.international.icomos.org/quebec2008/index.htm> (26.10.2009).

Corsane, Gerard ; Peter, Davis; Sarah, Elliott; Maurizio, Maggi Donatella, Murtas; Stefano, Rogers. “Ecomuseum Evaluation:Experinces in Piemonte and Liguria, Italy”. *International Journal of Heritage Studies*, Vol.13, No.2. 2007, 101-116.

Corsane, Gerard. “Ecomuseum approaches to the preservation of industrial heritage in the North Pennines, England”. *Art & Fact* (Liege), 22, 2006, 57 - 60.

Corsane, Gerard. Issues In Heritage, Museums&Galleries:A brief Introduction, G. Corsane (ed.), *Heritage, Museums and Galleries:An Introduction Reader*, (in) 2005, 1-12.

Corsane, Gerard; Peter, Davis; Sarah, Elliott. Liberating museum action and heritage management through, M. Maggi, (ed.), *Museums and Citizenship*, (in) 2005, 16-26.

Corsane, Gerard. ; W. Holleman. “Ecomuseums: a brief evaluation”, C. R., De Jong (ed.), *Museums and the Environment*, (in) 1993, 111-125.

Crouch, I., Goeffrey ; Brent, Ritchie. “Tourism, Competitiveness and Social Prosperity”, *Journal of Business Research*, 44(1), 1999, 137-152.

Çakılcıoğlu, Mehmet. Sürdürülebilir Turizm Kentsel Araştırma Gönüllüleri, http://www.kentli.org/makale/meh_sur.htm, 2002, (21 Ekim 2009).

Çavuş, A., Şenol ; Abdullah, Tanrısevdi. “Sürdürülebilir Turizm ve Yerel Ölçekli Bir Sürdürülebilir Turizm Gelişme Modeli Önerisi” *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 11, Prof. Dr. Hasan Olalı Özel Sayısı (Eylül-Aralık), 2002, 149-159.

Davidson, Rob; Carson, L. Jenkins. *Tourism Destinations*, Hodder and Stoughton Press, London, 1996.

Davis, Peter. Place, local distinctiveness and local identity: Ecomuseum approaches in Europe and Asia, M. Anico; E. Peralta, (ed.), *Heritage and Identity* (in), 2009, 47-62.

Davis, Peter. New museologies and ecomuseum, B. Graham; P. Howard, (ed.), *The Ashgate Research Companion to Heritage and Identity*, (in) 2008, 397-414.

Davis, Peter. Ecomuseums and sustainability in Italy, Japan and China, S. Knelli; S. MacLeod; S. Watson, (ed.), *Museum Revolutioans:How museums change and are changed*, (in) 2007, 198-214.

Davis, Peter. *Ecomuseums: A sense of place*, London, Leicester University Press, 1999.

Declaration of Intent of the Long Networkshop, Trento, İtalya, May 2004.

Doppelt, Bob. Social Equity / Capacity and Sustainability, September 2005, http://darkwing.uoregon.edu/~cwch/publicationspress/Social_Equity_Capacity_0927.pdf (12.09.2009).

Doxey, G., Villiam. “A Causation Theory of Visitor-Residents Irritants: Methodology and Research Inferences.”, The Impact of Tourism, Sixth Annual Conference roceedings of the Travel Research Association, San Diego, 1975, 195-198.

Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu “Ortak Geleceğimiz”, T.Ç.S.V., Ekim 1991.

Dwyer, Larson; Deborah E. ; Nina M. ; Carolina R.; Noel, S. ; Chris, C. “Mega Trends Underpinning Tourism To 2020”, http://www.crctourism.com.au/WMS/Upload/Resourches/bookshop/FactSheets/80046_Dwyer_SUMMARY.Sheet.pdf.

Erdoğan, Nazmiye ; İrfan, Erdoğan. “Ekoturizm Betimlemeleriyle İletilenlerin Doğası”, İletişim Dergisi, 2005, 55-81.

Fisunoğlu, H., Mahir. *Sürdürülebilir Gelişme ve Ekonomi*, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı (TÇSV) Yayınları, Ankara 1990.

Fukishima, Daisuke ; Kazuhiro, Ishihara. Practical Research on Educational Dissemination for Volcanic Disaster Prevention:A Case Study Based on the Ecomuseum Concept, *Annals of Disas. Prev. Res. Inst., Kyoto Univ.*, 2004, No. 47 C.

Galla, Amareswar. “Cultural Diversity in Ecomuseum Development in Viet Nam”, *Museum International*, No:227, Vol.57, 2005, 101-109.

Gilbert, Robert. Sustainability and Transport, *Berkeley Planning Journal*, 19, 2006, 189-194.

Gilman, Robert. Sustainability, UIA/AIA Call for Sustainable Community Solutions, <http://www.context.org/ICLIB/DEFS/AIADef.htm>, 1992, (05.10.2009).

Gladwin, N., Thomas ; John, Kennely; Shelomith, T., Krause. “Shifting Paradigms for Sustainable Development: Implications for Management Theory and Research”, *The Academy of Management Review*, Vol:20, No:4, 1995, 874-907.

Godfrey, B., Kerry. *Towards Sustainability?Practicing Responsible Tourism*, (ed. Lynn Harrison), WB, USA. 1996.

Gökdeniz, Ayhan. “Yerel Gündem 21 ve Sürdürülebilir Turizm Politikaları Çerçevesinde Eko Turizm”, *Standart Dergisi*, 2004.

Hamrin, Orjan ; Mats, Hulander. “The Ecomuseum Bergslagen Falun: Ekomuseum Bergslagen”, *Nordisk Museologi*, 1996/2, 27-34.

Hauenschild, Andrea. Claims and Reality of New Museology:Case Studies in Canada, the United States and Mexico, Ph.D, Smithsonian Center for Education and Museum Studies, <http://museumstudies.si.edu/claims2000.htm#1.%20Introduction>, 1988, (10.09.2009).

Hawkins, E., Donald ; Christopher, Hold. “Environmental Policies and Management Systems Related to the Global Tourism Industry” Salah Wahab; Chris Cooper, (ed.), *Tourism in the Age of Globalisation*, (in) 2001, 261-269.

Higham, E., S., James ; Anna, Carr. “Profiling Tourists to Ecotourism Operations”, *Annals of Tourism Research*, Volume 29, Issue 4. 2002, 1168-1171.

Hill, Herman. “Die Neue Verwaltung Nachhaltige Entwickeln”, Die Öffentliche Verwaltung, Heft 2, Januar, s. 56’dan aktaran Ayşegül Kaplan (1997), Küresel Çevre Sorunları ve Politikaları, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları Tezler Dizisi, Nu. 18, Ankara 1993.

Holloway, J., Christopher. *The Business of Tourism*. Harlow: Addison Wesley Longman Ltd. (4th ed.). Chapter 17, 1994.

Hooper, G., Eilean. *The Educational Role of The Museum*, Routledge Press, Second Edition, New York 1999.

Hopwood, Bill; Mary, Mellor; Geoff, O., Brien. “Sustainable Development: Mapping Different Approaches”, *Sustainable Development*, Volume:13, Issue: 1, 2005, 38-52.

Hubert, Florence. “Les écomusées en France: contradictions et déviations” *Museum*, 37, 1985, 186-190.

Ishimori, Shuzo. "Cultural Heritage of the South Pacific: The George Brown Collextion", *MINPAKU Anthropology Newsletter*, No.8, 1999, 9-19.

Kahraman, Nüzhet ; Oğuz, Türkay. *Turizm ve Çevre*, Detay Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2006.

Kahraman, Nüzhet “Sürdürülebilir Kalkınma ve Turizm”, Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 1994, 27-31.

Kimeev, M., Valerii. “Ecomuseums In Siberia As Centers For Ethnic And Cultural Heritage Preservation In The Natural Environment.” *Archaeology Ethnology & Anthropology of Eurasia*, 35/3, 2008, 119-128.

Kula, Erhun. *History of Environmental Economic Thought*, Routledge Press, London 1998.

Lane, Bernard. “Sustainable Rural Tourism Strategies: A Tool for Development and Conservation” *Journal of Sustainable Tourism*, Vol 1, No. 1, 1995, 12-19.

Lee, K., Foh. “Sustainable Tourism Destinations: The importance of cleaner Production”, *Journal of Cleaner Production*, 9, 2001, 313-323.

Lickorish, J., Leonard. ; Carson, L., Jenkins. *An Introduction To Tourism*, Reed Educational and Professional Published, Lincare House, Jordon Hill, Oxford 1997.

Madran, Burçak ; Yaman, İ, Yurtman. Yeniden Müzeciliği Düşünmek, (der. Tomur Atagök), Müze Türleri, (içinde) 1999, s.3-19.

Maggi, Maurizio, “*Ecomusei. Guida Europea*”, Umberto Allemandi & C. Torino-Londra-Venezia 2001.

Maggi, Maurizio ; Vittorio, Falletti. “Ecomuseums in Europe, What They Are And What They Can Be”, Working Paper N. 137, June 2000.

Maggi, Maurizio ; Federico, Zati. “The future of the Ecomuseum”, IRES, Turin-Rio de Jenerio, 1999, 1-10.

McIntyre, George; Arlene Hetherington; Edward Inskip. “Sustainable Tourism Development: Guide for Local Planners”, World Tourism Organization, 1993.

OECD Strategies for Sustainable Development-Practical Guidance for Development Cooperation. 2001a.

OECD Improving Policy Coherence and Integration for Sustainable Development A Checklist. 2002a.

Ohara, Kazuochi. “The image of Ecomuseum in Japan”, *Pacific Friends*, Vol. 25, No:12, 1998, 26-28.

Pressenda, Paola ; Maria, L., Sturani. “As Tools For Landscape Management: Open Air Museums And Ecomuseums: Some Italian Experience, *European Landscapes And Lifestyles” The Mediterranean And Beyond*, Smithsonian Center for Education and Museum Studies, 2004, 1-15.

Redclift, Michael ; Graham, Woodgate. Sustainability and Social Construction, M, Redclift; G, Woodgate; Elgar, Edward, (ed.), *The International Handbook of Environmental Sociology*, (in) 1997, 55- 68.

Riviere, H., George. Müzelerin Eğitimdeki Rolü Hakkında Unesco Bölge Semineri, Çev. Selma İnal, ICOM Türkiye Milli Komitesi Yay., İstanbul 1962.

Riviere, H. George, “Definition Evolution Of Ecomuseum”, *Journal of International Museum*, No:148, 1985, 182-183.

Ryan, Christopher. “Tourism and marketing-A symbiotic relationship”, *Tourism Management*, 12 (2), 1991b, 101-111.

Sachs, W., Jeffry. Sustainable Development, (ed.) M, Redclift ; G, Woodgate ; Elgar, Edward, *The International Handbook of Environmental Sociology*, (in) 1997, 71-80.

Sarıkaya, Muammer ; Zişan, F., Kara. “Sürdürülebilir Kalkınmada İşletmenin Rolü: Kurumsal Vatandaşlık”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt:14, Sayı:2, 2007. 221-233.

Sims, Rebecca. *Food, place and authenticity: local food and the sustainable tourism experience*, Routledge Press, 2009.

Smith, L. Valene. *Hosts and Guests The Anthropology of Tourism* , University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1992.

Smith, L, Valene. Preface Introduction, Valene, L., Smith, (ed.), *Hosts and Guests The Anthropology of Tourism*, (in) 1989. 1-9.

Stevenson R. Education and Sustainable Development: Perspectives and Possibilities, In D. Tilbury, R, Stevenson, J. Fein and D. Schreuder (ed.) *Education and Sustainability: Responding to the Global Challenge*, International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, Gland. 2002. 187

Swarbrooke, John. *Sustainable Tourism Menagement*, CABI Publishing, UK 2005.

Turgut, Nükhet. “Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanmasında Katılımın Rolü”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cemal Mihçioğlu’na Armağan, Cilt 52, Sayı 1-4, 2001, 701-716.

Uçkun, C., Gazi ; Oğuz, Türkay. Alternatif Turizm Türlerinin Sürdürülebilirliği, Türkiye’nin Alternatif Turizm Potansiyeli ve Güncel Sorunları Konferansı, 3-4 Mayıs, Çankırı. 2003.

Uslu, Orhan. “Ekonomik ve Ekolojik Uygulamalarda Sürdürülebilir Kalkınmanın Yeri” Sürdürülebilir Kalkınmanın Uygulaması, Türkiye Çevre Vakfı Yay. Ankara 1997.

UNWTO, World Tourism Barometer 2008. National Tourism Challenged by Deteriorating World Economy Madrid, 27 January 2009.

United Nations, World Comission on Environment and Development, Our Common Future, Oxford University Press, Oxford, 1987, 54-55.

Varine, De, Hugues. “Ecomuseums and Possible Lines of Development”, Collected Works from the International Symposium on the Guizhou Ecomuseums, Zijin City Publishing House, 2006.

Varine, De, Hugues. The Origins Of Museology Concept And Of The Ecomuseum Word And Concept, In The 1960s And The 1970s. In: Donghai, S., Jinping, Z., Davis, P., Varine, H., Maggi, M. (ed.). Communication and Exploration, International Ecomuseum Conference, 1-6 June, Guiyang, China 2005.

Varine, De, Hugues. *Ecomuseum or Community Museum?* Nordisk Museologi Journal, 1996.

Varine, De, Hugues. “The word and beyond”, *Museum International*, No:148, 1985, 185-186.

World Tourism Organizaton. Guide for Local Authorities on Developing Sustainable Tourism; World Tourism Organization, Madrid 1998.

World Bank. World Development Report 2003, Sustainable Development in a Dynamic World – Transforming Institutions, Growth and Quality of Life, 2002.

Wood, M., Epler, “Ecotourism and sustainable development”, UNEP, *Industry and Environment*, Volume:24, No: 3-4, July-December, 2001, 10-15.

Yurtseven, R., Hüseyin ; Mustafa, Doğan. “Ekomüze: Kouretia Odos Örneği”, 10. Ulusal Turizm Kongresi, Bildiriler Kitabı, 21-24 Ekim, Mersin 2009, 579-590.

Yurtseven, R, Hüseyin. Destinasyon Yönetimi ve Turizm Çekiciliklerinin İmajı:Gökçeada Üzerine Bir Araştırma, Çanakkale İli Değerleri Sempozyumları, Gökçeada Değerleri Sempozyumu, 26-27 Ağustos 2008 Gökçeada, 1-12.

Yurtseven, R, Hüseyin. Slow Food Hareketi ve Hizmet Odaklı Destinasyon Yönetimi, II. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı, 20-22 Nisan 2006, Balıkesir.

Yurtseven, R., Hüseyin ; Dilek, Dönmez. “Environmental Sensibility: The Comperative Research Between the Local Community and Managers of the Hospitality Industry in Gokceada (Imbros)”, *Anatolia Journal*, Vol. 15-1, 2004, 57-69.

İnternet Kaynakları

<http://www.chinaguizhou.gov.cn/scenes02/11.htm>

<http://www.ekomuseum.se/english/besoksmal/oljeon.html>

<http://www.ecomusee-alsace.com>

<http://www.ecomuseodeiterrazamenti.it/>

<http://www.eco-tip.org>

<http://fems.asso.fr/>

<http://fems.asso.fr/index2.html>

<http://www.kouritonhouse.gr/ecomuseumenglish.htm>

<http://www.mudurnuhaber.com>.

http://www.osservatorioecomusei.net/start.php?PHPSESSID=e6363d6e1314cd51bf2455fac9b77dce&stat=&ris=h&mf=em_europa

<http://www.puydufou.com/uk>

<http://www.skane.com/cmarter/cmarter.asp?doc=2582&tprodid=91440>

<http://www.travelkawasaki.com/attraction/noburito.html>

<http://www.turizmtatilseyahat.com/turizm/husamettindere-koyu>

<http://www.un.org.tr/index.php?ID=21&LNG=1>

http://www.un.org/esa/dsd/susdevtopics/sdt_susttour.shtml

<http://www.unwto.org>

<http://www.world-tourism.org/sustainable/doc/a21-def.pdf>

EK-1 ZİYARETÇİ ANKETİ

Sayın Katılımcı;

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'nda Doç. Dr. H. Rıdvan Yurtseven danışmanlığında yürütülen Yüksek Lisans Tezi çerçevesinde hazırlanan bu anket, doğal çevresi, kültürel ve tarihsel değerleriyle dünyada öne çıkan coğrafi alanlarda uygulanan Ekomüze projesinin Gökçeada için uygulanabilirliğini ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu çalışmaya katılarak sağlamış olduğunuz destek ve katkılardan dolayı teşekkür ederiz.

Öğr. Gör. Mustafa DOĞAN

I. Ankete Katılanların Profiline İlişkin Sorular

1. Cinsiyet:

- a. Erkek
b. Kadın

2. Medeni Durum:

- a. Evli b. Bekar

3. Eğitim Düzeyi:

- a. Lise ya da altı
b. Önlisans ya da Lisans
c. Yüksek Lisans ya da Doktora

4. Yaş:

- a. 18-29 b. 30-39 c. 40-49
d. 50-59 e. 60 ve üstü

5. Yıllık Gelir:

- a. 20.000 TL'den az
b. 20.000 TL-49.999 TL
c. 50.000 TL-99.999 TL
d. 100.000 TL-149.999 TL
e. 150.000 TL ve üstü

6. Meslek (Çalışma durumu):.....

7. Ziyaretçi Tipi (Adaya kimlerle gelmiş):

- a. Aile
b. Aile ve arkadaşlar
c. Arkadaşlar
d. Bireysel
e. Diğer.....

8. Gökçeada'yı Ziyaret Sayısı:

- a. İlk
b. İkinci
c. Üçüncü
d. Üçten fazla

II. Ekomüzelerin ilke ve özelliklerine İlişkin Sorular

Aşağıdaki tümcelerle ilgili olarak, size en uygun gelen ifadeyi (X) işaretiyle belirtiniz.

Tümce	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Orta derecede katılıyorum	Az Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
İnsana ve doğaya ait tarihi miras korunmalıdır.					
Yerel toplumun geleneksel yaşam biçimi bozulmamalıdır.					
Kültürel ve tarihsel miras, gelecek kuşaklara da aktarılmalıdır.					
Geleneksel değerler araştırılıp gün ışığına çıkarılmalıdır.					
Yerel halkla, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri arasında etkin bir işbirliği olmalıdır.					
Turistik faaliyetler, bölgenin tarihi, kültürel, doğal özelliklerini tanıtmalıdır.					
Gelenekler, festivaller, törenler yeniden canlandırılmalıdır.					
Sadece insana ve çevreye karşı duyarlı turizm faaliyetlerine izin verilmelidir.					
Turizm faaliyetleri planlı ve kontrollü geliştirilmelidir.					
Ekonomik faaliyetlerde yerel halkın girişimci olmasına öncelik verilmelidir.					
Yerel halkın gelir düzeyi ve yaşam kalitesi artırılmalıdır.					
Yerel toplum yönetimle ilgili karar alma süreçlerinde etkin olmalıdır.					
Mutfak kültürü, yöresel lezzetler ve deneyimler korunmalıdır.					
Turizm faaliyetleri, ziyaretçilerle yerel halk arasındaki etkileşimi artırmalıdır.					
Turistik faaliyetler doğaya zarar vermemelidir.					

III. Ekomüze Unsurlarının Önem Düzeyini Belirlemeye İlişkin Sorular

Gökçeada'ya ilişkin doğal çevre unsurlarının önem derecelerini, (X) işaretiyle belirtiniz.

Ekümüze Unsuru	Çok Önemli	Önemli	Orta derecede önemli	Az Önemli	Hiç Önemli Değil
Aydıncık Kumsalı					
Aydıncık Tuz Gölü					
Gizli Liman					
Laz Koyu					
Marmaros Ormanı					
Marmaros Şelalesi					
Mavi Koy					
Peynir Kayalıkları					
Tepeköy Çınar Ağacı					

Gökçeada'nın tarihi unsurlarının önem derecelerini, (X) işaretiyle belirtiniz.

Ekümüze Unsuru	Çok Önemli	Önemli	Orta derecede önemli	Az Önemli	Hiç Önemli Değil
Kaleköy					
Kaleköy Kalesi					
Kiliseler					
Metropolit Katedrali					
Paleokastro Kalesi-Dereköy					
Prygos-Dereköy					
Roma Dönemi Kaya Mezarları					
Tepeköy					
Tepeköy Folklor Müzesi					
Zeytinliköy					
Roxado Barajı-Tepeköy					
Dereköy					
Çamaşırhaneler					
Eski Bademli Köyü					

Gökçeada'ya ilişkin kültürel unsurların önem derecelerini, (X) işaretiyle belirtiniz.

Ekümüze Unsuru	Çok Önemli	Önemli	Orta derecede önemli	Az Önemli	Hiç Önemli Değil
Dibek kahvesi					
Gökçeada Film Festivali					
Gökçeada Mutfağı					
Kahvehaneler					
Kekik Balı					
Meryem Ana Festivali					
Organik Tarım					
Paskalya					
Şarap					
Zeytin ve Zeytinyağı					

IV. Gökçeada'yla ilgili eklemek istediğiniz düşünceleriniz.....

EK-2 YEREL TOPLUM-YEREL YÖNETİCİ VE YEREL GİRİŞİMCİ ANKETİ

Sayın Katılımcı;

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'nda Doç. Dr. H. Rıdvan Yurtseven danışmanlığında yürütülen Yüksek Lisans Tezi çerçevesinde hazırlanan bu anket, doğal çevresi, kültürel ve tarihsel değerleriyle dünyada öne çıkan coğrafi alanlarda uygulanan Ekomüze projesinin Gökçeada için uygulanabilirliğini ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu çalışmaya katılarak sağlamış olduğunuz destek ve katkılardan dolayı teşekkür ederiz.

Öğr. Gör. Mustafa DOĞAN

II. Ankete Katılanların Profiline İlişkin Sorular

1. Cinsiyet:

- a. Erkek
b. Kadın

2. Medeni Durum:

- a. Evli
b. Bekar

3. Eğitim Düzeyi:

- a. Lise ya da altı
b. Önlisans ya da Lisans
c. Yüksek Lisans ya da Doktora

4. Yaş:

- a. 18-29
b. 30-39
c. 40-49
e. 50-59
e. 60 ve üstü

5. Yıllık Gelir:

- a. 20.000 TL'den az
b. 20.000 TL-49.999 TL
c. 50.000 TL-99.999 TL
d. 100.000 TL-149.999 TL
e. 150.000 TL ve üstü

6. Meslek (Çalışma durumu):.....

II. Ekomüzelerin ilke ve özelliklerine İlişkin Sorular

Aşağıdaki tümcelerle ilgili olarak, size en uygun gelen ifadeyi (X) işaretiyle belirtiniz.

Tümce	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Orta derecede katılıyorum	Az Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
İnsana ve doğaya ait tarihi miras korunmalıdır.					
Yerel toplumun geleneksel yaşam biçimi bozulmamalıdır.					
Kültürel ve tarihsel miras, gelecek kuşaklara da aktarılmalıdır.					
Geleneksel değerler araştırılıp gün ışığına çıkarılmalıdır.					
Yerel halkla, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri arasında etkin bir işbirliği olmalıdır.					
Turistik faaliyetler, bölgenin tarihi, kültürel, doğal özelliklerini tanıtmalıdır.					
Gelenekler, festivaller, törenler yeniden canlandırılmalıdır.					
Turizm faaliyetleri planlı ve kontrollü geliştirilmelidir.					
Ekonomik faaliyetlerde yerel halkın girişimci olmasına öncelik verilmelidir.					
Yerel halkın gelir düzeyi ve yaşam kalitesi artırılmalıdır.					
Yerel toplum yönetimle ilgili karar alma süreçlerinde etkin olmalıdır.					
Mutfak kültürü, yöresel lezzetler ve deneyimler korunmalıdır.					
Turizm faaliyetleri, ziyaretçilerle yerel halk arasındaki etkileşimi artırmalıdır.					
Turistik faaliyetler doğaya zarar vermemelidir.					

III. Ekomüze Unsurlarının Önem Düzeyini Belirlemeye İlişkin Sorular

Gökçeada'ya ilişkin doğal çevre unsurlarının önem derecelerini, (X) işaretiyle belirtiniz.

Ekomüze Unsuru	Çok Önemli	Önemli	Orta derecede önemli	Az Önemli	Hiç Önemli Değil
Aydıncık Kumsalı					
Aydıncık Tuz Gölü					
Gizli Liman					
Laz Koyu					
Marmaros Ormanı					
Marmaros Şelalesi					
Mavi Koy					
Peynir Kayalıkları					
Tepeköy Çınar Ağacı					

Gökçeada'nın tarihi unsurlarının önem derecelerini, (X) işaretiyle belirtiniz.

Ekomüze Unsuru	Çok Önemli	Önemli	Orta derecede önemli	Az Önemli	Hiç Önemli Değil
Kaleköy					
Kaleköy Kalesi					
Kiliseler					
Metropolit Katedrali					
Paleokastro Kalesi-Dereköy					
Prygos-Dereköy					
Roma Dönemi Kaya Mezarları					
Tepeköy					
Tepeköy Folklor Müzesi					
Zeytinliköy					
Roxado Barajı-Tepeköy					
Dereköy					
Çamaşırhaneler					
Eski Bademli Köyü					

Gökçeada'ya ilişkin kültürel unsurların önem derecelerini, (X) işaretiyle belirtiniz.

Ekümüze Unsuru	Çok Önemli	Önemli	Orta derecede önemli	Az Önemli	Hiç Önemli Değil
Dibek kahvesi					
Gökçeada Film Festivali					
Gökçeada Mutfağı					
Kahvehaneler					
Kekik Balı					
Meryem Ana Festivali					
Organik Tarım					
Paskalya					
Şarap					
Zeytin ve Zeytinyağı					

IV. Gökçeada'yla ilgili eklemek istediğiniz düşünceleriniz.....